Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

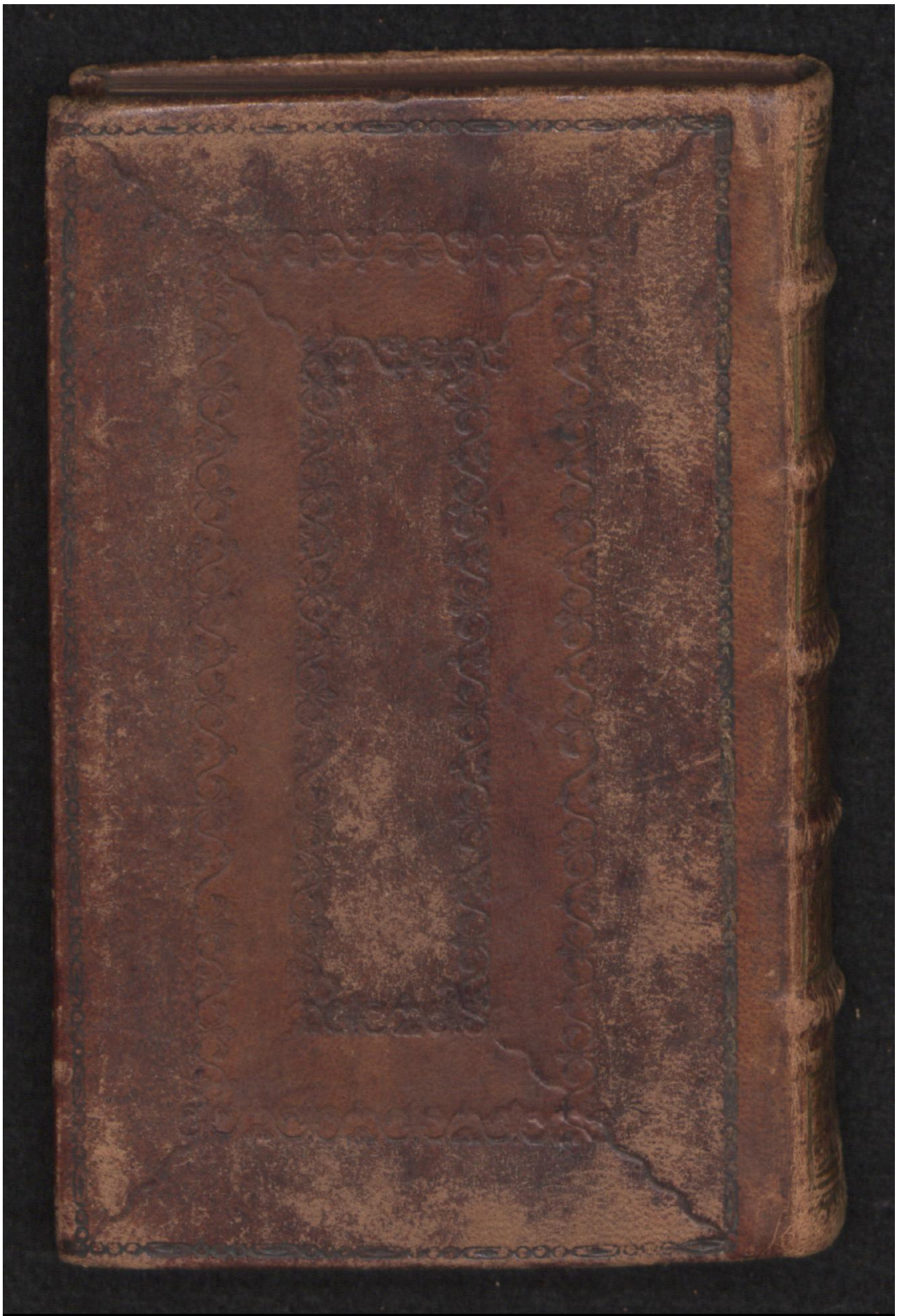

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

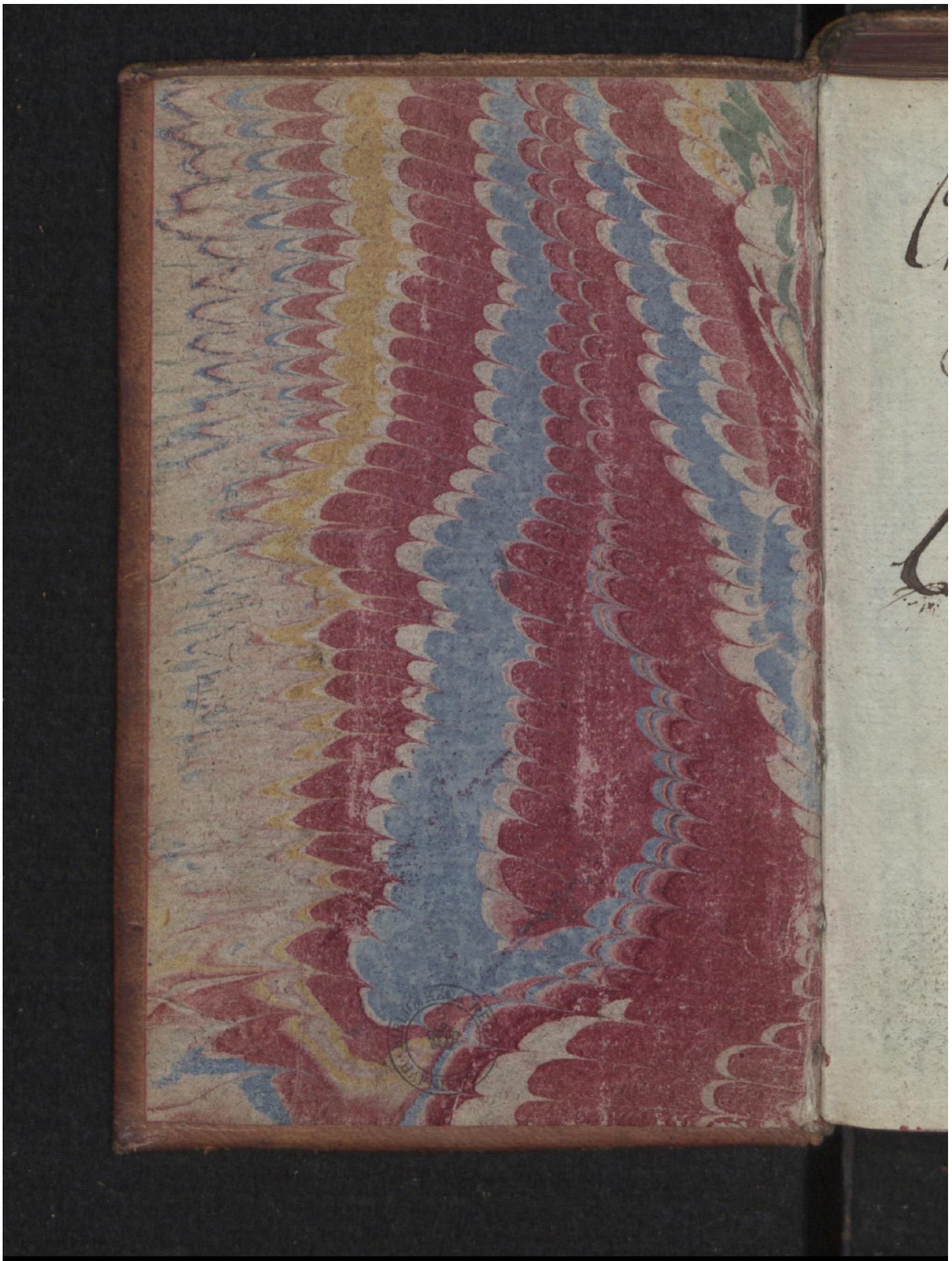

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Christiana Amalia
Müllern.

Christen Sidsen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

5, - 266

DA Box

LN 358

ex. 1

H

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Jesu Syrachs

Aandelige oc Naturlige Lægedom oc Raad:

Huorledis it Christet Menniske / skal skicke sig vdi sin Siugdom / oc all anden Nød oc modgang / at hand kand bekomme sin Sundhed igen / oc vorde forløst der fra / oc faa Guds Naade.

Forklaret oc Vdlagd /

Ved

Nicolaum Arctandrum

Nidrosiensem.

1. Corinth. 10.

Giører alting til Guds ære.

Coloss. 3.

I vor HERris Jesu Christi Naffn.

Prentet i Kiøbenhaffn / aff

Laurentz Benedicht.

1586.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Aſpice quæ geſtant Danorũ inſignia Reges
Quæ gentis robur, militiæq; notant.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Stormectige/ Høybaarne
Første oc Herre/ Her Christian den
Fierde/ Danmarckis/ Norgis/ Vendis oc
Gottis vdualde oc Hyllede Konning:
Hertug i Slesuig/ Holsten/ Stormarn/
oc Dytmersken: Greffue i Olden-
borg/ oc Delmenhorst/ min
allernaadigste
Herre/

Ynsker ieg Lycke/ Naade oc Fred/
aff Gud Fader ved vor HErre
Jesum Christum.

DEt er/ Høybaarne Før-
ste oc allernaadigste Her-
re/ den euige/ Retfær-
dige oc naadige Guds
vilie/ oc synderlige vise Raad/ at
de Christne oc Guds Børn/ som
hand haffuer kier/ skulle lide Kaarss
oc modgang her i Verden. Som
Apostelen til de Ebreer vdi det
Tolffte Cap. Effter den vise Kong

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Salomon siger: Huilcken HERREN elsker den tucter hand / oc hand hudstryger huer den Søn / som hand anammer. Dette giffuer oc Syrach tilkiende i det 2. Capit. Mit Barn (siger hand) vilt du være Guds tienere / da skicke dig til fristelse. Thi at lige som Guld prøffuis i Ild / saa bliffue oc de som behage Gud prøffuede / ved Drøffuelsens Ild: Som oc den hellige Paulus 2. Tim. 3. lærer: Alle som ville leffue Gudelige i Christo Jesu / skulle lide Forfølgelse. Huor offuer den Christine Kircke sig beklager i den 73. Psalme / huor der staar: Jeg er plaget daglige / oc min Straff er huer Morgen der. Item / i den 39. Jeg er vansmectig aff din Haands straff /

straff. Oc i den 80. Psalm. Du spiser oss met grædeligt Brød/ oc skencker oss met store Maader fulde aff taare.

Men at Gud dette gior / oc lader sin Søns Brud den Christne Kircke / oc sine Børn dricke Kaarssens beske Myrrhe / oc allehaande drøffuelsis oc modgangs bittre Syrup/skeer icke vden synderlige oc høyuictige Sager / huilcke alle strecke sig hen til Guds naffns loff / ære oc bekiendelse / oc Menniskens saligheds forfremmelse / oc deris nytte / fromme oc beste.

1. Thi først vil Gud / at Christi Lemmer skulle være vnder Kaarssit / paa det at de skulle lære at kiende dem selff / deris Synder / Misgierninger / ælendighed oc skrøbelig-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

hed / oc henlegge all *Præsumtion* oc Formastelse paa deris egen værdighed / oc bortkaste all Kiødsens paalid oc fordristelse: Oc rettelig forstaa Guds strenge Retfærdighed / oc grumme Vrede imod Synden. Fordi vor naturis fordærffuelse oc forkrenckelse / er saa stor / at mange Menniske naar de leffue i Fryd / oc haffue Lycke oc gode dage her i Verden / oc bide icke paa det sure æble / tencke (synderlige / der som de icke ere met nogle vduortis groffue Laster besmittet) at de ere Hellige oc Retfærdige / oc der met fortiene saadant aff Gud / at de icke bliffue persede met Modgangs byrde. Oc komme dissimellem icke engang ihu deris oprindelige arffue Synd / vdi huilcken de ere vndfangne oc fødde /

oc

oc ey heller de induortis Synder/ som de daglige bedriffue met deris Hierte/ affecter oc tancker/ oc deris lønlige brøst/ om hues forladelse Dauid sucker til HERREN/ der hand siger: *Ab occultis meis munda me*, gior mig reen aff mine lønlige. Derfaare kommer Gud met Kaarsit/ oc paaminder dem/ at de ere Syndere/ oc haffue forskylt straff. Thi effterdi Gud er Retfærdig oc betaler huer effter sin Gierning/ saa nødis de til at bekiende/ at de haffue Syndet/ oc optend hannem til Vrede/ effterdi hand met Risit hiemsøger dem. Derfor siger Dauid 119. Psalm. Det er mig gaat/ at du haffuer ydmyget mig/ at ieg maa lære din Ræt. Item/ før ieg bleff ydmyget/ foer ieg vild/ det er/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

leg kiende icke min Synd oc brøst/ men leffde tryggelige hen i Synden/ før end du met din straff besøgte mig.

2. Dernæst vil vor Himmelske Fader/ at sine Christne skulle være Kaarssit vndergiffne / paa det/ at deris Tro/ Haab/ Taalmodighed oc andre Christelige dyder / kunde her met prøffuis / lige som Guld det prøffuis i Ilden: Oc kunde voxe oc forøgis/ oc bliffue obenbare for dem selff/ oc andre: Som Petrus lærer 1. Pet. 1. Jere bedrøffuede i mangehaande Fristelser / paa det at eders Tro skal befindis retsindig/ oc meget kaasteligere/ end det forgengelige Guld som prøffuis i Ilden / til loff/ priss oc ære / naar som Jesus Christus nu bliffuer oben-

obenbaret. Item / i det 4. Capit. Lader den hede som eder tilstaar / icke giøre eder fremmede / huilcken eder vederfaris / at i skulle prøffuis. Som oc Simeon Lucæ. 2. Cap. siunger / at der skal derfaare / trengis it Suerd igennem den Christne Kirckis Siel / paa det at mange Hierters tancker skulle obenbaris. Thi naar der er Fred / gode dage / Lycke oc fremgang for haanden / da ere Hierterne skiulte / huer Mand berømmer sig / at hand vil sette Liff oc Gods vdi pant for Euangelij skyld: Tencker / at hand er saa fast begrundet i Troen oc Taalmodighed / at ingen vlycke skal trenge hannem der fra. Men naar forfølgelse / Kaarss / Siugdom oc anden nød paakommer /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

saa findis den rette prøffue / om de ere saa gode Christne som de tenckte / eller de ere øyenskalcke oc Hycklere.

Fordi retsindige Christne / de bliffue fast hoss Christum vdi Forfølgelse / oc effter Christi egne ord / hoss Lucam i det 12. Cap. Frycte sig icke for dem som sla Legemet ihiel / oc kunde siden intet mere giøre / men for den / huilcken oc haffuer Macт / naar hand haffuer slaget ihiel / at kaste i Helffuede. De beholde Troen ihuadsomhelst kaarss dennem paafalder / oc beuare Taalmodighed / oc knurre icke imod vor HERRE / fordi at hand dennem tucter / men sige met den taalmodige Job: Der som du end vilde sla mig ihiel / saa vil ieg dog Haabe

paa

paa dig. Her aff bliffuer ocsaa de Gudfryctigis Tro / Taalmodighed/ oc bekiendelse/obenbaret for andre Menniske/ oc voxer oc formeris vdi dem selff/ Som Paulus Rom: 5. lærer/der hand siger: Wi rose oss oc aff Drøffuelse. Thi wi vide/ at Drøffuelse giør taalmodighed/ oc Taalmodighed giør forfarenhed/ oc Forfarenhed giør Haabet/ men Haabet lader icke beskemme. Oc S. Jacob i det 1. Cap. Mine kiere Brødre / acter det for idel glæde/ naar i falde vdi atskillige Fristelser/ oc vider/ at eders Troes prøffuelse giør Taalmodighed. Item/ Syrach. 34. En vel forsøgt Mand forstaar meget. Oc strax der effter: Huad ved den som icke er fristet?

Men hine Mundchristne oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

øyenskalcke/ de giøre som Christus siger om dem. Lucæ. 8. De tro til en tid / oc naar Fristelse kommer/ da falde de fra. De ere som hine wstadige Værhaner/som paa Kircken vender sig effter Værit. De ere som hine klenliffuede Nachtergaler / der allene siunge Lystelige om Sommeren/ men om Vinteren stinge de deris pibe i secken. Fordi naar her kommer forfølgelse paa/vor HERRE taster dem an met Kaarssit / saa vorde de affeldige / forlade Troen oc Christi bekiendelse/oc vorde wtaalmodige oc knurre imod Gud / bande den dag de ere fødde paa / som daglig forfarenhed / oc Exempel nocksom beuiser.

3. For det Tredie vil Gud / at Christi Lemmer skulle lide gienuordig-

dighed / oc Kaarſſ / paa det / at Synden oc den gamle Adams ſkadelige leffninge / kand dødis vdi dem / oc meer oc meer vnderkuffuis oc opryckis. Thi lige ſom en kaad oc fielen Heſt / kand icke regæris vden it ſkarpt Bidzel leggis hannem i Munden : Saa kand it Menniſke icke holde ſig ræt / for Kiødſens onde lader ſkyld / vden det holdis til bage met Kaarſſens Bidzel. Fordi naar mand altid lider vel / oc aldrig ilde / ſaa forglemmer mand vor HERRE / bliffuer ſecker oc tryg vdi Synden: Som Moſes lærer met Iſraeliternis Exempel: Folcket / ſiger hand / ſette ſig ned at æde oc dricke / oc ſtode op at Lege / det er / ſom Paulus til Corintherne det forklarer / at bedriffue Hoer /

Affgu-

Affguderj oc andet ont. Derfor ſiger Dauid: Bint deris Kieffter met Tømme oc Bidzel/ſom icke ville ſkynde ſig til dig. Thi det gaar Som Petrus ſiger 1. Pet. 4. Huo ſom lider paa Kiødet / hand lader aff at Synde / at hand fremdelis ſkal icke leffue den tid / ſom end nu igen er i Kiødet / effter Menniſkelig begæring / men effter Guds vilie. Item/Paulus til de Romere 6. Cap. Wi vide/ at vor gamle Menniſke er Kaarsfeſt met Chriſto/ paa det/ at det ſyndelige Legeme ſkal afflade / at wi fremdelis icke ſkulle tiene Synden. Fordi/ naar angiſt oc Bedrøffuelſe trenge til / ſaa lærer mand at frycte Gud oc paakalde hannem. Som Eſaias vidner i det 26. Capitel.

HER-

HERRE/ naar Drøffuelse er der/ da søger mand dig/ naar du straffer dem/ da raabe de jammerlige. Item/ Dauid i den 77. Psalme: Jeg søger HERREN i min Nøds tid. Item/ naar ieg er bedrøffuit/ da tencker ieg paa Gud/ naar mit Hierte er i angist/ da taler ieg. Det er/ da paakalder ieg Gud/ oc beder hannem inderlige.

4. For det Fierde/ er det Guds vilie/ at de Christne lide her i Verden allehaande drøffuelse/ paa det/ at de skulle vide/ at mand icke bør at forsuente det gode/ som Gud haffuer loffuet sine Børn vdi dette Liff: Men de skulle haffue lyst oc vilie til/ at skilles fra denne jammerdal/ oc stunde hen til det euige Fæderne Land: Oc sige met den hellige

Pau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Paulo/ aff den Epistel til de Philipper i det Første. Jeg begærer at forløsis/ oc være hoss Christum. Thi wi ere alle som fremmede oc vdlendinge/ oc veyfarendis Folck/ i Verden/ oc haffue her ingen blifftuendis sted/ som Apostelen taler Heb: 13. Men vor Borgerskab er i Himmelen/ hueden wi oc forwente Frelseren Jesum Christum vor HERRE/ huilcken som skal forklare vort ringe Legeme/ at det skal vorde lige ved hans forklarede Legeme. Philip: 3. Cap. Der som det ginge de Christne altid vel her i Verden/ effter deris egen begæring/ da skulde de vel være tilfreds met Himmerige/ oc ey heller gierne vilde skilies her fra/ til det gode som Christus haffuer loffuet dem i det

enige

euige liff. Thi det er ſanden ſom Syrach ſcriffuer i det 41. Capitel. O Død / huor bitter eſt du / naar it Menniſke tencker paa dig / ſom haffuer gode dage oc nock / oc leffuer vden Sorg / oc den ſom det gaar vel i alle ting / oc gider endnu vel ædet. Der faare kommer Gud met Kaarſſens Ild / oc giør vor gamle Adam ſmuct mør / ſaa at wi bliffue kede aff dette Liff / oc faa en appetit oc begærlighed til at dø / oc fare fra denne jammerdal. Som oc Syrach i det forbemelte Capitel lærer: O Død / huor vel giør du mod den nødtørfftige. ſom er ſkrøbelig oc gammel / ſom ligger i megen Sorg / oc haffuer intet bedre at haabis til / oc ey at vente ſig. Item / Job 3. Cap. Huor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

faar er Liuset giffuit de vsle / oc Liffuit de bedrøffuede Hierter? Dem som bie effter Døden / oc hand kommer icke / oc graffue hannem vel aff det skiulte / de som glede oc fryde sig fast / at de mue komme til Graffuen. Her om læsis it smuct Exempel. Vdi Krigen hoss Kong *Antigonum* vaar en Landsknect som hed *Itamus*, huilcken vaar ilde til pass / oc voffuit sig altid yderlige / oc brugte sig Mandelige. Der Kongen engang spurde hannem at / huorfaar hand vaar saa bleg / da suared hand / at hand haffde en hemmelig Siugdom. Huor aff Kongen beuegedis for hans Manddom skyld / at giffue befalning / at hans Læger skulde hielpe hannem. Der hand vaar

nu

nu bleffuen karsk / da skydde hand siden all fare / huor hand viste det galt om Liffuit. Huor faare Kongen spurde hannem / hui hand vaar nu saa omuend / oc saa rædder fremfor tilforn. Men hand suarede: Herre Konge / i haffue selff giort mig ræd / i det i befridde mig fra det onde / for huis skyld ieg foractede mit eget Liff / oc skøtte det icke. Saa see wi at naar mand er karsk oc sund / oc haffuer intet ont at dragis met / da vil mand icke gierne her fra: Men naar wi plagis i alle vraar aff Siugdom / aff Kaarss oc modgang / da staar vort Hierte der til / at wi kunde formedelst Døden faa en god ende her paa / saa at wi sige met den gamle Gudfryctige Simeon aff Lucæ 2.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Cap. HERRE / lad nu din Tienere fare i Fred.

5. For det Femte / vil oc Gud at sine Børn skulle være Kaarsdragere her i Verden / paa det at de skulle være hans Søns billede lige: Som Paulus siger. Thi ligeruiss som Guds Søn maatte formedelst sin bittre pine oc Kaarsens forsmædelige Død / indgaa vdi sin Herlighed oc ære / som hand selff giffuer tilkiende Luc. 24. Huor der staar: Skulde Christus icke lide saadant / oc indgaa til sin Herlighed? Saa skulle oc wi som Apostelen siger Act. 14. Met megen Tribulatz oc bedrøffuelse gaa i Guds Rige / Huor wi skulle haffue ære oc Herlighed met vor HErre Christo / oc en glædefuld

Paa-

Paaskedag til euig tid / som wi her i Verden / haffue vanære / bespottelse / foractelse / oc ælendighed / oc en sorrigfuld Langfredag met hannem. Huilcket Paulus Rom. 8. trøstelige lærer / der hand siger / at wi ere Guds arffuinge / oc Christi metarffuinge / om wi ellers lide met hannem / at wi oc skulle ærefuld giøris met hannem. Oc til Timotheum i den anden Epistels 2. Cap. Det er jo visselig sant / dø wi met / da skulle wi leffue met / lide wi / da skulle wi met regnere. Huor aff Guds Børn haffue en wsigelig trøst oc husualelse / imod all nød oc trang / oc Mandelige met denne Trøst offueruinde alt det onde som dennem skenckis i Verden. Som Dauid i den 27.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Psalm formaner / at de skulde gisre. Huor hand først setter den trøst / som hand aff det enige liffs forventelse haffuer imod all Modgang oc Fristelse / sigendis: Jeg troer dog ligevel / at ieg skal see HERRENS gode i de leffuendis Land / det er / i Himmerige / oc der effter bestyrcker hand de Christne paa denne Trøst: oc siger: Bie effter HERREN / vær trøstig oc wforfærdet / oc bie effter HERREN. Som hand vilde saa sige: Effterdi wi haffue denne fortrøsining / at wi vdi Himmerige skulde bekomme met vor kiere Brudgom Christo tusindfold støre ære oc glæde / end wi her haffue forsmædelse oc Sorrig. Da skulle wi icke bliffue wtaalmodige vnder

Kaarsf-

Kaarsset / oc der aff lade oss forfærde / eller driffue til Mistrøst / men wi skulle haffue it frit mod / oc henge hart ved Gud: Oc trøste oss icke allene aff den hielp oc bistand / som hand haffuer loffuet i dette Liff / men ocsaa aff det euige liffs Herlighed / huilcken alle de bekomme / som vdi deris Fristelse oc nød bliffue bestandige i Troen. Som S. Jacob i det Første lærer: Salig er den Mand / siger hand / som lider Fristelse / det er / bliffuer bestandig oc varactig i Troen / Christi bekiendelse / oc taalmodighed vnder Kaarssens byrde: Thi effter hand er prøffuit / da skal hand faa liffsens Krone / huilcken Gud haffuer loffuit dem som hannem elske. Her met haffuer S. Pouel

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

trøstet sig / oc effter Kong Dauids formaning / met Taalmodighed Mandeligen offueruundet / all denne Verdens jammer oc nød / kummer oc sorg. Som hand selff giffuer tilkiende Rom. 8. der hand scriffuer: Jeg holder det saa / at denne tids pinactelighed / er icke den herlighed verd / som skal obenbaris i oss. Item / til Timotheum i det andet Breffs 4. Cap. Jeg offris allerede / oc min fraskillelsis tid er neruærendis. Jeg haffuer stridet en god strid / Jeg fuldkommede laabet / Jeg holt troen. Fremdelis er Retfærdigheds krone bortlagd til mig / Huilcken HERREN den Retfærdige Dommere skal giffue mig / paa den dag / dog icke mig allene / men ocsaa alle dem som

som elske hans obenbarelse. Her met skulle wi oc trøste oss / oc icke bliffue kleenmodige / affeldige / mistrøstige / oc wtaalmodige / naar wi lide noget her i denne Jammerdal: Men som Apostelen siger / Acte det for idel glede / naar wi falde i atskillige Fristelse / efterdi wi ere visse paa / at der som wi drage Kaarsset met Christo / saa skulle wi oc met hannem bliffue delactige vdi det euige Liffs ære. Som oc S. Peder / 1. pet. 4. lærer: Gleder eder at i lide met Christo / paa det / at i oc skulle haffue glede oc fryd / i hans Herligheds obenbarelsis tid. Thi vor bedrøffuelse / som er timelig oc læt / giør oss en euig oc offuer all maade suar Herlighed. 2. Cor. 4. Fordi vdi Himmeri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

ge / skal den mindste (siger *Augustinus*,) vden tuiffuel haffue større ære / end den som haffuer den gantske Verdens rige / der som det end vaare euigt oc wforgengeligt. Ja saa stor er det euige Liusis lystighed / at der som mand icke maatte bliffue der / vden paa en dags tid / da skulde mand vel der faare / dette liffs mange wtallige Aar / retteligе foracte / i huor fulde de kunde være aff Vellyst / oc dette timelige godis offuerflødighed. Thi det er icke falskelig / eller vden Hiertens affect sagt (Psal. 84.) en dag er bedre i din Forgaard end ellers tusinde.

6. For det Siette / da besøger oc Gud sine Børn met Kaarssens Riss / for de wgudeligis oc wbodfærdi-

færdigis
Penitentz
om den
smædelse
vden saa
effterdi
Domme
giøre ild
huer efft
2. Da
aff forst
Gud her
de fromm
ere behag
gang kon
de fromm
de oc fry
nem tren
onde sku
peen / om

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

færdigis skyld / som icke vil giøre Penitentz / dennem til en aduarsel om den euige straff / pine oc forsmædelse / som dem faare staar / vden saa er de omuende sig. Thi effterdi Gud er en Retfærdig Dommere/som hader alle dem som giøre ilde / Psal. 5. oc vil betale huer effter sine gierninger / Rom. 2. Da kand de Wgudelige her aff forstaa oc beslutte / at effterdi Gud her i Verden tucter oc reffser de fromme / som hannem frycte oc ere behagelige: At der vil oc engang komme den tid / paa huilcken de fromme skulle haffue gaat / glæde oc fryd / for det onde som dennem trenger i dette Liff: Men de onde skulle straffis met tilbørlige peen / om de end skønt dantze paa

idel

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

idel Rosen / oc haffue det lige som deris Hierte begærer / den stund de ere i Verden. Thi den Wgudeligis Haab (staar der i Visheds Bogs 5. Cap.) er som en støff / der er adspred aff Værit / oc som en tynd Rimfrost fordriffuis aff en storm / oc som en Røg der blæsis bort aff Værit / oc som mand glemmer nogen der haffuer ickun været Gæst en dag. Men de Retfærdige skulle leffue euindelige / HERREN er deris løn / oc den Høyeste sørger for dem. Der faare skulle de faa it herligt Rige / oc en deylig krone aff HERRENS Haand. Item / Psal. 92. De Wgudelige grønis som Græss / oc Misdedere blomstris alle / indtil de bliffue vdslette altid oc Euindelige. De som

som ere pl
Huss / de
Forgaari
meenlige
som Dau
ere i ingen
staa fast
icke i tvlyc
de bliffue
Menniske
tvsigelige
hed paa
til at tag
aluorliger
nest at ha
tid oc stu
sig / som
2. Forac
Rigdom
modighed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

som ere plantede i HERRENS Huss/ de skulle grønis i vor Guds Forgaarde. Fordi/ Gud lader det meenlige gaa de Wgudfryctige vel/ som Dauid siger / Psal. 73. De ere i ingen Dødsens Fare / men de staa fast som it Pallatz. De ere icke i wlycke som andet Folck: De de bliffue icke plagede som andre Menniske / at hand vil beuise sin wsigelige Godhed oc taalmodighed paa dem / at hand er redebon til at tage dem til Naade / om de aluorligen ville omuende sig. Dernest at hand vil giffue dem rum / tid oc stunder til at rette oc bedre sig / som Apostelen scriffuer Rom. 2. Foracter du Guds godheds Rigdom / Taalmodighed oc langmodighed? Vedst du icke / at Guds god-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

godhed locker dig til Penitentze? For det sidste / at hand kand haffue diss bedre Aarsag til at straffe oc pine dem diss haardere i Helffuede / om de icke ville staa aff Synden: Som Abraham giffuer tilkiende / der hand suarer den Rige Fraadzere/Luc. 16. Betenck Søn/ at du haffuer anammet dit gode i din Liffs tid / oc Lazarus der imod haffuer anammet ont / men nu skal hand trøstis / oc du skalt pinis.

Der faare skal wi Christne her aff lære / at wi icke skulle begære / stedse at haffue gode dage i Verden / oc være fri fra all Modgang oc gienuordighed. Men fast heller bede Gud / at hand til Salighed vil tucte oc reffse vore Synder / som Dauid giør i den 26. Psalme / si-

gen-

gendis: Prøffue mig HERRE oc forsøge mig. Rense mine Nyre oc mit Hierte: At wi i det andet liff kunde haffue enig fryd oc ro. Som den gamle scribenter *Origenes* ocsaa lærer: Jeg begærer / siger hand / at HERREN vil hiemsøge mine Synder / den stund ieg er i denne Verden / oc her betale mig / at Abraham hisset / ochsaa kand sige om mig / som hand sagde om den arme Lazaro / til den Rige: Kom thu Søn / at du haffuer anammet dit gode i din liffs tid / oc Lazarus desligeste det onde. Men nu haffuer hand trøst / men du skalt pinis. Der faare / naar wi tuctis aff HERREN / da skulle wi icke være wtacknemmelige / men vide / at wi derfor straffis

vdi

vdi dette neruærendis Liff / at wi vdi det tilkommende / skal faa ro oc huile / som oc Apostelen siger: Naar wi dømmis / saa straffis wi aff HERREN / at wi icke skulle fordømmis met denne Verden. For denne Sag skyld anammede oc den salige Job gierne all Modgang / oc sagde: Haffue wi anammet det gode aff HERRENS Haand / hui skulde wi icke oc lide det onde? HERREN gaff oc HERREN tog / som det behagede HERREN / saa er det skeet / HERRENS naffn være loffuit.

Disse ere nu synderlige / de drabelige oc høyuictige sager / huorfor de Christne oc Guds Børn / maa vdi denne jammerdal met Si-

Simon aff Cyrenen bære Christi Kaarss effter hannem / eller som vor Saliggiørere siger / om de ville være hans Disciple / fornecte dem selff / oc tage deris Kaarss paa dem / oc effterfølge hannem / oc altid være Siugdom oc Kranckhed / Sorg / bedrøffuelse oc Fristelse vndergiffne: Oc for huis skyld Aposielen til de Ebreer 12. Cap. siger / at de som ere vden reffselse / de ere wecte / oc icke Guds retsindige Børn.

Men effterdi at denne Faderlige tuctelse oc Kaarssens Byrde / som Gud legger oss paa / er Kiød oc Blod meget sur at gaa oppaa / oc kommer oss arme Menniske gantske besuerlig an / for vor store suagheds / skrøbeligheds oc wtaal-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

taalmodigheds skyld: Da haffue alle Christne gode Raad behoff/ huorledis de vdi deris Stugdom oc all anden Kaarss/ Modgang oc gienuordighed skulle handle dem/ at de kunde forløsis oc befries der fra/ oc bekomme hielp oc Trøst aff Gud/ oc bliffue deelactige vdi hans Naade oc Barmhiertighed. Huor faare ieg oc disse Ord aff den Vise Mands/ Jesu Syrachs Bog/ haffuer taget mig faare/ aff den ringe Naade/ pund oc Gaffue/ som Gud haffuer forleent mig/ at forklare oc vdlegge/ alle godhiertige oc fromme Christne/ som vort Danske maal bruge oc forstaa/ dog synderlige de enfoldige oc wforstandige/ som icke ere selff komme saa

vjt

vjt vdi Christi Schole / at de vide / huorledis de skulle skicke dem vdi deris trang oc nød / til trøst / salig Lærdom oc vnderuisning. Efterdi den Hellig Aand / her / formedelst Syrach viser oss / icke allene huad Aandelig *Medicin*, Lægedom oc Raad / vi skulle bruge imod all skrøbelighed / bedrøffuelse / oc ælendighed / som oss tuinger / at vi kand bliffue hiulpne der fra / oc faa Guds naade oc Syndernis forladelse: Men ocsaa lærer oss huor vi skal søge Naturlige oc Legemlige Raad / oc *curation* imod vor Siugdom oc Kranckhed / at vi kand komme til vor Sundhed oc vor karskhed igen.

Effter at gode Venner haffue for gaat anseet / oc beuilget /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

at dette mit ringe arbeyde / formedelst Prenten maatte vdgaa / oc vorde *publici iuris*, Fordi de meente / at det ingen kunde være skadeligt / men end nogle aff dem som ere i saa maade enfoldige / som ieg tilforn sagde (huilcke til vilie oc til beste / det ocsaa er giort) gaffnligt: Da haffuer ieg oc Stormectige oc Høybaarne Første / oc naadige Herre / fordristet mig til / icke aff nogen wforskammet dierffhed oc offuermod: Men effter gode Venners raad oc tilskyndelse / met altsomstørste blufærdighed / vnderdanigste ydmyghed / oc *reuerentz*, at *dedicere* oc tilscriffue eders Naadis Stormectighed / dette føye arbeyde / som ieg haffuer vent paa / at forklare

re denne Aandelige oc Naturlige Lægedom oc Raad / som Vjsmand giffuer sin *Patient*, som met Siugdom oc anden kummer er beladen.

Oc endog ieg maa bekiende / mig at være langt ringere oc wforstandigere / end at ieg kunde noget scriffue / som kunde være værd / oc met rette burde at *offereris* oc skenckis Eders Førstelige Høymectighed. Saa haffuer ieg dog atlyd gode Venner her vdi / først at denne lille Bog / maatte vnder E. F. H. naadige *patrocinio* beskytning oc beskærmelse / oc Høylofflige *autoritet*, vdgaa oc læsis / oc for Eders Naadis skyld / i saa god en mening aff huer Mand anamis / som den aff mig sammenscreffuen er. Dernæst / at ieg E. F. H. w-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

uærdige/ dog tro veluillige oc forplictige Tienere/ kunde i saa maade / nogenlunde giffue mit *Studium* oc gode vilie tilkiende / som ieg haffuer til at giøre det som E. F. H. kunde være til ære oc til tieniste / der som det ellers vaare mig mueligt. Huorfaare ieg aldelis forseer mig til Gud / at hand jo vil vide mig denne Velgierning / at E. F. H. aff synderlig Gunst oc metfød Fromhed/ vil værdis til at lade denne min gode mening / vnderdanigste vilie / oc lille Bog / være sig behagelig oc tacknemmelig: Oc at denne ringe Scrifft aff mange met it gaat Hierte / til Guds ære / oc deris egen nytte oc vnderuisning / kand læsis.

Den-

Denne samme gode Gud / som er all Barmhiertigheds Fader / hand bevare E. F. H. oc Eders Naadis kiere her Fader / Kong Frederich / vor allernaadigste Herre oc Konge / samptelig hans Høybaarne Førstinde / Dronning Sophiam / eders Naadis Fru-Moder / met it languarendis oc lyckseligt Regimente : Desligeste ocsaa E. F. H. Høybaarne Syndskende : Oc begaffue eder allesammen rigeligen / met Naadens / Visdommens oc krafftens Aand / til Guds allerhelligste Naffns ære / hans salige Ords Forfremmelse / oc den Christne Kirckis beskærmelse / oc disse Lande oc Riger til trøst / glæde oc gode / at wi fattige Undersaatte oc Indvaanere / kunde

kunde vnder E. N. Retfærdige oc Fredsommelige Regimente / leffue it roligt oc stille leffnet / i all Gudelighed oc ærlighed / Amen. Screffuit i Kiøbenhaffn / Anno / 1586. den 26. Augusti / paa huilcken dag / Kong Darius aff Meden oc Persen 329. Aar for Christi Fødsel / er offueruunden met en mercke-lig Slacting aff *Alexandro Magno*, oc ihielslagen: Oc *Monarchien* er kommen fra de Perser oc til de Græcker / effter Danielis Prophetie Cap. 8.

E. F. H.

Vnderdanigste

Niels Lauritzsøn

A. N.

Regi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Register/ paa de Besynderligste Stycker och Hoffuitpuncter/ som vdi denne Bog forhandlis oc omtalis/ effter huert Blads tal/ paa huilcken sted/ huer stycke/ Besynderlig er at finde.

Bogen i sig selff indeholder Fire parter.

Vdi den Første part forhandlis.

1. Huad Aarsag der er til Stygdom oc alt ont. 4.
2. Huad den Stuge skal først giøre om hand vil bliffue sund. 6.
3. Huad penitentz er/ oc huor mange parter den haffuer. 7.
4. Huad Anger oc ruelse den første part i penitentz er. Ibidem.
5. Huor vdi Anger oc Ruelse staar. Ibid.
6. Syndens kundskab/ hueden den kommer Ibidem.
7. Syndens straff huor aff den forstaas. 9.
8. Om Døden. 10.
9. Om Dieffuelens andskab oc idret. 11.
10. Om Helffuedis atskillige pinsel. 16.
11. Guds aruarsel om hans Vrede oc voris straff. 21.
12. Had oc værstyggelighed til Synden hueden den vndfangis. 25.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Register.

Vdi den Anden part omfalis.

1. Om Troen/ſom er den anden part i Penitentz. 27.
2. Det andet den Siuge ſkal giøre. Ibid.
3. Huad Troen er. Ibid.
4. Huorledis wi bliffue ſalige ved Troen. 29.
5. Troen kommer aff Chriſti kundſkab / oc huor vdi denne kundſkab ſtaar. 30.
6. Troen ſtaar i Fire ſtycke. 33.
7. Huor paa mand kand vide/ om hand haffner en Saliggiørendis Tro eller ey. 38.
8. Om Bønen/ ſom er det Tredie den Siuge ſkal giøre. 39.
9. Huad Bønen er. 40.
10 Huem mand ſkal tilbede. Ibidem.
11. Huorledis mand ſkal paakalde Gud / oc huad wi ſkal ſky/oc huad wi ſkal giøre vdi vor Bøn. 43.
12. Troens Støtter at ſtyde ſig paa i Bønen/ mod all tuiffuel oc miſtrøſt. 49.
13. Huor om mand ſkal bede. 52.
14. Om Gud vil Bønhøre oſſ. 55.
15. Huorfaare wi ſtundem icke Bønhøris. 57.
16. Aarſager ſom oſſ til at bede idelige opuecke ſkal/ vdi Gud/ vdi Menniſken / oc vdi Satan. 58.
17. Huor ſtor fare Menniſken er i / vdi denne Verden. 60.

Vdi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Register.

Vdi den Tredie part Scriffuis.

1. Om en ny Lydighed ſom er den Tredie part i Penitentz/ Oc det Fierde den Siuge ſkal giøre. 68.
2. Huor vdi en ny Lydighed ſtaar. Ibid.
3. Huad Aarſager oſſ til en ny Lydighed bevøre ſkal. 70.
4. Aarſager huor for Penitentz icke bør at forhalis. 77.
5. Huo der vil bliffue Salig maa giøre Penitentz. 76.

Vdi den Fierde part læris.

1. Det Femte den Siuge ſkal giøre. 86.
2. Huad en Medici oc Lægis Embede er. 86.
3. Huorlunde hand ſkal Læge. 87.
4. Lægen oc hans Konſt er aff Gud. 88.
5. Lægedom ſkal icke foractis. 89. oc 92.
6. Huor for mange ingen hielp faa aff Lægedom. 89.
7. Mand maa icke ſøge Raad hoſſ Troldquinder. 91.
8. Huor lenge mand ſkal bruge Lægen. 92.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

EPIGRAMMA
ad librum.

Quid metuis, trepidasq; liber prodire? quid, inquã,
Conſpectum refugis? curq; latere cupis?
Scilicet aſpicio Momos, rabidamq; catervam,
Quæ ſemper ſcriptis eſt inimica bonis:
Atq; Theonino conſuevit dente labores
Carpere, quos alij compoſuêre manu.
Nil etenim laudat niſi quod confecerit ipſa,
Oppreſſis alijs, hoc cupit eſſe ratum.

Non ratione caret timor: at corrodere magna
Livor edax gaudet, parvula tuta ſinit.
Cum parvus parvis igitur ſis ſcriptus, & illis
Proſtes, qui nomen Simplicitatis habent.
Non metuendus erit livor, rictuq; minaci
Momus: tu doceas ſimplicitate rudes.
Adde patrocinium, te tutum reddere, ſummi
Principis, adverſus quod tua damna poteſt.
Carpere ſi gaudes quæ ſunt inſignia carpe,
Nil tibi cum parvis, invide Mome, libris.
Zoilus ut perijt, ſimili ſic ſorte peribunt,
Alterius famam qui violare ſtudent.

IESV

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Aandelige oc naturlige Lægedom / oc Raad / Huorledis it Christet Menniske / skal skicke sig vdi sin Siugdom / oc all anden Nød oc Modgang / at hand kand bekomme sin Sundhed igen / oc vorde forløst der fra.

Saa skriffuer *Syrach: Cap. 38.*

MIt Barn / naar du est Siug / da foracte det icke / men bed HERREN / saa skal hand giøre dig helbrede. Lad aff at Synde / oc giør dine hender wstraffelige / oc rense dit Hierte aff alle Misgierninger / Offre sød luct / oc Simle til amindelse Offer / oc giff it Feet Offer / lige som du skulde bort. Der effter lad Lægen komme til

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

dig / thi at HERREN haffuer skabt hannem / oc lad hannem icke fra dig / den stund du haffuer hannem behoff.

DEr haffuer altid været atskillige Disputatz / mange slags meninger / oc Vildfarelser iblant Menniſken her i Verden / icke allene huad det skal haffue for en Sag / at wi arme Menniſker ere saa mangehaande Kaars oc Modgang / Siugdom oc Kranckhed / oc anden wlycke vndergiffne. Saa at den hellige Job i sit 14. Cap. Aff forfarenhed / haffuer retteligen sagt: Menniſket fød aff en Quinde / leffuer en stacket tid / oc haffuer vdi alle sine dage Offuerflødig ælendighed. Som hand oc i det 9. Cap. klager / at hans dage haffue været snarere end en Løbere / oc haffuer intet gaat leffuet: Men ocsaa / huad hielp oc Raad der skulle være best til / at komme aff met saadan jammer oc nød / naar den it Menniſke tilfalder. *Philoſophi* oc de Lærde oc Vijse iblant Hedningene /

som

som intet viste aff Guds ord at sige/ haffue en part giffuet materien oc Elementerne skyld til all wlycke / aff huilcke vore Legeme ere *composita* sammensætte oc tilhobeføyede/effterdi de aldrig bliffue ved en skick/ men stedse forandris oc foruandlis: En part haffue giffuet Himmelen oc Stiernerne skyld/ at de met deris atskillige *motu* oc rørelse / *aspecter* oc *influentz* vnderlige/ temperere materien/ oc foruandle vore Legeme

Lige som de icke komme offuer it om Sagerne/ saa haffue Hedningene ocsaa søgt atskillige Raad oc hielp imod den nød oc trang / som enten aff Siugdom/ eller anden vedermod er dennem paakommen. Største parten haffuer søgt hen til deris Affguder / met Bøn oc Offringe/ mange haffue bespurt sig met *Plutone* oc Dieffuelen selff/ huor aff saadant onde vaar dem paakommet / oc huad de skulde føre for Raad der til: Mange vilde met Troldom det fordriffue: Nogle haffue ocsaa brugt naturlige middel oc hielp. Kortelige/ i tusinde maade haffue de faret vild/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

baade om Sagen / oc Raad/ imod den ælendighed som Menniſken paahenger.

Men den Chriſtne Kircke veed allene aff Guds ſalige Ord/huad den rette Hoffuitſag er til alt ont/ſom nogen kand plage her i Verden / ſom er Synden / oc huor hun ſkal ſøge hielp oc trøſt imod det altſammen/Som er hoſſ Gud/ formedelſt Jeſum Chriſtum/huilcken er den eniſte Naadeſtoel/Meglere oc talſmand/ved huilcken wi haffue en tilgang i Troen / til denne Naade ſom wi ſtaa vdi hoſſ Gud / ſom Paulus taler Rom. 5. Oc bekomme Syndernis forladelſe/Retfærdighed/ det euige Liff oc Salighed / oc alt andet gaat ſom wi haffue behoff enten til Liff eller Siel. Som Chriſtus ſelff lærer Johan. 16. Huor der ſtaar: Sandelige/ſandelige ſiger ieg eder/ huadſomhelſt i bede Faderen om i mit Naffn. Det er/ for min ſkyld/ vdi en ſand Tro / fortrøſtning oc tillid paa mig / mine velgierninger / fortieniſte oc min forbøn / Det ſkal hand giffue eder.

Der-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Derfaare / efterdi Vijsmand Syrach i de forscreffne Ord / icke allene paaminder oss om den Sag / ved huilcken wi fortiene Siugdom oc alt andet ont / men ocsaa faarescriffuer en merckelig lærdom / huorledis it Christet Menniske skal skicke sig / at hand kand bliffue aff met sin Kranckhed oc anden Kaars oc modgang / som tit oc offte tilslaas vdi dette Liff / som er met it ord at sige / at hand skal giøre en sand Penitentz / omuende sig til Gud / bekiende / at hand det oc mere vel haffuer fortient met sine blodige Synder / dennem aff Hiertet fortryde oc begræde: Indfly til Guds Naade oc Barmhiertighed met en stadig Tro / oc paakalde hannem om Hielp oc trøst / oc rette oc bedre sit Syndige Leffnet / oc haffue it gaat forset at være Gud lydig: Saa vil ieg aff den Aand oc naade / som Gud vil forlene / forklare disse Syrachs ord kortelige oc enfoldelige / alle Christne som vort Danske maal forstaa / til salig Vnderuisning / som mig forhaabis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Nu lærer Syrach vdi dette sit Raad oc Lægedom/ besynderlige Fire ting/ som den skal giøre/ huilcken Gud haffuer besøgt met Siugdom/ synderlige om hand vil bliffue Helbrede/oc komme til sin sundhed igen/ oc faa Guds Naade oc venskab.

I. At hand skal icke foracte det/ men betencke huad Sager der er til.

II. At hand skal Bede oc paakalde HERREN om hielp.

III. At hand skal lade aff at Synde oc giøre sine Hender wstraffelige.

IIII. At hand der effter skal lade Lægen komme til sig.

☞ De try Første stycker / strecker sig ocsaa hen til all anden Kaars / Modgang oc wlycke som en Christen kand tilfalde/ at hand vdi all Nød oc trang dem giøre skal: Det Fierde hør besynderlige de Siuge til.

Om

1.

Om det Første.

DEn Første Lærdom Jesus Syrach giffuer vdi sit Raad den Siuge/ er at hand siger: Mit Barn/naar du est Siug/da foracte det icke: Det er/ du skalt icke tencke/ at det er kommet dig paa aff en slumplycke/ oc wforuarendis aff en hendelse/ vden nogen synderlig Sag: Men du skalt grandgiffueligen betracte/ huad der er for en Aarsag til din Kranckhed/ oc huor met du saadan Straff haffuer fortient/ som er/ formedelst dine Synder/ som Syrach lærer sammested: Huo som Synder (siger hand) faar sin Skabere/hand skal komme i Lægens hender/ det er/ hand skal straffis ved Siugdom/ saa at hand skal haffue Lægen behoff.

Dette samme beuiser ocsaa den hellige Scrifft anden sted/ met ord oc met Exempel. Met ord. Dauid i den 39. Psal: siger: For Syndens skyld straffer

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

du Menniſken. Chriſtus hoſſ Joh. 5. ſiger til den ſom haffde ligget Siug atten oc tiue Aar/ oc vaar nu Helbrede. Synde icke ydermere / at dig ſkal icke noget værre vederfaris. Huor Chriſtus lærer / at hand icke allene haffuer tilforn værit Kranck for ſine Synder ſkyld: Men oc ſaa nu her effter kand falde vdi en ſtørre wlycke / der ſom hand icke fraholder ſig fra Synden. Item/ Deut. 28. ſtaar der: Om du icke lyder HERREN din Guds Røſt/ at holde oc giøre effter hans Bud: Da ſkal HERREN lade Peſtilentze komme paa dig/ indtil hand ødelegger dig. HERREN ſkal ſla dig met Heffuelſe/ Kaaldeſiuge / Brynde / Tyrcke / forgifftig luct/ oc Gulſot / Oc hand ſkal forfølge dig indtil at hand fordærffuer dig.

Dernæſt lærer Scrifften oc ſaa met Exempler / at Menniſken leggis Siugdom paa for deris Synder: Saa ſcriffuer Moſes i ſin anden Bogs 9. Cap: At HERREN haffuer ſtraffet Egypterne for deris Haardnackethed / oc wlydighed imod Gud/ at de vilde icke lade hans Folck fare/

fare/ met Pestilentze / oc met onde sorte Blegner / Som oc Psalmisten siunger der om/ Psal. 78. Hand sende onde Engle iblant dem i sin grumheds Vrede / oc lod dem gelnis oc rase / oc giøre dem ont. Der hand lod sin vrede gaa frem/ oc sparde icke deris Siele fra Døden/ oc lod deris Queg dø aff Pestilentze. Der hand ihielslo alle første fødde i Egypten. Num. 16. Lod Gud en skreckelige Pestilentze komme iblant Israels Folck/ saa at der døde Fiortentusinde oc siu Hundrede/ fordi de knurrede imod Mosen oc Aaron Guds retsindige Tienere / fordisaa de haffde bedet Korah / Dathan oc Abiram vnder Jorden. 2. Samuelis 24. Cap. staar der / at Gud for Dauids Synd/ at hand lod telle Folcket / slo Israeliterne met en hastig Pestilentze / at der Døde fra Morgenen/ oc ind til den beskickede tid/ Halffierdesinds tiue tusinde Mend. Lige saa læse wi / at Maria Mosis Syster : Num : 12. Joab 2. Sam. 3. Gieze Elisei Suend/ 2. Reg. 5. oc Kong Vsias 2. Paralip. 26. ere beslagne met Spedalskhed/ fordi de met deris

Misgierninger/ haffue forgrebet sig imod Gud oc deris Næste. Saa see wi nu her aff/ at Synden hun er en Sag til Siugdom oc alt andet ont / Kaars oc vanlycke som it Menniske kand paakomme i Verden.

Derfaare skalt du tencke / naar du besøgis met Siugdom oc anden modgang / at Gud formedelst den/ Predicker for dig / oc paaminder dig om din Synd/ oc kalder dig til Penitentz / retning oc bedring / Som Paulus 1. Cor. 11. giffuer tilkiende. Naar wi dømmis / saa straffis wi aff HERREN / paa det wi icke skulle Fordømmis met Verden / det er / Gud straffer oss her met sit Faderlige Riss/ at wi icke skulle bliffue secker oc trygge vdi Synd oc ondskab / men omuende oss oc giøre Penitentz/ paa det wi icke til Euig tid skulle pinis aff den grumme Bøddel Satan i Helffuede. Fordi Gud giør tit en fremmed gierning / scriffuer Esaias Cap. 28. At hand kand giøre sin egen gierning/ det er / hand ihielslar oc døder/ paa det hand kand giøre oss Leffuendis oc

Salige.

Salige. Som Anna Samuels Moder/ i hans Første Bøgs 2. Cap. siunger. HERREN slar ihiel / oc giffuer Liff/ nedfører til Helffuede/ oc vd igen/ HERREN giør Fattig oc hand giør Rig / hand nedertrycker oc ophøyer.

Saa bør mand derfor at acte tuende ting vdi Gud / naar hand legger sine Christne oc Børn Kaarsset paa / som er Retfærdighed oc Barmhiertighed. Hans Retfærdighed kiende wi her paa/ at hand straffer vore Synder / som Dauid vdi sin store Kranckhed/ Psal. 38. bekiender/ huor der staar: Der er intet sunt paa mit Legeme/ for din Truen/ oc der er ingen Fred i mine Been / for mine Synder / thi mine Synder gaa offuer mit Hoffuet / de ere bleffne mig suarere som en suar Byrde. Hans Barmhiertighed giffuer hand her met tilkiende / at hand icke reffser oss / at hand vil slet fordærffue oc øde oss / men at hand vil omuende oss til sig oc hielpe oss igen/ som ieg nu lærde/ Oc Apostelen til de Ebreer i det 12. Cap: scriffuer/ at HERREN tucter den som hand elsker til nytte/

paa

paa det wi skulle faa hans Helliggiørelse/ det er/ wi skulle giøre Penitentze/ staa aff det onde/ oc formedelst Troen for Christi skyld/ bekomme Syndernis forladelse/ Retfærdighed oc Hellighed/ at naar wi/ Som Zacharias siunger/ Luc. 1. Ere forløste aff vore Fienders haand/ skulle wi tiene hannem vden redzel vor Liffs tid. I Hellighed oc Retfærdighed som hannem er behagelig.

Derfaare siger Syrach/ skalt du icke foracte det naar du est Siug/ men begynde effter Kong Dauids Raad i den 51. Psalm/ at Offre Gud en angerfuld Aand/ oc it sorgefult Hierte/ huilcket er det Offer som hannem behager/ oc hand icke forsmaar: Begræde oc fortryde formedelst en sand anger oc ruelse dine Synder/ ved huilcke du haffuer fortørnet Gud/ oc fortient hans straff.

Dette er nu det Første Raad/ Syrach hand giffuer den som er beslagen met Siugdom/ at hand skal betencke/ at det skeer for hans Synd skyld/ oc begynde aff Hiertet at angre oc fortryde/ at hand haffuer

uer giort ilde. Huilcket er den Første part/ huor vdi en Christelig Penitentz staar. Thi Penitentz / som er en sand omuendelse til Gud/ saa at det angrer it Menniske/ at hand haffuer fortørnet sin Skabere/ oc der hoss visseligen tror oc forlader sig til / at hand for Christi skyld/ vil forlade Synden/ oc være Barmhiertig/ oc aff Hiertet setter sig faare at tiene Gud/ oc skye hans fortørnelse. Den staar vdi try stycker/ eller haffuer tre parter. 1. Anger oc ruelse. 2. Troen. 3. En ny lydactighed.

Til den Første formaner Syrach her/ huilcken kaldis Anger oc ruelse / oc er naar mand rettelige kiender sine blodige Synder/ oc Guds Retfærdige Vrede oc forbandelse/ som hannem for Syndens skyld offuerhenger/ huorfor hand forskreckis oc bliffuer bange i sin Samuittighed/ befryeter sig for Guds heffn oc straff/ fortryder met Hiertens banghed / at hand haffuer giort ilde/ oc vilde gierne det vaare wgiort/ oc faar der til met Had oc værstyggelighed til Synden. Huor aff wi kunde forstaa / at denne Første part i en

salig

salig omuendelse til Gud / vdkreffuer try stycke. Som er / at mand rettelige kiender sin Synd / føler Guds Vrede oc sin fortiente straff for Synden / Angrer oc fortryder sin ondskab / oc hader Synden.

I. Er at mand skal haffue en ret kundskab om sine Synder. Thi vden saa er / at it Menniske ved sin brøst oc breck / da forstreckis hand icke derfaare / oc ey heller søger hielp oc Raad der imod. Denne kundskab om vor Synd oc breck / bekomme wi aff Guds Low / Som Paulus lærer Rom: 7. der hand siger: Jeg kiende icke Synden vden ved Lowen / Thi ieg viste intet aff den lyst / der som Lowen haffde icke sagt / Du skalt icke begære. Fordi Lowen hun lærer oss om Guds vilie / huad hand vil haffue giort / oc huad hand vil haffue lat / huad som bør at regnis for Synd / oc icke for Synd. Befinder mand nu at hans Gierninger de rime sig met Guds Low / oc ere icke hende imod / saa ere de icke Synd / om hand haffuer Troen i Hiertet (Thi ellers maa en Gierning være saa god som hun vil / saa er hun dog

Synd /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Synd/som der staar Rom. 14. Alt huad som icke skeer aff Troen/ det er Synd) Men der som mand befinder/ at hand haffuer offuertrædet Lowen/ met tancker/ ord/ eller gierninger/ oc haffuer icke elsket Gud aff gantske Hierte/aff gantske Siel/ oc alle kraffter/ oc ey heller sin Næste som sig selff/ huilcket Lowen befalder/ saa skal hand vide/ at det er altsammen Synd/ huilcken gruelige fortørner Gud/ oc gior hannem skyldig til euig Fordømmelse. Men effterdi at Lowen er Aandelig/ oc vdkreffuer en euig/ pur/ fuldkommen/ oc Aandelig lydighed/ oc alle Menniskers vilkaar ere her tuert imod/ wi ere Kiødelige/forgengelige/wrene oc Syndige/ oc wfuldkomne/ da kunde wi ingenlunde holde oc fuldkomme Lowen/ eller aff oss selff/ vden wi bliffue igenfødde aff Guds Aand/ begynde nogen Lydighed effter Lowens vilie. Som Paulus klager Rom. 7. Lowen er Aandelig/ men ieg er Dødelig/ saalt vnder Synden. Thi ieg gior icke det som ieg vil/ men det som ieg hader. Item/ Jeg veed at i mig/ det er i mit Kiød/ boer

intet

intet gaat. Rom. 8. Kiødet er icke Guds Low vnderdanigt / thi det formaar det icke. Christus siger ocsaa Joh. 7. Ingen iblant eder giør Lowen. For denne Sag/ huo som begynder at randsage sine tancker/ ord oc gierninger effter Lowens Regel/ hand skal snart befinde / at hand er Gud tusinde Pund skyldig/ huilcke hand aldrig kand betale.

II. Som den Første part vdi en Christelig Penitentz vdkreffuer / er / at mand skal føle oc fornemme vdi sit Hierte / Guds Vrede for Synden/ oc sin fortiente straff oc Fordømmelse. Thi naar it Menniske veed/ at hand haffuer Syndet oc giort ilde / da bør hand oc at betencke/ huem hand haffuer fortørnet / oc huad straff hand haffuer der met fortient. Nu haffuer hand fortørnet Gud / som er den allerhøyeste Maiestet/ Euig/ wendelig oc wbegribelig / oc met Guds Buds offuertrædelse foractet oc forringet hans Maiestat/ oc der met fortient Euig/ wendelig oc wbegribelig straff. Thi Guds Retfærdighed vdkreffuer at skylden oc straffen skulde

være lige. En-

Endog at denne straff/ som wi arme Menniſker haffue fortient met voris ondskab/ er støre/ end wi den begribe kunde. Thi lige som intet Øye haffuer seet/ oc intet Øre haffuer hørt/ oc det er icke kommet i noget Menniſkis Hierte/ som Gud haffuer bered dem der hannem elske/ som der staar 1. Cor. 2. oc wi icke nocksom kunde begribe/ huor gode oc herlige voris første Forældris vilkaar haffue værit/ før end de brøde Budet/ Saa kunde wi icke heller nocksom begrunde/ huor grueligt oc forfærdeligt det onde er/ som wi formedelst Synden haffue fortient: Det er icke hørt/ det er icke seet/ det er icke tenckt aff noget Menniske. Saa kunde wi dog i nogen maade/ forstaa vor Straff/ aff tuende ting/ som er/ aff det gode wi haffue mist/ oc det onde wi ere faldne i formedelst Synden.

Først efterdi wi haffue fortørnet Gud/ oc optent hans Vrede/ som er en fortærindis Ild/ saa haffue wi mist hans Naade oc venskab/ Retfærdighed/ Hellighed/ Wskyldighed oc Guds Billede/ efter

huilcket wi vaare skabte/ det enige Liff oc Salighed. Summa/ wi haffue vdeluct oss fra Gud/ som er en Kilde til alt gaat/ aff huilcken alle gode Gaffuer / oc alle fuldkomne Gaffuer komme. Som S: Jacob skriffuer Cap. 1. Her om taler den hellige Prophet Esaias i sit 59. Cap. Eders wdyd/ siger hand/ skil eder oc eders Gud fra huer anden / oc eders Synder skiuler Ansictet fra eder ꝛc. Dette er jo en jammer offuer alle jammer / oc en ælendighed offuer alle ælendighed/ oc Straff offuer all Straff/ at den som tilforn inderlige elskte Gud / oc offuer alle maade elsktis aff hannem igen / som Gud selff siger i Salomons Drosprock: *Ego me diligentes diligo*, Jeg elsker dem som mig elske / er saa ynckelige skild fra hannem oc vdeluct fra alt gaat / all Velsignelse oc Salighed?

Dernæst kunde wi i nogen maade forstaa vor ælendighed oc straff / wi haffue fortient met Synden / aff det mangfoldige onde / som wi ere formedelst hende faldne vdi: Huilcket besynderlige staar vdi

fire

fire stycker/som er/vdi alt ont som it Menniske kand hende her i Verden / vdi Døden/Dieffuelen/oc Helffuede. Først staar den straff som wi haffue fortient / vdi det onde som noget Menniske er tilfaldet / tilfalder/ eller kand tilfalde fra Verdens begyndelse/oc indtil Verdens ende/ være sig enten til Siel eller Liff/Aandelig eller Legemlig / som er Fristelse / Samuittighedens banghed/fortuilelse/ Misshaab/ Forbandelse/Værmod/wraad/wlycke/Siugdom/Modgang/Sorg/angist oc bedrøffuelse/oc andet saadant/ aff huilcke Moses i sin Femte Bogs 28. Capitel/ opregner en gruelig oc forfærdelig Hob/ huor mand dem ocsaa læse kand. Kortelige at sige/ der haffuer aldrig været saa stor en wlycke / oc kand ey heller bliffue/ at it Menniske kand jo saadant paakomme for Syndens skyld/ Som *Ambrosius* scriffuer.

Aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse
quod hic est.

Det er:

Der er intet i Verden saa ynckeligt at see/
At det ey dig met tiden kand skee.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Dernæst staar denne Straff vdi Døden. Huilcken er tuende slags/ Timelig oc Euig. Thi Guds trusel Gen. 2. lyder om dem begge/ der hand siger: Huilcken dag du æder der aff/ da skalt du visselige Dø. Den timelige Død/ er Sielens oc Legemens atskillelse/ huor aff Legemet mister baade Liff/ Aande oc rørelse. Denne Død er i sig selff en gruelig oc forskreckelig ting/ efterdi Synden/ som *Theodoretus* lærer/ er hans Moder/ men Satan hans Fader/ oc hand er Guds vredis heffn imod Menniskens offuertrædelse/ som der staar Rom. 6. Døden er Syndens sold/ saa at den vise Mestere *Aristoteles*, haffuer icke vden Sag screffuet/ at der er intet grueliger oc forfærdeligere/ intet værre oc mere bitter til/ end Døden. Fordi hand lader sig icke anderledis see oc føle aff dem som skulde Dø/ end som en grusom Morder oc Straaterøffuere/ eller Guds grumme Vredis/ oc strenge Doms *exequutor* oc Saguoldere/ som staar paa Veyen for alle Syndere/ oc met Spiud oc Byssse lurer paa alle dem/ som skulle skilies fra

dette

dette Liff til it andet / oc vil riffue Siel oc Legeme fra huer andre / kaste Sielen vdi Helffuede / oc giøre Legemet til støff oc Aske / oc i saa maade Guds brendende vrede oc Formaledidelse *exequêre* oc fuldkomme paa alle Syndere. Som oc Paulus 1. Cor. 15. Maler hannem / som en forskreckelig Tyran / oc woffueruindelig Goliath / som er beuebnet oc rustet / met Louens krafft / met Syndens braad / oc met Helffuedis Seyer / oc er saa sterck / at ingen kand staa hannem imod / eller vndfly for hannem. Her aff kommer det sørgelige Klagemaal som Dauid giør i den 18. Psalme: Dødsens Baand omspente mig / oc Belials Becke forfærdede mig. Helffuedis baand kringsatte mig / oc Dødsens snarer offuerfulde mig.

Den euige Død er icke Sielens oc Legemens atskillelse / men de bliffue tilhobe / oc Legemet døer icke / men det gantske Menniske vdeluckis fra Gud / det er / fra euig Salighed / oc Fordømmis til euig Skam oc Skendzel / oc wendelig Pine oc marter / at lide vdi Sielen / Kroppen oc Samuit-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

tigheden / met de wreene Aander / vdi vd-
uortis Mørck oc Jld / vdenfor Guds salige
Liuss. Om denne Død taler Dauid i den
49. Psalme / der hand siger om de wgude-
lige: De ligge i Helffuede lige som Faar /
Døden slider dem. Men de Fromme skulle
snart regære offuer dem / deris tradsen skal
forgaa / de skulle bliffue i Helffuede. Item /
S. Hans vdi sin Obenbarings 20. Cap.
Kalder dette / den anden Død / oc siger:
Døden oc Helffuede bleffue kaste i den
gloende Pøl / det er / den anden Død / oc
der som nogen icke bleff funden screffuen i
Liffsens Bog / hand bleff bortkast i den
gloende Pøl.

For det Tredie / staar det onde som
wi haffue fortient met Synden / vdi
Dieffuelen / huilcken er den alleruærste
ting / som findis kand / oc er en Fader /
Orsag oc begyndelse til alt ont / være sig
Legemlig eller Aandelig / timelig eller
euig / huorfor Christus Johan. 8. skelder
hannem for en Mordere oc Løgnere aff
begyndelsen. Oc S. Hans i sin Første
Epistels 3. Cap. siger / at Dieffuelen
synder

synder aff begyndelsen/ oc Scrifften allevegne kalder hannem *malum Spiritum*, en ond Aand/ en wreen Aand/ Mørckhedsens Første/ den gamle Slange oc Drage. Fordi alle hans *studia*, idret/ Gierninger oc vdretning/ ere onde/ oc stemmer der hen at hand kand spilde Guds ære/ forhindre Menniskens Salighed/ oc fordærffue dem baade paa Siel oc Legeme. For denne Sag skyld/ siger S. Peder i sit Første Breffs 5. Capit. at hand gaar omkring som en brøllende Løffue/ oc søger effter huo hand kand opsluge. Thi som en Løffue der haffuer mist sine Vnger/ gaar oc brøller/ er vred/ meget grum oc forfærdelig/ saa at hand intet spar/ men sønderslider oc riffuer alt det hand kand offuerkomme: Saa brender oc den grumme Dieffuel/ met en wsyckelig oc wleskelig Vrede/ Had oc affuind/ imod Gud oc alle Menniske/ oc legger alle Aarer vden affladelse om borde/ at hand kand fordærffue dem i grunden/ oc alt det som de skulle haffue gaat aff. Lige som wi haffue met Synden/ skilt oss fra Gud oc alt det gode wi

skulle haffue aff hannem. Saa haffue wi bundet oss til Dieffuelen/ som er Guds oc Menniskens Fiende / oc ere bleffne aff Guds Tempel / Dieffuelens Bolig oc Pallatz/ Vdi huilcket hand boer oc holder Huss (indtil wi bliffue omuende til Christum) som en sterck beuebnet / effter Christi ord hoss Lucam i det 11. Cap. Saa at wi ere gantske paa vor Naturis vegne/ hans vold oc Tyranni vndergiffne/ Døden oc den euige Fordømmelse / oc maa giøre oc fuldkomme hans gierninger/ som er all Synd oc wdyd / saa lenge som wi icke bliffue hiulpne aff vor Frelsere Christo/ oc skulle paa den Yderste dag pinis oc plaffuis aff hannem til euig tid.

Men paa det wi dis bedre kunde forstaa denne grumme Fiendis Arghed oc Ondskab/ oc beuegis met større flittighed i Bøn oc paakaldelse/oc Troens Harnisk/ at tage oss vare for hannem oc staa hannem imod/ vil ieg antegne it Exempel/aff huilcket mand kand i nogen maade betencke hans grumhed imod oss/ oc begribe / huorledis hand staar effter at giøre Menniskenn

niſken ſkade. Lucas i ſit Elleffte Capittel. Scriffuer: Jeſus dreff en Dieffuel vd/ hand vaar dum/ oc det ſkede / der Dieffuelen foer vd/ da talede den Dumme: Denne beſettis Exempel vnderuiſer oſſ icke alleene om Satans gruelige Tyranni / men lærer ocſaa/ i huad maade hand ſtaar effter at giøre oſſ arme Menniſke ont.

Thi ſom it Menniſke er ſammenſat aff tuende parter / ſom er Legem oc Siel: Saa haffuer Dieffuelen fordærffuit denne ſtackarl paa dem baade / oc giør end nu lige ſaa paa denne dag / ſaa tit ſom Gud hannem det tilſtede vil / imod alle Menniſke.

Først haffuer hand fordærffuet denne Beſette paa hans Legeme / at hand haffuer beſet hannem Legemlige / oc boer i hannem/oc jammerlige plager hannem/ ſom det gaar met alle ſaadanne: Hand haffuer oc først hannem den ſuare breck paa/ at hand vaar Dum oc kunde intet tale/ huor aff det oc fylger / at hand ocſaa haffuer været Døff/ at hand intet kunde høre. Fordi/ diſſe tuende vanſke pleye al-

mindelige at følgis at / saa at de som icke kunde tale/kunde ey heller høre. Mattheus i det 12. Capit. setter oc her til / at hand dessligeste haffuer været Blind. I lige maade staar den lede Mordere huert øyeblick effter/at hand kand skade andre Menniske/ met Dumhed / met Døffhed / met Blindhed / met atskillig Siugdom oc Kranckhed/ Pestilentz / Faldensot / oc andet saadant/ met Dyrtid oc Hunger / met all anden vanlycke. Summa/alt det onde som it Menniske paa Legemens vegne kand tilfalde/staar Dieffuelen effter at besla oss met. Saa læse wi vdi Jobs Historie i det 1. oc 2. Cap. At hand haffuer aff Guds tilladelse / først skilt Job aff met hans Gods / Øxen / Aseninder / Faar/ Kameler/oc hans Folck/Sønner oc Døtter: Dernæst haffuer hand plaget hans eget Legeme/ met Siugdom oc onde Bylder fra hans Fodzaal indtil hans Isse.

For det andet/ haffuer hand oc giort denne besette skade paa Sielens vegne/ oc aldelis vdeluct hannem fra Salighed/ ind til denne rette Siele Biscop / Hyrde

Hyrde oc Læge Jesus Christus / riffuer hannem aff hans strube. Thi i det Satan haffde giort hannem Døff / da haffde hand fortaget hannem den første trappe til Salighed / huilcken er at høre Guds ord. Fordi saa / aff hørelsen kommer Troen / siger Paulus til de Romere i det 10. Cap. Formedelst huilcken Tro Menniſken allene bliffue Retfærdige oc Salige for Christi skyld / som hand selff lærer Mar: 16. Cap. Huo som Tror oc bliffuer Døbt / hand skal bliffue Salig / huo som icke Tror / hand skal bliffue Fordømt. Derfor / de som icke høre Guds salige Ord / om de ellers ere komne til skels alder / de bekomme icke Troen / oc kunde ey heller bliffue salige. Thi huo som icke tror Sønnen / staar der vdi S. Hansis 3. Capit. Hand skal icke see Liffuet / men Guds Vrede bliffuer offuer hannem. Efterdi da / dette Menniske kunde nu icke høre Guds ord / huilcket er Guds krafft / alle dem som tro til Salighed / Rom. 1. Saa kunde hand ey heller tro oc bliffue Salig: Oc der som hand end skønt kunde

høret

hørt Ordet / saa haffde dog den gamle Hugorm beset hans Hierte / at Guds ord skulde icke haffue rom der vdi / eller Troen der aff opuoxe. Dernæst haffde den lede Gast giort hannem Dum / at hand icke met sin Mund skulde kunde paakalde / tacke / oc loffue Gud / oc bekiende Christum for sin Saliggørere oc Frelsere. Thi den sule Aand ved vel / at ingen kand vden denne Mundelig bekiendelse oc Guds paakaldelse bekomme Salighed / som den dyre Paulus til de Romere i det 10. Cap. lærer. Der som du bekiender Jesum met din Mund / at hand er HErre / oc tror i dit Hierte / at Gud opueckte hannem fra de Døde / da bliffuer du Salig. Thi at Tror mand aff Hiertet / da bliffuer mand Retfærdig / oc bekiender mand met Munden / da bliffuer mand Salig. Joel i det 2. Cap. Det skal skee / at huo som kalder paa HERRENS Naffn / hand skal bliffue Salig. Huor aff det fylger / at huo som icke bekiender met Munden / oc paakalder Gud / om hand er saa vist kommen / hand det giøre kand / at den vdelucker

sig

sig selff fra salighed. Fremdelis haffde oc Satan giort hannem Blind/at hand icke skulle see Guds vnderlige gierninger / aff huilcke mand pleyer at komme i kundskab om Gud. Thi Himlene / som Dauid siunger i den 19. Psalme / opregne Guds ære / oc Befestningen forkynder hans Henders gierning. Oc Paulus til de Romere i det Første / siger om Hedningene: At mand veed at Gud er til / det er dem obenbaret. Thi Gud obenbarede dem det / der met / at Guds wsynlige væsen / det er hans euige Krafft oc Guddom / bliffuer seet / naar mand acter det paa gierningerne / som er paa Verdens skabelse. Saa see wi nu / at Dieffuelen haffuer tilluet oc berent for dette arme Menniske / alle veye oc middel / ved huilcke hand kunde komme til Salighed. Desligeste giør hand ocsaa mod alle andre Adams Børn / bruger sine listige greb / Finantzeri oc practicker / til at føre dem fra Salighed til euig pine oc Fordømmelse. Oc vdi den Christne Kircke beflitter hand sig her paa / besynderlige i trende maade / Thi først vil hand

gierne

gierne nedertrycke Christi sandhed oc Guds ords Lærdom/ eller den forfalske oc forvende met Ketteri oc vildfarelse. Der effter legger hand vind paa/ at oprycke Troen aff Menniskens Hierte. For det sidste lurer hand effter Menniskens Leffnet/ huorledis hand det besmitte kand oc forvende. Fordi den tredske skalck veed vel/at vdi huilcken maade hand faar fremgang/ da haffuer hand Menniskets vnder sig. Haffuer hand omkuldkast Lærdommen/ saa kand mand icke haffue Troen. Thi Troen kommer aff Predicken eller Lærdommen / oc Predicken formedelst Guds ord / siger Paulus. Saa kand mand icke heller leffue Christelige/ fordi/ huad som icke gaar aff Troen / det er Synd/ Rom. 14. Cap. Haffuer hand besmittet Leffnedet/ da haffuer hand Troen ocsaa borte. Thi Troen er død i sig selff/vden hun haffuer gierninger. Jacobi. 2. Cap. Och saa kand mand intet gaffn haffue aff Lærdommen/ fordi/vden Troen er det vmueligt at behagis Gud/ til de Ebreer i det 11. Capit. Ja som Satan

haffde

haffde giort dette arme Menniſke Legemlige / ſaa giør hand endnu mange Aandelige Døffue / Dumme oc Blinde / at der ſom de end ſee / ſkulle de dog icke ſee / ſom der ſtaar hoſſ Lucam i det s. Cap. Oc der ſom de end høre / ſkulle de dog icke forſtaa / oc icke kunde tiene oc priſe Gud. Thi Dieffuelen kommer / ſom Chriſtus ſiger / oc tager Ordet bort aff deris Hierte / at de icke ſkulle tro oc bliffue Salige. Kortelige met it ord / all Dieffuelens *ſtudium*, idret oc anſlag / er / at hand kand forhindre Guds ære / oc fordærffue alle Menniſke baade til Liff oc Siel euindelige.

Her aff kunde wi nu nogenlunde betencke / huad det er en gruelig Straff for Synden / at wi formedelſt hende haffue bundet oſſ til Dieffuelen / oc ere komne vnder hans Vold oc Tyranni / effterdi hand er ſaa grum / arg oc forgifftig / oc ſøger intet andet end vor fordærffuelſe.

For det Fierde / ſtaar den ſtraff ſom wi haffue fortient met Synden / vdi Helffuede / det er / den euige Pine oc Fordømmelſe / huor der er ſom *Gregorius* ſcriffuer:

uer: wlideligt frost / en euig Ild / en wdødelig Orm / en wlidelig stanck: Saa grueligt it Mørck at mand det føle kand: Pinerens hudflettelse / Diefflenis forskreckelige siun oc omgengelse / Syndernis skendzel / oc fortuilelse om noget gaat at bekomme. Thi de ælendige skulle haffue Døden / oc dog icke dø / oc brøst oc fattelse / foruden fattelse oc ende. Fordi Døden begyndis der altid / oc hører aldrig op. Oc *Hugo* siger: Helffuede er en Pøl foruden ende: Dyb foruden grund / fuld met wsigelige brynde: Fuld met wlidelig stanck / fuld met wtallig Pine. Der er wselhed / der er mørck / der er ingen orden / der er euig forfærdelse / der er intet Haab om noget gaat / oc ingen Mishaab om alt ont.

Men paa det / at ingen skal tencke / som hine Wgudelige Epicureer haffue for ordsprock: Helffuede er icke saa heet / som Presten siger / oc mene / at det er ekon en Børne redsel. Da vil ieg opregne nogle besynderlige stycke oc parter / huor vdi den euige Helffuedis pine staar / at wi derfor

skulle

skulle forskreckis / oc legge vind paa / at giøre Penitentz / at wi icke skulle komme til saadan marter oc Fordømmelse.

1. Den første part aff den euige Pine / som paahenger alle dem som dø hen vdi deris Synder / er den euige Død / om huilcken ieg tilforn talede / som er en euig atskillelse fra Gud oc hans milde Ansict. Thi ligeruiss som den sigis at dø her i Verden / som mister dette timelig Liff / naar Sielen skillis fra Legemet: Saa sigis hand at dø den euige Død / som skillis fra Gud / som er det euige Liff oc Liuss / baade met Krop oc Siel / oc forladis aff hannem / vdi euig Mørckhed oc pine / oc maa icke til euig tid see Guds herlighed oc blide Ansict. Huad denne straff er jammerlig oc wsigelig stor / kand icke noget kiødeligt Hierte nocksom begrunde.

2. Den anden part / huor vdi Helffuedis marter staar / er en euig Ild oc brynde. Thi saa siger S. Hans i sin Obenbarings 21. Cap. De mistrøstige oc vantro / oc gruelige / oc Mandrabere / oc skørlesfnere / Trodkarle / oc Affgudiske / oc alle

Løgnere/ deris deel skal være i Pølen/ som brender met Ild oc Suoffuel. Item/ Dauid i den 11. Psalme. Hand skal lade Regne offuer de Wgudelige/ Liunet/ Ild oc Suogel/ oc giffue dem en storm til løn. Oc Matth. 25. staar der: Gaar hen i formaledidede i den euige Ild ꝛc. Vdi denne Ild oc euige Flamme oc Lue/ skulle de Wgudelige brende/ Hungre oc Tørste/ som wi haffue Exempel vdi den Rige Fraadzere hoss Lucam i det 16. Cap. oc klappe hænderne sammen offuer deris Hoffuet/ oc raabe Wæ/ Wæ/ oc sige som der staar Esaiæ. 33. Capit. Huo er iblant oss som kand bo hoss en fortærende Ild? Huo er iblant oss som kand bo hoss den euige Glød?

3. Den tredie part aff den euige Pine/ er it wlideligt frost/ Mørck/ graad oc tandgnidsel. Thi vndertiden skulle de Fordømte haffue wsigelige brynde/ vndertiden wsigelig kuld. Job i det 24. Capitel siger: De skulle gaa fra Sneuand til formegen hede. Helffuede tager dem bort som Synde. Matthæi. i det 22. Cap. staar der: Binder Hender oc Føder paa hannem/

nem/ oc kaster hannem hen vdi det vduortis Mørck/ der skal være Graad oc Tendgnidsel. Her offuer scriffuer *Gregorius* saa: Graad kommer aff brynde / Tendgnidsel pleyer at foraarsagis aff kuld. Her met giffuis tilkiende / at der er tuende slags Helffuede / det ene formeget kaalt / det andet wlidelig heet. Ja maatte nogen sige/ efterdi der skal være en euig Ild i Helffuede / huorledis kand der da være Mørckt? Suar. Den Ild bliffuer icke klar / som vor Ild / huor aff noget Liuss kand være. Som oc den hellige *Augustinus* lærer: Den Lue/ siger hand/ som heffner Synderne / den haffuer icke opbrendelse (det er/ den kand icke fortære oc til intet giøre det som brendis / som vor Ild giør) oc Liuss. Fordi saa vijt som Helffuedis Lue opsluger dem/ da giør hun dem blinde/ at de icke kunde see det sande Liuss/ paa det at bryndens Pine/ skal plage dem vduortis: Oc blindheds Straff skal formørcke dem induortis / at de som haffue Syndet imod deris Skabere / met deris Legem oc Hierte / skulle straffis tillige paa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Hierte oc Legem / det er / vduortis oc indvortis.

4. Den Fierde part / huor vdi Helffuedis pinsel staar / er euig marter oc plage / slag oc hudflettelse. Salomon i sin Ordsprocks 19. Capit. Straff er bered til bespottere / oc slag paa Daarens ryg.

5. Den Femte / er at de Fordømde skulle ligge iblant værstyggelige Orme / som vdspij Eder paa de Fordømde / stinge bide oc slide dem. Thi effterdi Guds Retfærdighed vdkreffuer / at mand skal straffis met det samme der Syndis met / som Vijsheds Bogs 11. Capit. siger. Saa skulle de Wgudelige plagis aff Orme til en euig straff / at Adam oc Eua lydde Ormen / forlode Gud / oc hengde til Slangen. Dette lærer Esaias sigendis Cap. 66. Deris / det er / de Fordømtis Orme skulle icke dø. Marci 9. siger Christus: Det er dig bedre at du gaar enøyet i Guds Rige / end at du haffuer thu øyen oc bliffuer kast i Helffuedis Jld / der som deris Orm icke døer / oc deris Jld icke vdslyckis. Denne euige straff bemerckte oc

de

de Orme / ved huilcke Gud straffede de wlydige oc genstridige Israels Børn / som Døde aff tørst oc brønde i Orcken Num. 21.

6. Den Siette part aff de Formaledidedis pine / er / en ond Samuittighed som aldrig oppeholder / men altid Klager altid Dømmer / altid vidner om den tilbørlige straff de Wgudelige straffis met. Om denne plage haffuer *Ambrosius* rettelig sagt: Der er ingen støre pine / end den som met Syndsens braad nagger Samuittigheden / oc der er ingen suarere byrde end Syndens last / oc Misgierningers tynge. Thi som *Bernardus* scriffuer / en ond Conscientz for vore Synder / hun er selff vidne / selff Dommere / selff forskreckelse / selff fengsel / hun klager selff / hun dømmer selff / hun straffer selff / hun Fordømmer selff.

7. Den Siuende part aff Helffuedis marter / er euig Spot / forhaanelse / oc brendelse / huor om Daniel i sin 12. Cap. taler: Somme / det er de fortabte / skulle opstaa til skendsel oc euig Forsmædelse. Thi Satan oc hans Engle / skulle vden

affladelse foracte / forhaane / oc bespotte dem for deris store wtacknemmelighed / at de haffue saa daarlige foractet Guds store Naade: Som saa elskte Verden / at hand gaff sin enbaarne Søn / at alle som tro paa hannem / icke skulle fortabis / men haffue det euige Liff / for hues foractelse skyld / de nu igen vdi all euighed skulle foractis.

8. Den Ottende part aff de Wgudeliges pine / er at de skulle see Guds Børn / huilcke de haffue forfult / giort offueruold oc wret / foractet / oc haanlige forsmaat her i Verden / komme til euig ære oc Herlighed i Himmerige / Men de skulle selff forskiudis oc kastis hen til euig Skam oc skendsel / oc quale vdi Helffuedis affgrund. Dette skal icke være dem en ringe pine / som der staar i Visheds Bog / vdi det Femte Cap. Da skal den Retfærdige / siger hand / staa met stor frimodighed / mod dem som hannem fortrengde / oc bortkaste hans arbeyde. Naar de see da saadant / da skulle de gruselige forfærdis / for saadan Saligheds / som de haffde icke forseet sig til / oc de

skulle

skulle tale til huer andre met anger / oc sucke aff Aandens angist. Dette er den / som wi haffue tilforn for Spot / oc for it haanlige vidunder / wi Daarer hulde hans Leffnet for galenskab / oc hans endeligt at være skammeligt / huorledis er hand nu regnet iblant Guds Børn / oc hans Arff er iblant de Hellige? Her om taler oc Christus Lucæ i det 13. Cap. Der skal være graad oc tendgnidzel / naar som i faa at see / Abraham oc Isaac oc Jacob / oc alle Propheter i Guds rige / at i ere vdstøtte. Dette forklarer hand ocsaa met den Rige Mands Exempel / hoss den samme Euangelist i det 16. Cap. Der hand vaar nu i Helffuede oc i Pinen / da opløffte hand sine Øyen / och saa Abraham langt borte / oc Lazarum i hans skiød. Det er ingen tuil / at dette haffuer jo været hannem en wlidelig smerte / at hand haffuer seet den arme stackarl / huilcken laa for hans Dør / oc begærede aff de smuler som fulde aff hans Bord at mættis / oc haffuer været saa ælendig oc fuld met Siugdom oc Bulder / at hand icke engang vilde

værdis at see til hannem / men kand ske / holdet for Næsen / naar hand skulde omkring hannem: Vdi saadan glæde oc herlighed / oc hand som vaar affholden i Verden som en Affgud / maatte ligge i Helffuedis euige Ild oc lide euige skam. Ja hand maatte end der til met *Supplicere* til hannem / om en draabe Vand / at leske sin brendende Tunge met / oc kunde det dog icke bekomme / men høre / som *Bernardus* scriffuer / den ene Dieffuel raabe til den anden / sla / sønderslid / dræb / røffue hannem hastelige / bær gloendis Kul / oc leg vnder de siudendis Gryder.

Disse atskillige oc gruelige Pinsel / som offuerhenge alle Fordømte Menniske / burde met rette at røre alle Hierter til forskreckelse / oc Penitentze / at begræde Synden / oc indsly ved Troen til Guds Naade oc Barmhiertighed / formedelst den rettte naadens Throne Jesum Christum / oc forlade deris Wgudelige væsen / paa det de icke skulle engang smage saadan wlidelig / wsigelig / oc wendelig marter oc quale. Synderlige efterdi at denne pine

skal

skal være euig / oc aldrig faa ende / som Christus siger hoss Mattheum i det 25. Cap. De skulle gaa til den euige Pine / oc de Wgudelige oc Fordømte skulle klage dem / scriffuer den hellige *Augustinus*, oc sige / Der som der vaare en Mølleste saa bred / at hand kunde skiule den gantske Jordens kreds / och saa stor at hand kunde recke til Himmelen / oc der vilde komme en Fugel effter huer Hundrede tusinde Aar / oc tage it lidet stycke aff den forneffnde Sten / saa stort som it Senep korn / oc vilde giøre det offte / effter den forbemelte tid / indtil saa lenge hand fick hen baaret det store Sten bierg / da vilde wi Fordømte intet andet ynske / end vor Pine maatte da faa ende. Men det kand icke skee / Derfaare maa wi plagis met euig Straff / som følger effter vor Vellyst som wi haffue hafft i Verden / oc vore Misgierninger.

Naar it Menniske nu i saa maade / som ieg haffuer sagt / betencker alt dette onde / oc denne gruelige Straff som hand haffuer fortient / met Synden / da kand

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

det icke andet være/end hand maa fornemme Guds vredis grumhed i sit Hierte / oc forfærdis oc grue for sin Straff oc Fordømmelse / oc at dette kand skee / da haffuer Gud giffuet oss tuende slags Vidnisbyrd om sin Vrede oc vor fortiente straff/ vduortis oc induortis/ til at føre Mennisken fra Kiødelig seckerhed oc tryghed vdi Synden/ oc omvende oss til sig.

Det første Vidnisbyrd oc atuarsel/ som Gud haffuer giffuet oss/ at wi der aff skulle kiende hans Vrede oc vor fortiente Straff/er vduortis/oc skeer i tuende maade. Fordi ligeruiss som Gud aff Verdens første begyndelse hid indtil / haffuer handlet met det Menniskelige køn i tuende maade om sin vilie/ som er formedelst klare Ord / oc vduortis Tegn / ved huilcke hand paaminder oss om Ordet / oc vidner om Ordsens sandhed : Saa haffuer hand oc giort i denne Sag.

Først haffuer hand giffuet sin Vrede oc vor Straff tilkiende formedelst klare Ord / baade for Menniskens Fald / oc effter Menniskens fald. For Menniskens

fald

fald vdi Paradiss / som wi læse i Moses Første Bogs 2. Cap: Huilcken dag du æder aff det Træ / da skalt du visselige dø. Det er / du met all din affkomme skal være vndergiffuen min Vrede / euig Pine oc Fordømmelse / om du imod mit forbud / æder aff det Træis fruct / som giffuer at vide ont oc gaat. Men effterdi Adam foractede dette Guds forbud / oc vedhengendis trusel / oc Ded der aff / da haffuer hand kast sig oc alle hans effterkommere met sig / vnder Guds Vredis grumhed / oc den euige Formaledidelse. Effter Menniskens fald / haffuer Gud oc met klare ord / paamint oss om sin Vrede / oc vor Fordømmelse / formedelst Louens sententz / som staar i Moses Femte Bogs 27. Capittel. Forbandet være huer den / som icke bliffuer vdi alt det som er screffuet i Louen / at hand gior det. Her met lærer Gud / at hand er Vred paa alle Menniske / effterdi ingen kand fuldkomme hans hellige Low / oc forplicter ocsaa alle dem til euig Straff oc Formaledidelse / som icke her fra forløsis formedelst Guds Søn / Verdens Frelsere

oc

oc Saliggiørere. Thi Christus er Lowsens ende/ alle dem som tro til Retfærdighed/ siger Paulus Rom. 10. Item/ til de Galater i det Tredie. Christus forløst de oss aff Lowens formaledidelse/ der hand bleff en Forbandelse for oss.

Dernæst haffuer oc Gud giffuet sin Vrede oc voris fortiente løn for Synden tilkiende/ formedelst Vduortis tegn/ som haffue sig vdi tuende maade. Somme tegn bære vidnisbyrd om Guds Vrede/ oc der hoss straffe Menniſken/ som er atskillig Kaarss oc modgang/ Siugdom/ Pestilentz/ Hunger oc Dyrtid/ oc andet saadant. Huor aff wi kunde forstaa Guds Vrede. Thi saadan timelig straff/ er icke andet end it *præludium* oc forspil til den euige Straff/ huilcken alle de skulle komme vdi/ som icke ville omuende sig formedelst Troen til Jesum Christum.

Somme tegn vidne allene om Guds vrede/ oc straffe icke strax/ men allene true met den tilkommende Straff/ som Gud vil lade komme/ der som Menniſken icke ville rette oc bedre dem. Saadanne tegen

ere

ere Formørckelse vdi Soel oc Maane/ Cometer / ja alt som wseduanlige skeer enten i Himmelen eller paa Joden/ aff huilcke wi haffue seet grusom mange i disse Aaringe/ vdi Himmelen met Ny Stierner / vnderlige *constellationibus*, atskillige Cometer / idelige Formørckelse / oc andre seldsame ting: Paa Jorden met wnaturlige Fødzel oc andet saadant: Item / i Haffuit met Vandens wseduanlige verdt oc forhøyelse/ som haffuer giort stor skade / oc andet mere. Huor met Gud truer oss / at hand vil straffe/ der som wi icke ville omuende oss oc giøre Penitentz. Thi naar Gud lader saadanne Vrede tegn skee/ da vil hand at wi skulle see til oss selff / oc til Gud. Til oss selff/ at wi ere aff Naturen Vredens Børn/ fuld met Synd oc ondskab / huor met wi haffue fortient Straff oc alt ont. Dernæst skulle wi see til Gud/ vdi huilcken wi skulle acte tu ting / som er Dom / oc Naade. Det Første er Dom/ at hand vil Dømme oc straffe oss Retfærdeligen/ om wi icke bedre oss: Det andet er Naade/ at hand vil være Barmhiertig / oc affuende

Straffen

Straffen ved huilcken hand truer/der som wi ville omuende oss til hannem met en sand oc varactig Penitentz. Som Gud selff siger hoss Jeremiam i det 18. Jeg taler snarlige / mod it Folck oc Kongerige/ at Jeg vil oprycke / sønderbryde oc forderffue det. Men der som det omuender sig fra sin ondskab / mod huilcken Jeg taler. Da skal mig oc angre den wlycke som Jeg tenckte at giøre dem. Hoss Ezechiel i det 33. Cap. siger hand oc: Om ieg sagde til den Wgudelige/ hand skal dø/ oc hand omuender sig fra sine Synder / oc giør det som ret oc gaat er / da skal hand leffue oc icke dø/ oc alle hans Synder som hand haffuer giort/ skulle icke ihukommis. Exempel haffue wi i Kongernis første Bogs 21. Cap. Der Gud lod true den Wgudelige Kong Achab formedelst Eliam/ met gruselige straff / oc hand giorde Penitentze / da sagde Gud til Propheten: Haffuer du icke seet huorledis Achab bøyer sig for mig / fordi at hand saa bøyer sig for mig/ da vil ieg icke føre det onde ind i hans tid/ Men Jeg vil føre det onde offuer hans

Huss/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Huss/ i hans Søns tid. Huor meget mere skal hand da giøre det mod dem / som giøre en sand Penitentz/ effterdi at Achabs Penitentz vaar ekon Hyckliſk oc skrømptactig? Saa haffuer hand oc icke straffet Niniuiterne / som hand truede formedest Jonam / der de omuende sig.

Det andet Vidnisbyrd oc atuarsel / som Gud haffuer giffuet oss om sin Vrede / oc vor fortiente Straff / er induortis/ Som er vor Samuitighed / huilcken er Guds Handskrifft i vore Hierter / oc vidner imod oss naar wi haffue giort ilde/ at wi haffue fortient Straff der met. Dette lærer Paulus til de Romere i det Andet: Lowens gierning er screffuen i deris Hierte / effterdi deris Samuittighed giffuer dem vidnisbyrd / oc der til met de tancker / som skulle forklage eller Aarsage sig iblant huer andre / paa den dag naar Gud skal Dømme Menniskens løn lige. Derfaare naar som wi føle at vor Samuittighed nagger oss / oc er bange/ da skulle wi komme ihu / at det er Guds straff oc atuarsel om den euige Død oc

pine/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

pine/ der som wi icke bliffue befridde formedelst vor Meglere oc Talsmand Jesum Christum. Naar mand nu betencker disse atuarsel oc Vidnisbyrd / da voxer oc formeris Guds vredis oc vor Retfærdige Fordømmelsis følelse oc fornemmelse vdi Hiertet for Synden/ huilcket er det andet/ som anger oc ruelse vdkreffuer.

III. Som den Første part vdi en Christelig Penitentz indeholder / er Anger for Synden/ at det giør oss aff Hiertet ont/ wi haffue fortørnet Gud / oc ville gierne det vaare wgiort: Oc wi faa Had oc værstyggelighed til Synden. Thi det er icke nock/ at mand veed at hand haffuer Syndet / fortørnet Gud / oc fortient baade timelig oc euig Straff / vden saa er mand det oc aff Hiertet forstryder / oc Synden bliffuer hannem leed oc værstyggelig. Thi her vdi staar besynderlig skilsmysse / imellem de Gudfryctigis oc Wgudfryctigis/ S. Peders oc Judæ anger oc Penitentz. Judas angrede vel at hand haffde Syndet som hand selff siger: Jeg giorde ilde at ieg forraadde det wskyldige Blod/ Men hand

hand angrede det icke for den skyld / at hand haffde fortørnet Gud / oc Synden er slem i sig selff / oc hand haffde værstyggelighed til hende / men fordi hand befrycte sig for Guds heffn oc straff / som der vilde efterfølge. Saa gisre oc alle Wgudelige / naar deris Samuittighed engang vaagner op aff Syndens søffn. Men S. Peder oc alle Gudfryctige de angre oc fortryde at de haffue Syndet / icke allene fordi / at de befrycte sig for Guds heffn oc straff / men oc fast mere fordi de haffue fortørnet Gud / oc offuertraad hans retfærdige Bud / oc for Syndens slemhed oc værstyggeligheds skyld / saa at de tencke som *Seneca* siger: Viste ieg at Gud vilde aldrig straffe Synden / saa vilde ieg dog icke Synde for Syndens slemhed skyld.

Dette Had oc værstyggelighed til Synden kand her aff vndfangis vdi it Menniskis Hierte. Først at hand tencker at Synden er den aller slemmeste ting som til kand være / oc Dieffuelens værelsis vdtrycte Billede i Menniskens Siel. Som der staar i S. Hansis 1. Epistels

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

3. Cap. Huo som giør Synd hand er aff Dieffuelen. Thi Dieffuelen Synder aff begyndelsen.

Dernæst at mand tencker/ at Synden teckis Dieffuelen som er hendis Fader/ ja hun er hans lyst/ Pancket oc Leeg/ aff huilcken hand haffuer støre tids fordriff oc Vellyst/ end wi kunde haffue aff en skøn *Musica*, eller it glædeligt Gestebud. Huo vil nu hoffuere den lede Skelm til tacke / oc giøre det som hannem er kiert/ effterdi hand er saa arg / oc giør oss saa meget ont? Pleyer mand dog slet intet at ville giøre sin Fiende til vilie?

For det Tredie kommer denne Had oc værstyggelighed til Synden her aff / at mand tencker huor høyelige hun misshager Gud: Fordi den fortørner hannem: Foracter hannem: Bryder hans Bud: Offuertræder hans Low: Lader Menniſket affalde fra hannem: Oc vdsletter Guds Billede i oss.

For det Fierde / at mand betencker huilcken wbodelige skade Synden giør Synderen / tilfører all timelig oc euig

For-

Formaledidelse / Fortuilelse / Misshaab / oc den euige Død / vden mand i tide omuender sig.

For det Femte / at mand betracter / huad skade Synden giør andre / som aff vore Exempel hendragis til lige efterfølgelse oc Fordømmelse.

For det Siette / at mand offuerueyer / huilcken stem oc værstyggelig ting Synden maa være / som foriager den hellig Aand oc Guds velsignede Engle / de Himmelske Drauentere / som oss beuocte beskuare skulle mod Diefuelens argelist / fra oss / lige som Røg den fordriffuer Bier. Disse sex Sager ere vel saa drabelige / at de met rette skulle bøye vore Hierter til anger for Synden / oc giøre hende værstyggelig oc ilde luctende for vore øyen.

Dette maa nu saa være sagt / om det første Raad / som Syrach giffuer den Siuge / at hand skal giøre / om hand vil naa sin sundhed igen Oc Guds venskab: Huilcket oc alle Christne skulle giøre vdi huadsomhelst Kaarss oc Modgang dennem paa hender / om de begære at bliffue

forligte met Gud/oc vorde den quit oc løss. Thi først skulle de aff Hiertet bekiende/ at Gud haffuer Retfærdeligen lagt dem saadant paa for Syndens skyld/ ved huilcken de haffue fortient langt værre end det kand være. Dernæst skal de offre Gud it angerfult Hierte/ bekiende deris Synd/ ved huilcken de haffue offuertraad Guds Bud/ bekiende Guds retfærdige Vrede imod Synden/ oc deris fortiente straff oc Formaledidelse: Hierteligen angre oc fortryde at de haffue Syndet/ oc hade Synden oc bære værstyggelighed til hende. Fordi her vdi staar den første Trappe til Guds venskab/ oc alt gaat/ være sig timeligt eller euigt/ Legemligt eller Aandeligt/ at bekomme/ oc den første begyndelse til all lycke/ oc Salighed. Som Gud selff siger Esaias i det 66. Capittel/ Til huem skal ieg see/ vden til den Fattige/ oc til den som haffuer en sønderknuset Aand/ oc som frycter sig for mit Ord.

Om

2.

Om det Andet.

DEn Anden Lægedom som Syrach vdi sit Raad lærer oc giffuer den Siuge / som begærer at komme aff met sin Siugdom oc ælendighed / oc faa Guds Naade oc Venskab / er / at hand siger. **Men bed HERREN / saa skal hand giøre dig Helbrede.** Her vdkreffuer Vijssmand tuende ting aff den Krancke / Det ene er / at hand skal haffue Troen / det Andet / at hand skal bede.

1. OM TROEN.

Endog det Første neffnis icke vdtryckelige aff hannem / saa kand mand dog forstaa aff det som hand setter / at hand vil at den Siuge skal haffue Troen. Thi efterdi mand huercken kand rettelige bede / vden mand haffuer en liffactig Tro / som Paulus lærer Rom. 10. Huorledis skulle de kalde paa den (siger hand) paa huilcken de icke tro? Oc ey heller bliffuer Bønhørd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

aff Gud vden Troen / som S. Jacob skriffuer i sit Første Capittel. Huor der staar: Den som tuiler / det et den som icke haffuer en fast Tro oc stadig tillid paa Gud / hand er lige som Hafftens bølge / som røris oc driffuis bort aff Værit: Saadant it Menniske tør icke tencke / at hand skal faa noget aff HERREN: Da er det klart / at effterdi Syrach vil at den Siuge skal bede / Oc lærer at hand skal bliffue Bønhørd / at hand aff hannem vdkreffuer / at hand skal haffue en leffuendis Tro i Hiertet / saa at hand icke skal fortuile om Syndernis forladelse / oc Guds Naade. Men visselig tro oc forlade sig inet en stadig tillid paa Gud / at hand for Christi skyld vil forlade Synden / oc være Barmhiertig / skencke oc giffue hannem det euige Liff / oc hielpe hannem aff denne Siugdom oc nød / der som det kand være Gud til ære / hannem selff nytteligt.

Denne Tro / som er en vis kundskab om Gud oc hans naadige Forietteise / oc en Hiertens begæring til Guds Barmhiertighed vdi Christo / oc en fast forladelse / at

se/ at Gud vil effter sin milde Forlettelse/ for sin Søns skyld aff blot Naade forlade Synden/ oc giøre den salig som tror paa sig / foruden all Menniskelig fortieniste vdi nogen maade: Det er den anden part vdi en Christelig Penitentz/ ved huilcken it Menniske bliffuer omuent til Gud / oc bekommer salighed. Fordi det er icke nock til Salighed / at mand / som wi hørde i den Første part/ kiender sin Synd/ sin Retfærdige straff oc Fordømmelse / angrer at hand haffuer giort ilde/ oc er bange oc bedrøffuet derfaare/ men hand maa videre gaa frem / oc tro at Guds Søn haffuer lid Død oc Pine for hans Synder skyld/ oc er Opstanden for hans Retfærdighed/ at hand oc alle som sette deris tro / tillid oc fortrøstning paa hannem / icke skulle Fortabis men haffue det euige Liff / Guds naade oc Syndernis forladelse. Ellers kunde mand snart vdi sin Samuittigheds banghed / for sine mangfoldige Synder / oc gruelige straff som hand haffuer fortient / falde vdi Mishaab oc fortuilelse / om Guds Naade oc Barm-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

hiertighed / oc tage sig selff aff dage met den Forrædere Juda / eller aff vantro raabe met Cain / aff Moses første Bogs 4. Cap. Mine Synder ere større / end ieg kand nogen tid faa Naade. Thi huo som det giør / met hannem er det slet vde som it Liuss / hand bliffuer Euindelig fortabt / huorfaare Syrach siger i sit andet Capit. Vee dem som mistrøste paa Gud / oc icke bliffue fast oc de Wgudelige / som raffue bort oc igen. Wee de Mistrøstige / thi de tro icke: Derfaare skulle de oc icke beskermis / det er Gud skal icke være dem en naadig Fader oc skytzherre imod Synden / Døden / Dieffuelen oc Helffuede / Men de skulle endelige fordømmis.

Men Troen hun er allene den rette Haand / ved huilcken wi anamme vor Herre Christum met alle sine velgierninger / oc *applicere*, tilføye oc tilegne oss dem til Salighed: For denne Sag / siger Christus Johannis i det Tredie: Lige som Moses ophøyede en Hugorm i Ørcken / saa skal oc Menniskens Søn ophøyes / paa det at alle som tro paa hannem / icke

skulle

skulle fortabis/ men haffue det euige Liff. Item/ saa elskte Gud Verden / at hand gaff sin enbaarne Søn / at alle som tro paa hannem/ icke skulle fortabis / men haffue det euige Liff. Her høre wi / at wi vndgaa den euige Fordømmelse / oc vorde salige formedelst Troen allene / men icke for Troens værdskyld oc fortieniste / eller for denne gierning i sig selff / at wi tro: Men for hans skyld oc fortieniste som wi tro paa/ huilcken er Guds enbaarne Søn/ som er ophøyet paa Kaarssens galie/ oc giffuen aff Gud Faders Barmhiertighed oc wsigelige kierlighed hen i Døden for vore Synder / at hand skulle være it sone Offer for dem/ stille Guds vrede tilfrids/ gisre fyldist for vore Synder / lide den straff som wi haffde fortient/ oc forhuerffue oss Syndernis forladelse/ Retfærdighed / Hellighed/ det euige Liff oc Salighed.

Fordi Troen hun er lige som en Haand instrument oc redskab / ved huilcken wi anamme disse Christi velgierninger/ oc Saligbed aff Gud/ Den er icke en

Sag / for hues skyld wi bliffue Salige. Thi der som it Menniske vaare falden vdi en dyb Brynd / oc kunde icke komme der aff / men maatte druckne der vdi / vden hand bleffue hiulpen / oc der vilde da en komme oc recke hannem Haanden / oc drage hannem op / oc den der laa i Brynden / ville met sin Haand tage fat paa hans Haand igen / da vaare hans Haand som laa i Brynden icke en Sag til hans befrielse / men allene it middel / ved huilcket hand anammede den andens hielp / som aff sin gode vilie / hannem opdrog. Saa ligge wi allesammen / vdi Syndens / Dødens oc Fortømmelsens Brynd nedsiunckne. Men Gud recker oss sin Naadis oc Barmhiertigheds Haand / oc tilbiuder oss hielp oc Salighed vdi Christo Jesu / for hans værdskyld oc fortieniste / oc Troen er den Haand som wi recke imod Gud / oc anamme hans Naade oc Barmhiertighed / oc vor HErre Christum oc hans hielp oc salighed: Derfaare er Troen icke en Sag / for hues skyld wi vorde salige / men allene it middel oc redskab / ved huilcket wi

allene

allene anamme vor Frelsere Guds Søn/ som haffuer fortient oc forhuærffuit oss Syndernis forladelse oc det euige Liff. Denne mening haffuer det som Paulus siger til de Romer i det Tredie. Saa holwi det nu/ at Menniſken bliffuer Retfærdig vden Lowens gierninger/allene formedelst Troen. Som hand det selff forklarer i samme Capittel/ der hand siger. De bliffue Retfærdige aff hans (det er Guds) Naade/ vden fortieniste/ved den Genløsning/som er skeet formedelst Christum Jesum / huilcken Gud haffuer skicket til en Naade stoel / formedelst Troen i hans Blod / huor met hand tilbiuder den Retfærdighed / som gielder for hannem / i det / at hand forlader Synden.

Saadan en Liffactig oc Saliggiørendis Tro / kommer aff Christi sande kundskab / formedelst den hellig Aands krafft oc forarbeidelse. Huilcken kundskab staar besynderlige vdi try stycke / at mand rettelige kiender hans Person / hans Embede / oc hans Hierte imod Menniskene/ huilcket det hellige Euangelium altsammen lærer oss. Om

Om hans Person lærer Euangelium/ Først/ at hand er en sand enig oc Almectig Gud met Faderen/ saa at hand kand giøre alt det hand vil/ oc ingen kand forhindre hans vilie. Thi for Gud er inteit Ord vmueligt/ siger Engelen/ Lucæ i det 1. Capit. Nu vil hand/ alt det som hand haffuer loffuet oc tilsagt oss vdi sit salige Ord/ oc hand er sandru/ oc kand icke liuge. Fordi hand er Sandhed selff/ som hand siger Johannis i det 14. Jeg er Veyen/ Sandhed oc Liffuit. Oc der er icke funden suig i hans Mund/ scriffuer Esaias i det 53. Cap. Dernæst lærer Euangelium/ at hand er it sant Menniske/ oss lig i alle maade/ Synden vndertagen/ som haffuer anammet vor Natur til sin Guddommelige Persons enighed/ at hand vil giøre vor Natur delactig vdi Guddommelig ære oc Herrlighed. For det Sidste lærer det/ at hand er en Person/ Gud oc Mand/ oc er icke tuende Personer/ som hand haffuer tuende Naturer/ men alleniste en Guddommelig Person/ at wi skulle vide/ at alle de gierninger som

hand

hand haffuer giort vdi sin Menniskelige Natur/til at igenløse oss (som er/ at hand er pint/ Død/ begraffuen for vore Synder/ haffuer fuldkommet Louen/oc er Opstanden/ at hand ville tilregne oss sin lydighed/ at wi der met skulde være Retfærdige for Guds Aasiun / oc hand giør forbøn for oss hoss sin Himmelske Fader) haffue it euigt oc wendeligt værd oc krafft/ oc ere nocksom til at giøre alle dem salige som Tro pa hannem. Fordi gierningen tager sit verd aff Personen som hende giør / efterdi Personen er euig oc wendelig/ saa er ocsaa hans gierningers værdskyld euig oc wendelig.

Om hans Embede lærer Euangelium/ at at hand er en Jesus / det er en Frelsere / som skal Saliggiøre sit Folck aff deris Synder/ som der staar Mathæi i det Første. Oc at hand er derfor kommen til Verden/ at hand vilde hielpe oc befrie dennem som ville anamme hannem ved Troen fra deris Synd / oc Fordømmelse / oc giffue dem Salighed. Som den hellige Paulus siger 1. Timoth. 1.

Det

Det er jo visselige sant/ oc it dyrt værdigt Ord/ at Jesus Christus kom til Verden/ at giøre Syndere salig. Oc hand siger selff: Jeg er kommen at Saliggiøre det som vaar fortabt. Luc. 19. Oc Johannis i det Tredie. Gud sende icke sin Søn til Verden/ at hand skulde dømme Verden/ det er Fordømme alle Menniske for deris Synder / men at Verden skulde bliffue Salig ved hannem.

Om hans Hierte lære Euangelium/ at hand er saa besindet mod alle Menniske/ at hand icke vil / som Ezechiel siger i det 33. Cap. Nogen Synderis død/ huor stor oc mangfoldige hans Misgierninger oc ondskab kand være/ Men at hand skal omuende sig/ det er/ giøre Penitentz/ komme til Christum oc tro paa hannem / oc leffue / det er/ bliffue Salig. Som oc Paulus 1. Timoth. 2. seriffuer: Gud vor Frelsere/ vil at alle Menniske skulle hielpis/ oc komme til Sandheds bekiendelse. Dette sit Hiertelag mod alle arme Syndere/ haffuer Christus nocksom beuist oc obenbaret/ den stund hand vaar i Verden/ baade met ord oc gierninger. Met

Met ord / vdi huilcke hand tilbluder alle Syndere / huor groffue de kunde være / vden all Personers anseelse i nogen maade / hielp oc Salighed / ere alle hans Euangeliske Predicken fulde. Saa siger hand hoss Matthæum i det xi. Cap. kommer hid til mig alle (her vdlucker hand ingen / som sig ey selff vdelucker formedelst sin vantro) i som arbeide oc ere besuerede / Jeg vil vederquege eder / det er / Jeg vil forlade eder Synden / skencke eder min Retfærdighed / trøste eders bedrøffuede Samuittighed met den hellig Aand / oc paa det sidste giffue eder det euige Liff. Dog vil hand giøre det / met dette vilkaar / der som de ville tro paa hannem / som der staar Johannis i det Tredie. Huo som troer paa Sønnen / hand haffuer det euige Liff / huo som icke troer paa Sønnen / hand skal icke see Liffuit / men Guds Vrede bliffuer offuer hannem.

Met sine Gierninger / haffuer hand oc beuist / at hand vil alle Synderis salighed. Thi hand haffuer ingen Syndere forskøt / som er kommen til hannem / men taget

taget dem allesammen til Naade. Saa haffuer hand giort met mange obenbare Toldere / met Matheo / met Zacheo / met den Toldere hoss Lucam i det 15. met Maria Magdalena den groffue Synderinde / met Røffueren paa Kaarsset / met S. Peder som haffde fornectet hannem tre gange. Summa / det er sanden som Syrach siger i sit Andet Capit. Seer til de gamblis Exempel / oc mercker dem: Huo er nogen tid bleffuen beskemmet / som sette Haab til hannem? Huo er nogen tid forladen som bleff i Guds fryct? Eller huo er nogen tid forsmaat aff hannem / som paakalde hannem? Som hand vilde sige / slet ingen / icke en eniste. Thi HERREN er Naadig / siger hand / oc Barmhiertig / oc forlader Synderne / oc hielper i nød.

Huo som dette ved om vor HErre Christo / hand haffuer en ret kundskab om hannem / oc naar hand saadant betencker oc alffuorligen betracter / saa opueckis der ved den Hellig Aands krafft oc bestilling vdi Hiertet / en inderlig oc brendende at-

traa

traa oc begæring / til at bliffue delactig vdi vor Herre Christo / oc hans Velgierninger oc fortieniste / huilcket er Troens vndfangelse / oc der hoss begynder Menniſket aff gantske Hierte / at sette sin tillid paa Christum / oc forlader sig paa hans Foriettelse / at hand vil visselige / som hand haffuer loffuet / forlade alle dem / som komme til hannem / Synden / fly dem Guds Naade oc venskab / oc giøre dem Salige. Dette er Troens fødzel vdi Hiertet / huor aff der oc følger / lydighed imod Gud som er Troens fruct.

Saa staar derfor Troen vdi Fire stycke. Det Første er en ret kundskab om vor Frelsere Christo / oc Guds Naadige Løfte oc Foriettelse. Det Andet / en vis tillid paa vor HErre Christum / oc Guds Løfte. Det Tredie er / trøst oc glæde vdi Samuittigheden. Det Fierde / er it nyt Leffnits begyndelse.

I. Staar Troen vdi en sand kundskab om vor HErre Christo / oc Guds naadige Foriettelse. Thi det er icke mueligt / at mandkand tro oc forlade sig paa den ting /

huilcken hand intet ved aff at sige / oc icke grandgiffuelig kiender. Derfaare er det fornøden / at wi skulle vide huad Gud haffuer loffuet oss / oc rettelig kiende vor Frelsere oc Saliggiørere Christum / om wi ville tro / Huilcken kundskab er aff Euangelij Predicken at bekomme / som ieg tilforn paaminte: Fordi det lærer oss / huo hand er / huorfaare hand haffuer anāmet Manddom / huad Hiertelag hand haffuer imod alle arme Syndere. Thi naar som wi nu rettelige forstaa det / som den gode Gud haffuer oss Foriettet / oc wi kiende vor Herre Christum / oc de velgierninger / som oss vdi oc formedelst hannem skenckis oc giffuis: Saa begynde wi det først at samtycke / oc faa dernæst en hiertelig attraa oc begæring / at wi kunde bliffue deelactige / vdi saadanne herlige oc salige gode ting. Tuert imod / huor mand icke kiender oc forstaar en ting / da er det gamle ordsproch sanden: *Ignoti nulla cupido.* Det mand intet ved aff / det attraar mand icke. Item / den haffuer icke ont for Guld / som aldrig Guld saae.

II. Staar

II. Staar Troen vdi en vis tillid / oc faſt forladelſe oc fortrøſtning / paa Guds Løffte oc naadige tilſagn / oc paa denne Meglere oc Talſſmand / ſom mand i ſaa maade kiender / ſamtycker oc begærer. Saa at it Menniſke icke tuil / men viſſelige forlader ſig her paa / at hand bekommer det ſom Gud haffuer loffuet vdi ſit ſalige Ord / effterdi hand er ſandru / oc kand icke liue / eller omuendis: Som S. Jacob i det Førſte vidner / der hand ſiger / at der er ingen omſkifftelſe eller foruendelſe hoſſ hannem / met Liuſſ eller Mørck. Som der oc ſtaar Numeri 23. Gud er icke ſom it Menniſke / at hand ſkulde Liue / eller ſom Menniſkens Barn / at hand ſkulle omſkifftis. Malachiæ. 3. Cap. ſiger Gud: Jeg er HERREN / oc ieg forandris icke. Der til met / er hand Almectig / ſaa at hand kand holde oc vdrette det hand haffuer loffuet vden all forhindring / huorfaare Dauid i den 89. Pſalme / berømmer hannem aff hans Almectighed oc loffactighed eller ſandhed / ſigendis: HERRE Gud Zebaoth / huo ere n mectig Gud ſom du? Oc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

din Sandhed er omkring dig? De i den 115. Psalm. Vor Gud er i Himmelen/oc kand giøre huad hand vil. I lige maade dømmer hand oc om Christo/setter all sin loffue/ fortrøstning oc tillid paa hannem/ at hand vden sin egen værdighed oc fortieniste/faar Syndernis forladelse/Guds naade oc venskab/ oc det euige Liff oc Salighed/ for Jesu Christi værdskyld / Som den hellige Scrifft / alleuegne lærer. Til Romerne i det 3. Cap. De ere bleffne Retfærdige aff hans Naade vden fortieniste. Actor: 10. Om denne vidne alle Prophester / at alle de som tro paa hannem / skulle ved hans Naffn haffue Syndernis forladelse. Acto. 13. Det skal være eder vitterligt/ kiere Brødre / at Syndernis forladelse / bliffuer eder kundgiort ved denne Christum / oc aff alt det / ved huilcket i kunde icke vorde Retfærdige i Mose Low.

Ved denne Forladelse oc tillid paa Guds Forlettelse / Naade oc Barmhiertighed / skilnis besynderlig en saliggiørendis Tro / fra Diefflenis oc de Wgudeligis Tro. Thi endog disse vide Guds Forlettelse/

iettelse/ om hans Naade oc Barmhiertighed/ oc samtycke den at være sanden. Saa forlade de sig dog icke her paa / oc tro icke at de haffue noget gaat her aff. Som S. Jacob i det Andet giffuer tilkiende. Dieffslene/ siger hand/ tro / oc beffue / det er / de vide vel/ at Gud er Naadig: Men de tilegne sig icke hans Naade / men fryete sig for hannem/ som en streng Dommere/ oc en Tyff for Galien. Saa giøre oc de Wgudelige / som wi see i Cains Exempel: Hand viste vel/at Gud vaar til/oc at hand haffde loffuet / at Quindens Sæd skulde sønderknuse Slangens hoffuit. Gen. 3. Men hand forlod sig intet paa Gud oc hans Forietning/oc haffde ingen fortrøstning paa hans Naade / men ansaa hannem allene som en Blodheffnere offuer Abels død/ oc icke som en mild oc Barmhiertig Fader. Thi saa staar der Gen: 4. At Cain sagde til HERREN. Min Synd er sørre end hun kand forladis mig/ see du driffuer mig i dag aff Landet/ at ieg maa skiule mig for dit Ansict oc bliffue wstadig/ oc Landflyctig paa Jor-

den/ saa vil det gaa mig / at huo mig finder/ hand slar mig ihiel.

Det giøre icke de Gudfryctige/ som haffue en saliggiørendis Tro i deris Hierte/ men de forlade sig aldelis paa Gud/ at hand effter sin Forietelse vil være Naadig oc Miskundelig/ elske hannem som det allerbeste oc deyligste/ forsee sig alt gaat til hannem/ frycte ocsaa for hans Straff oc trusel/ men falde icke i Mishaab/endog deris Synder er store / bliffue oc icke Mistrøstige/ men foruente Naade / hielp oc Barmhiertighed/ for Christi skyld. Efterdi/ Gud som Dauid siunger i den 103. Psalme / er Barmhiertig oc Naadig/ Taalmodig oc meget Miskundelig: Oc handler icke met oss effter vore Synder/oc betaler oss icke effter vore Misgierninger: Men saa høye som Himmelen er offuer Jorden / lader hand sin Naade være mectig offuer dem/ som hannem frycte. Saa giorde den Synderinde hoss Lucam i det Siuende. Der hun hørde Euangelium/ som kalder alle Syndere til Penietnt / oc tilbiuder alle dem som tro Syndernis forladelse

ladelse oc salighed vdi Christo Jesu: Da giffuer hun sin Samuittigheds banghed oc forskreckelse for Synden oc Syndsens straff / Desligeste hendis værstyggelighed som hun haffde til Synden / tilkiende / formedelst sine flydendis taare oc offuerflødige graad ved huilcken hun tode Christi Føder. Men at hun icke vilde falde i mishaab for Syndsens mangfoldighed / men visseligen trode oc forlod sig paa Christum / at hand vilde forlade hende / alle hendis misgierniger / vidner hun her met / at hun søger hen til Christum. Oc paa det mand skulde see hendis gode forset / at hun her effter vilde sky all Synd oc Guds fortørnelse / oc tiene hannem / da beuiser hun Christo all tienistactighed / saluet hans Føder / giør dem vaade met sin graad / tørrer dem met hendis Haar / oc lader icke aff at kysse dem.

III. Staar Troen her vdi at mand finder trøst / husualelse oc glæde i Samuittigheden / imod Syndsens forfærdelse / oc Lowens forbandelse. Thi effterdi at it Menniske er aff met Synden / oc Lows-

sens formaledidelse/ oc den euige straff som Synden haffuer fortient/ huilcket altsammen tilforn giorde Samuittigheden bange oc angerfuld: Oc nu stadeligen Tror oc forlader sig paa Gud/ som paa en naadig Fader/ at hand vil giffue Syndernis forladelse oc Himmerigis Glæde for sin Søns værdskyld: Da kand det icke andet være/ end at it Menniskis Samuittighed/ maa jo bliffue trøstig/ Glad oc rolig/ oc fryde sig vdi HERREN/ for saadanne wsigelige gode ting. Thi daglig forfaring vduiser huor glade oc frydefulde wi pleye at bliffue/ Naar wi bliffue befriede fra nogen Liffs fare oc stor nød/ oc bekomme noget gaat: Huor meget mere skulle wi da vorde glade oc rolige/ naar wi fornemme i vort Hierte denne trøst aff Guds ord oc den hellig Aand/ at wi ere forløste fra Synden oc den euige pine/ oc ere Guds Børn? Det er Esaias i det 9. Cap. siger: Mand skal glæde sig for dig/ som mand glæder sig i Høsten/ som mand er glad/ naar mand vddeler Bytte. Thi du haffuer sønderbrødet deris byrdis Aag/ oc deris

skuldris

skuldris Riss / oc deris driffueris Køp. Det er du haffuer forlat dem deris Synder / oc befrijt dem fra Løwens trusel oc Formaledidelse. Men huorledis denne Samuittigheds Fred oc glæde er oss forhuærffuit / siger Paulus Coloss: 1. Det vaar behagelighed / at all Fuldkommelighed skulde bo i Christo / oc alting skulde forligis formedelst hannem til hannem selff / være sig paa Jorden eller i Himmelen / der met / at hand giorde Fred / formedelst Blodet paa hans Kaarss / ved sig selff.

IIII. Staar Troen i en ny lydigheds / oc Christelig leffnets begyndelse / som er Troens rette Fruct / huor paa huer kand kiende / om hand haffuer en retsindig oc liffactig Tro eller ey. Thi som Paulus scriffuer Galat. 5. Aandens fruct er Kierlighed / Glæde / Fred / Taalmodighed / Venlighed / Godhed / Troen / sactmodighed / kyskhed / mod saadanne er Løwen icke. Men huilcke som høre Christum til / de Kaarssfeste deris Kiød / met sin lyst oc begæring. Item / til Romerne i det 8. Cap. Huilcke Guds Aand driffuer / de ere Guds

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Børn. Bær derfaare din Tro ingen fruct/ oc driffuis icke aff Guds Aand til alt gaat/ men henger eckon i Læberne oc i Munden/da duer hun intet til Salighed. Thi Christus siger Matth. 7. De skulle icke alle som sige til mig HERRE HERRE/ komme i Himmerigis Rige/ men de der giøre min Faders vilie i Himmelen.

Den som nu saa tror/hand er it Guds Barn/ hand er aff met sine Synder/ oc er forløst fra den gruelige Syndens straff/ som ieg omtalede i den første part/ Døden/ Dieffuelen oc Helffuede/ hand er Retfærdig/oc haffuer en Naadig Gud i Himmelen/oc det euige Liff oc Salighed/ for Christi skyld/ Som der staar til de Romere i det Ottende. Saa er nu intet fordømmeligt i dem/ som ere i Christo Jesu/ de som icke vandre effter Kiødet/ men effter Aanden. Thi at Aandens Low/ som giør oss leffuendis i Christo Jesu/ giorde mig fri fra Syndens oc Dødsens Low.

Men paa det at ingen skal beskuffe sig

sig selff/ oc tencke/ at hand haffuer en ret saliggiørendis Tro i Hiertet/ endog hand den icke haffuer/ da vil ieg end nu videre opregne nogle vilkaar oc egenskab/ som findis vdi Guds Børn/ som haffue en sand Tro/ at huer der aff kand dømme om sig selff. Den som haffuer en ret Christelig Tro i sit Hierte/ først tror hand/ at alt det er sanden som staar i den hellige Scrifft/ oc tuil intet der paa. 2. Tencker hand/ at hand er plictig til at tro det/ oc forlade sig der paa. Fordi der som ieg bekiender at det er sanden/ da er det oc billigt oc ret/ at ieg skal samtycke oc tro det. 3. haffuer hand hu oc vilie til/ at være alt det som staar i Propheternis oc Apostlernis scrifft lydig/ til at giøre oc lide det som befalis/ oc at sky det som forbiudis. Thi der som ieg vil tro paa Gud/ da er det tilbørligt/ at ieg er hans vilie vnderdanig oc lydig/ oc bekiender/ at den er obenbaret aff hannem selff i hans salige Ord/ oc icke aff oss Menniske. 4. *Applicerer* hand oc tillegger/ tilføyer oc tilegner sig/ alt det gode som Gud haffuer loffuet/ oc beslutter saa aff det forgangne/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

gangne/ Jeg veed at ieg er deelactig vdi det som Gud loffuer/ det er hand beslutter met en vis tillid oc fortrøstning / effterdi Gud haffuer mig kier / oc giffuer mig dette gode/ da vil hand ocsaa giøre mig salig euindelig. 5. Følger her effter glæde trøst oc husualelse for alt dette gode / oc en rolig oc fredsommelig Samuittighed. Dette lærer Paulus Rom. 5. der hand siger: Effterdi wi ere nu bleffne Retfærdig formedelst Troen/ saa haffue wi Fred met Gud formedelst vor HErre Jesum Christum / det er/ wi haffue en glad oc rolig Samuittighed / for Gud / at wi formedelst Christi igenløsning ere skilde aff met det onde / oc ere bleffne Guds Børn. Item/ til de Romere i det 8. Cap. J haffue icke anammet en trældoms Aand/ at i skulle atter fryete eder/ men i haffue anammet en Sønlig Aand / Formedelst huilcken wi raabe / Abba / ah kiere Fader. Item / til de Ebeer i det Fierde. Wi som tro / gaa i rolighed. 6. Den som troer hand legger vind paa/ oc beflitter sig at hand kand giøre / oc lide/ det som hand skal giøre oc lide/ oc sky Guds for-

fortørnelse: Oc hand kand staa sit Embede retteligen faare / endog Dieffuelen oc Verden staa hannem imod. Den som nu befinder disse Sex stycker i sit Hierte/hand haffuer en liffactig oc saliggiørendis Tro. Men huo som tuil paa Guds ords sandhed/ tror icke at Guds foriettelse oc forloffuede gode kommer hannem ved/ finder ingen trøst oc ro i sin Samuittighed/ oc øffuer sig idelig vdi Synd oc Verdens vellyst / hand haffuer ingen Tro som duer til Salighed / oc er icke en ret Christen oc Guds Barn / men en øyenskalck oc Vredens Barn / vden saa er hand giør Penitentz. Dette er nock om Troen / Nu følger fremdelis det Andet/ som Syrach vdkreffuer i denne Anden lærdom.

2. OM BØNEN.

Det Andet som Syrach her vdkreffuer/ at den Siuge skal giøre/ Er at hand paa saadan en Tro oc fortrøstning / som aldelis forlader sig paa Gud/ at hand vil giøre alt det hand haffuer loffuet i sit salige Ord/ for sin Søns skyld/ skal bede / oc paa-

paakalde Gud om hielp oc trøst / Karskhed oc sundhed. Men efterdi at der er inted vanskeligere arbeyde / end rettelig at bede / som en aff de Gamle haffuer sagt. Da vil ieg alle til vnderuisning / paa det / at huer Christen kand dis bedre oc troligere giøre efter denne Syrachs lærdom / oc forstaa huorlunde hand vil wi skulle bede / indføre en Sententz aff Guds ord / som lærer oss huorledis wi skulle bede / oc huad vilkaar en Christen Bøn skal haffue / at hun kand behagis Gud / oc bliffue Bønhørd. Besynderlig fordi / at Bønnen / er den rette Vaaben oc Verie / oc sterckiste Ringmur / ved huilcke wi kunde beskerme oss imod Synden oc vore Fiender / oc staa dem imod. Som Salomon i sin Ordsprocks 18. Capitel. lærer. HERRENS Naffn / siger hand / Det er / Guds Naffns paakaldelse / er det fasteste Slot / den Retfærdige løber did oc bliffuer beskermet.

Oc den Hellige *Chrysostomus*, som vaar Patriarch til Constantinopel scriffuer: Ligeruiss som en Stad / huilcken icke

er

er beringet met Mure / lettelig kand komme vdi Fiendernis vold / fordi at det er aldelis borte / ved huilcket mand Fiendernis anløb skulde affholde: Saa kand oc Diefftuelen lettelig føre en Siel vnder sin macт / som icke er beuebnet met Bøn oc paakaldelse / oc foruden megen møye opfylde hende met allehande Synder. Thi den Siel som er beruſtet formedelſt Bønen / tør hand icke komme nær til / fordi hand befryeter sig for den styrcke oc krafft / som Bønen haffuer hende metdelet / huilcken mere styrcker oc vederqueger Sielen / end Maden giør Legemet.

Om Bønen siger Christus saa. Sandelige / sandelige siger ieg eder / alt huad i bede Faderen om i mit Naffn / det skal hand giffue eder. Vdi denne korte Sententz / saaregiffuer vor Frelsere / om en Christen Bøn / (som er Hiertens ydmyge opløfftelse til Gud / ved huilcken wi vdi Jesu Naffn / Det er / en stadig Tro oc tillid paa hannem oc hans fortieniſte / enten begære noget

get aff hannem / eller oc tacke hannem for hans beuiste velgierninger) antsuar til Fire drabelige Spørssmaal om Bønnen / vdi huilcke den gantske Lærdom om Guds paakaldelse er befatted.

I. Det første Spørssmaal er: huem mand skal paakalde?
II. Huorledis mand skal bede oc paakalde?
III. Huor om mand skal bede?
IIII. Om Gud vil giffue oss det wi bede om?

I. Huem skal mand da paakalde? Det lærer Christus her / i det hand siger: Huad somhelst i bede Faderen om. Saa skulle wi derfaare paakalde Gud Fader. Men efterdi / wi kunde icke tencke at Gud er en Fader / vden i Sønnen vor meglere: Oc Sønnen haffuer giort oss til Guds Børn formedelst den hellig Aand / huilcken derfor kaldis en Sønlig Aand: oc ingen kiender Faderen / vden Sønnen / oc huilcken Sønnen vil det obenbare / som der staar

Mat-

Matthæi i det Elleffte/ oc ingen kand kalde Jesum en HErre / vden ved den hellig Aand / effter Pauli vidnesbyrd: Da er det klart / at ingen kand paakalde Faderen / vden Sønnen / oc ingen Sønnen/ vden den hellig Aand. Saa skal wi derfaare paakalde oc tilbede Gud som er Fader / Søn / oc den hellig Aand / en vdi Guddommelig substantz / væsen/ oc værelse/trefoldig vdi Personen. Huor faare den som paakalder Faderen / hand vdelucker icke Sønnen oc ey den hellig Aand: Huo som tilbeder Sønnen / hand tilbeder Faderen oc den hellig Aand/huo som paakalder den hellig Aand / hand ærer Faderen oc Sønnen. Thi disse tre ere it. 1. Joh. 5. Her paa at wi skulle tilbede denne ene sande Gud / som er Trefoldighed vdi enighed / oc enighed vdi Trefoldighed / oc ingen anden/ haffue wi befalning/ Foriettelse/ oc Exempel vdi scrifften.

1. Haffue wi befalning i Moses Femte Bogs 6. Cap. oc hoss Matheum i det 4. staar saaledis: Du skalt tilbede HERren din Gud / oc hannem allene skalt du

dyrcke. Vdi det Andet Budord biudis oc saa dette samme. Du skalt icke tage HErrens din Guds Naffn forfengelig i din Mund: Der saare skalt du rettelige bruge det i Bøn oc paakaldelse. Item / i den 96. Psalme: Tilbeder HERREN i hellig prydelse / all Verden skal fryete hannem. Oc i den 99. Ophøyer HERREN vor Gud / oc tilbeder for hans Fodskammel / Thi hand er hellig.

2. Haffue wi Forjettelse allene / at wi skulle bliffue Bønhørde / naar wi paakalde Gud. Fordi Gud tilsiger oc loffuer oss icke / at wi skulle bliffue Bønrige / der som wi tilbede Jomfru Mariam. S. Peder / eller andre Helgen oc Creature / men allene naar wi paakalde hannem vdi en sand tro. I den 50. Psalme siger hand / Paakald mig i din nød / oc ieg vil hielpe dig / oc du skalt tacke mig.

3. Haffue wi Exempel / at wi icke til nogen anden skal giøre vor Bøn / end til Gud. Disse Exempel ere trende slags / som er Guds Søns / de hellige Englers / oc Gudfryctige Menniskers. Guds Søn paa-

paakalder ingen anden end sin Himmelske Fader / som wi haffue Exempel Lucæ 22. Cap. Huor hand siger / vdi sin største angist: Fader der som du vilt / da tag denne Kalck fra mig / dog skee din vilie oc icke min. Englene paakalde ocsaa ingen anden end Gud oc den værdige Trefoldighed. Vdi Christi Fødzel Lucæ. 1. Cap. Sunge de: Ære være Gud i det høye / Fred paa Jorden / oc Menniſken en velbehagelighed. Oc Esaiæ i det Siette: Hellig / hellig / hellig er den HERRE Zebaoth. Gudfryctige Menniſke / de hellige Patriarcker / Propheter / Konger oc Apostle / ja den gantske Christne Kircke haffue icke vdi deris Bøn / robt til nogen anden / end til Gud allene / ey skulle wi heller giøre.

4. Beuisis oc dette samme her aff / Mand maa icke tilbede nogen anden / end den paa huilcken mand maa tro. Thi saa skriffuer Paulus til de Romere i det 10. Cap. Huorledis skulle de paakalde den paa huilcken de icke tro? Nu maa wi icke tro paa nogen anden end paa Gud / som er Fader / Søn / oc den hellig Aand. Som

wi bekiende vdi vor Christelig troes Artickle. Oc Jeremiæ i det 17. Cap. staar der: Forbandet er den Mand / som forlader sig paa Menniſken/oc holder Kiød for sin arm/ oc bortuiger fra Gud met sit Hierte. Derfaare maa wi icke paakalde nogen anden/ end Gud som er Fader/ Søn/ oc den hellig Aand. Her met stemmer ocsaa Syrachs Raad i denne sted offuer it / at hand siger: Bed HERREN.

Saa giøre de derfaare meget daarlige/ som paakalde Creaturene / Stocke/ oc Stene/ oc Affdøde Helgen/ Thi det er vnder Saligheds fortabelse høyeligen forbudet/ I det første Bud. *Auguſtinus* bruger saadant it argument mod de Dødis paakaldelse.

De affdøde haffue enten leffuet Gudelige/oc skicket sig vel i Verden/ eller ilde: Haffue de frycted Gud/ da er deris største begæring/ at all ære/ dyrckelse / oc tieniste/ kand hannem allene tilleggis/ som de selff haffuer dyrcket i Verden/ det er Gud / oc icke sig. De Wgudelige bør mand jo icke at paakalde. Derfaare skal de affdøde ingenlunde tilbedis. Huor-

II. Huorledis skal mand da bede oc paakalde Gud?

Her om giffuer oc Christus god beskeden / i det hand siger: Vdi mit Naffn. Saa skulde wi derfaare paakalde oc bede Gud i Jesu Naffn / huor met vor Frelsere lærer tu ting / det ene huad wi skulle sky vdi vor Bøn / det Andet huad wi skulle giøre oc haffue / der som wi ville bede rettelige.

Først lærer hand her met / at hand siger / wi skal bede i hans Naffn / at wi skal hensette oc bortlegge all mening / *præsumption* oc formastelse / om vor egen *dignitet*, værdighed oc fortieniste / saa at wi icke tencke at Gud er oss noget skyldig. Fordi Christus siger icke / huadsomhelst i bede Faderen vdi eders Naffn / Det er for eders egen skyld / værdighed oc fortieniste: Men vdi mit Naffn / det er som hand vilde saa sige / i skulle ingenlunde berømme for Guds Aasiun / eders egen gierninger oc verdskyld / men i skulle neffne mig / oc bede at hand vil vide eder Bøn for min

skyld/ for min fortieniste oc forbøn. Saa vil der faare Christus/ at wi icke skulle fordriste oc stole paa oss selff/ oc vor egen værdighed/ naar wi ville Bede/ Som den Phariseer giorde/ hoss Lucam i det Attinde. Huileken opregner sine gode gierninger/ for huilcke hand meente at Gud vaar hannem noget plictig. Thi saa siger hand: Jeg tacker dig Gud/ Jeg er icke som andre Folck/ Røffuere/ wretfærdige/ Horkarle/ eller oc som denne Toldere: Jeg Faster to gange om Vgen/ oc giffuer Tiende aff alt det ieg haffuer. Lige saa scriffuis der om en Munck/ aff de *Carthusers* orden/ at der hand laa for Døden/ begynte hand at raabe/ oc sige: HERRE/ betale mig det du est mig skyldig. Men der hand bleff tilspurt aff en som stod hoss hannem/ huad hand tenckte at Gud vaar hannem skyldig? Da suarede hand/ det euige Liff er hand mig plictig. Fordi ieg haffuer tient hannem/ vdi Fyrretiue samfelde Aar i dette Kloster/ oc haffuer strengeligen holdet mine Muncke regle oc gierninger. Ja ieg meen/ Gud vaar

han-

hannem det Himmerige for sine giernin-
ger skyldig / huor de slaes met Brandene /
oc Luen staar baade vd igennem Dørrene
oc Vinduene / oc Belzebub bytter Lønen
vd. Dette vil icke Christus / at wi skal
giøre: Thi det heder icke at bede i Jesu
Naffn / men at opregne sine gode giernin-
ger / oc rose dem for Gud / oc at gaa i Ret-
te met hannem / som sin gieldener. Men
hand vil at wi vdi en sand Penitentz / oc
Hiertens ydmyghed skulle nedersla oss for
Gud / bekiende vor store Wuærdighed /
oc den aff Hiertet fortryde oc begræde.
Først / fordi Gud er oss intet plictig / vden
euig Straff oc Fordømmelse. Dernæst /
fordi wi ere hans Fiender før end wi bliff-
ue omuende. Fremdelis / fordi Gud bøn-
hører icke Syndere / som der staar Joha-
nis i det Niende: Det er / saadanne Hof-
færdige oc stolte Giester / som den Phari-
seer vaar / som icke vilde bekiende deris
Synd / men bliffue varactige vdi deris
ondskab. For det sidste / Thi Gud staar de
Hoffærdige imod / men de ydmyge giff-
uer hand Naade 1. Pet. 5.

Dernæst lærer Christus her met / at hand befalder / at wi skal bede vdi hans Naffn / huad wi skal giøre oc haffue vdi vor Bøn. Det Første wi skal giøre / som mand aff det ieg nu sagde kand dømme / er at wi skal met altsomstørste ydmyghed / oc it angerfult Hierte oc en sønderknuset Aand / for de Fire forneffnde Sager / nedersla oc ydmyge oss for Gud. Om huilcken ydmyghed wi haffue mange skøne Exempler vdi Guds Børn / iblant huilcke / jo Helligere oc Gudfryctigere huer haffuer været / jo dybere haffuer hand ydmyget oc nedertrygt sig selff / naar hand vilde gaa frem for Guds Ansict / oc giøre sin Bøn.

Saa siger den hellige Prophet Daniel vdi det Niende. Ah HERRE / du store oc forfærdelige Gud / wi haffue Syndet / oc giort wret / wi haffue vært Wgudelige / oc affaldne / wi ere bortuigede fra dine Bud oc Ret. HERRE / du est Retuiss / men wi mue skamme oss. Wi ligge for dig met vor Bøn / icke paa vor Retfærdighed / men paa din store Barmhiertig-

hertighed / Ah HERRE / hør / ah HERRE vær Naadig / ah HERRE / giff act paa oc giør det / oc tøffue icke for din egen skyld / Thi din Stad oc dit Folck ere kallede effter dit Naffn. Saadan en Form oc maade bruger oc Esaias vdi det 64. Cap. See / du vaarst vel Vred / siger hand / der wi Syndede oc bleffue lenge der vdi / men wi bleffue dog frelste. Men nu ere wi allesammen som de wrene / oc all vor Retuished er / lige som en besmittet Quindis klæde. Wi ere alle visnede som Blad / oc vore Synder fører oss bort / lige som it Vær. Ingen / kalder paa dit Naffn / eller giør sig rede at holde dig. Thi du skiuler dit Ansict for oss / oc lader oss vansmectis i vore Synder. Men nu HERRE / du est vor Fader / wi ere Leer / du est vor Pottemagere / oc wi ere alle dine henders gierning. HERRE / ver icke for saare Vred / oc kom icke Synden euindelige ihu / see dog der til / at wi ere alle dit Folck.

Her seer mand huor aldelis intet / de forlade dem paa sig selff / eller paa nogen ting / vden allene her paa / at de tencke de

høre Gud til/ oc icke Misshaabe oc tuile/at hand haffuer jo omsorg for dennem / oc vil beuise dem Naade. Som oc Jeremias giør i sit 14. Capit. huor der staar: Ah HERRE/ vore Misgierninger haffue det vel fortient / men hielp dog for dit Naffn skyld. Thi det er meget sanden/oc vel screffuet aff Propheten Baruch i det Andet/ en Siel som er meget bedrøffuet/ oc gaar nedbøyed oc jemmerlig/oc haffuer paa det neste vdgrædet sine Øyen / oc er hungrig/ den priser HERRE din Herlighed/ oc Retfærdighed. Oc nu HERRE vor Gud / wi ligge for dig met vor Bøn/ icke for vor Fædris / oc vore Kongers Retfærdigheds skyld/ men for din Barmhiertigheds skyld.

Saa skulle wi ocsaa bede effter denne viisse/ oc sige: Du Retfærdige Gud / Jeg bekiender mig/ at være en arm Syndere/ som haffuer offuertrædet alle dine Bud/ oc er icke værdig/at ieg skulle opløffte mine Øyen til Himmelen / oc meget mindre/ at ieg skulle Bønhøris aff dig. Men gack icke vdi Rette met din Tienere / thi ingen

som

som leffuer er Retfærdig for din Aasium/ Men forbarme dig offuer mig / oc vdslet alle mine Synder/ oc Bønhør mig naadelig/ effter din store Miskundhed/ for din Søns Jesu Christi skyld / at ieg kand prise din godhed / oc tacke dig min gantske Liffs tid.

Det andet Christus lærer at wi skulle giøre / naar wi ville bede / i det hand binder oss at bede vdi sit Naffn/ Er/ at wi skulle allene forlade oc fortrøste oss / paa vor Megleris Jesu Christi værdskyld / fortieniste oc forbøn. Der faare siger hand / Huadsomhelst i bede vdi mit Naffn/ det er vdi min sande kundskab / oc en fast fortrøstning oc tillid paa mig / forladendis eder paa min Fortieniste / oc Bøn/ som ieg skal giøre for eder til min Himmelske Fader/ Saa at i henkaste all Kiødelig ross/ oc fordristelse paa eder selff/ oc berømme eder allene vdi mig / skulle i traade frem for Gud / oc giøre Bøn til hannem/ om alt det i haffue behoff. Fordi der er en Meglere (siger Apostelen 1. Tim: 2.) mellem Gud oc Menniskен/ som

som er / det Menniske Jesus Christus / formedelst huilcken wi haffue allene tilgang til Gud / oc dristighed til at tale / i all tillid ved Troen til hannem / som der staar til de Epheser i det 3. Cap. Fordi hand staar mellem oss oc sin Fader / som en Meglere / Talsmand oc ypperste Prest / met baade sine Hender vdracte / oc bøyer sin Faders Hierte her ned til oss met naadig Bønhørelser / oc drager oss op til hannem met Sønlig paakaldelse / oc bruger der til tuende atskillige middel / effter som hand ved huer part tienlig oc bequemmelig kand være. Huilcket oc er hannem let at giøre / effterdi hand seer begge parter ind vdi Hiertet / det er / sin Fader oc oss / huorledis wi ere sindet mod huer andre / oc huad huer feil oc fattis / at wi icke kunde komme tilsammen.

Først seer hand / huorledis hans Fader der offuen i Himmelen / som en streng Dommere oc fortærinde Ild / for Syndens skyld / brender imod oss / oc vil effter sin Retfærdighed straffe oss met euig Formaledidelse / oc er aldelis affuent fra oss /

at

at hand huercken vil høre / eller see oss / oc ey giffue oss noget gaat. Vdi saa maade taler Esaias i det Trettende / om Gud som er for Synden vred oc fortørnet / oc siger / at hans dag kommer græselig / Vredactig / grummelig / til at ødelegge Landet / oc at vdslette Syndere der aff. Item / Dauid i den 18. Psalm. Jorden beffuede oc rørde sig / oc Biergenis grundvol rørde sig oc beffuede / der hand vaar Vred. Der gick damp aff hans Næse / oc fortærende Ild aff hans Mund / at det Liunede der aff. Der faare setter Christus imod hannem sin Død oc pine / Offer oc betaling / værdskyld oc fortieniste / ved huilcken hand haffuer igenløst Menniske / oc giort fyldist for Menniskens Synder / oc giør Bøn for oss hoss sin Fader / oc stiller der met hans Vrede tilfreds / oc vender hannem til oss met all Naade / at hand met sin Miskundheds Øyen seer til oss / som en Barmhiertig Fader til sine Børn / gierne hører oss / oc vddeler iblant oss sin naadis Rigdom / skenck oc gaffue.

Der-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Dernæst seer ocsaa vor HErre Christus/ huad oss arme Syndere oc Maddicker feiler her paa Jorden / som er / at wi haffue en ond Samuittighed for Synden/ oc ere der aff Mistrøstige oc tuilactige til at Bede / oc kunde icke tro / at wi haffue platz i Himmelen / oc en naadig Fader vdi Gud. Der faare bruger Christus oc saadan middel/ som tien til at fordriffue all tuiffuel aff Hiertet/ oc til at bestyrcke vor Tro: Som er/ at hand lader Predicke Euangelium / huilcket er Guds krafft/ alle dem som tro til Salighed/ Oc ligeruiss som it Himmelske Breff / om Guds naadige oc Faderlige vilie imod oss/ huor vdi hand lærer oss/ huor vel oc kostelig vor Sag staar i Himmelen / oc huorledis hand formedelst sin Fortieniste/ Offer oc forbøn / haffuer forsonet sin Fader/ oc omuend hannem til oss/ met hans Naadis skat oc Liggendefæ/ at hand varer paa oss Dag oc Nat / naar wi ville komme oc bancke paa/ oc vil gierne metdele oss det som tien til hans ære / oc vor egen fromme oc beste; Oc huorledis wi haffue

Syn-

Syndernis forladelse/ Christi Retfærdighed oc det euige Liff. Oc for dette glædelige Euangelij Breff / henger hand Tu høye Segel oc Secret / som er Daabens oc Alterens Sacramente / formedelst huicke hand beseyler huer for sig / det som loffuis i Euangelio / oc giør dem visse oc trygge om en naadig Bønhørelse / i det hand lader dem Døbe / *Absoluere* oc affløse i sit Naffn / oc spiser dem met sit eget Legem oc Blod til salighed. At grundfeste vort *Pater noster* oc Bøn paa disse salige middel / oc ansee vor Meglere Christum met Troens øyen / som fører oss til sin Himmelske Fader / oc fører vor Supplication oc Bøn for hannem / oc hielper at wi bliffue Bønrige / det heder ret at Bede i Christi naffn.

Det Tredie Christus lærer / at wi skulle giøre / der som wi ville rettelig bede / Er / at effterdi ingen kand i saa maade bede i Christi Naffn / oc forlade sig paa hannem oc hans værdskyld / som nu er sagt / uden Troen / at wi da skulle gaa frem for Gud met en sand oc leffuendis

Tro,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Tro. Thi vden Troen kand wi huercken anamme Guds velgierninger / eller bliffue Bønhørde. Fordi der som wi icke visselige sla vor lijd her til / at baade vor Person oc Bøn teckis Gud / oc wi sandelige bliffue hørde for vor Megleris Christi skyld / oc dette stadelige tro / da bekomme wi slet intet aff Gud. Thi den som tuiler / hand er lige som Haffsens bølge / som røris oc driffuis bort aff Været / saadant it Menniske tør icke tencke at hand faar noget aff HERREN / siger Apostelen. Oc til de Ebreer i det 11. Cap. staar der: Vden Troen er det wmueligt at behagis Gud. Behagis mand icke Gud / saa faar mand ey heller noget gaat aff hannem / som til Salighed oc velfart tiene kand. Oc icke er det heller mueligt / at hand kand rettelige giøre sin Bøn. Huor aff wi see / at en Christelig Tro er fornøden / vdi Bøn oc paakaldelse / om den skal ret skee / oc noget vdrette. Fordi de som icke haffuer Troen / deris Bøn er Synd / som den 109. Psalme taler / oc de Bede oc faa intet / Thi de bede ilde som S. Jacob scriffuer i det 4. Cap. Her

Her hoss er at acte / at it Christet Menniskis Tro som vil retsindelig Bede/ haffuer Fire Columner oc støtter/ at styde oc opholde sig paa / imod all tuilactighed oc mistrøstighed/ som wi aff Christi ord her kunde forstaa oc beslutte.

Den Første Støtte som Troen haffuer at styde sig paa / til at fordriffue all tuiffuel aff Hiertet / er Guds Forjettelse i sig selff / at Christus her loffuer / at wi skal Bønhøris. Fordi denne Forjettelse anseer Troen/ oc opueckis aff hende til at bede. Thi den beslutter paa det alleruisseste/at Gud/som haffuer loffuet oc tilsagt Bønhørelse / huercken kand eller vil liuge. Som Paulus met Abrahæ Exempel beuiser til de Romere i det 4. Cap. Hand tuilede icke paa Guds Løffte formedelst vantro / men hand bleff sterck i Troen / oc gaff Gud ære / oc viste paa det alleruisseste / at huad som Gud loffuer/ det kand hand oc giøre.

Den Anden støtte som Troen opholder sig paa/ mod all tuiffuel / er Guds Faderlige Hierte oc store Kierlighed til

oss / at mand betencker / at hand som wi paakalde er vor Fader / som elsker oss inderlige vdi sin Søn Christo. Thi wi ere giorde behagelige / vdi hans elskelige / staar der til de Epheser i det Første. Huor aff Troen bekommer en god fortrøstning / oc stor forhaabning / at hun bliffuer Bønhørd / effterdi en naadig Fader kand icke necte sit kiere Barn / huad det til nødtørfftighed begærendis vorder.

Den Tredie støtte / ved huilcken Troen fordriffuer all tuilactighed / er Christi værdskyld oc fortieniste / at wi Bede vdi hans Naffn / det er / for hans skyld. Hues fortieniste er wendelig / oc høyeligen værd / at wi for hendis skyld skulle vorde Bønrige. Fordi hand som icke sparde sin egen Søn / men gaff hannem der hen for oss alle / hui skulde hand icke giffue oss alting met hannem? Rom. 8.

Den Fierde støtte / er Christi Eed / at hand her suer / at wi skulle bliffue Bønhørde. Men effterdi Christus kand aldrig fornecte sig selff / oc Himmel oc Jord skal forgaa / men hans Ord forgaa icke.

Luce

Lucæ 21. Meget mindre / at hand skulde Suerie sig ommeen. Da beslutter Troen fast / at mand ingelunde maa tuile om en naadig Bønhørelse.

Disse Fire Troens støtter / oc wryggelige Fundament oc grund / faareholder Christus vdi de Ord / som ieg nu forklarer: Men her til kand mand endnu aff Scrifften sette den Femte. Som er Bønhørelsens endelig Orsag / huorfaare Gud Bønhører / som er Gud Faders oc Guds Søns ære / effter hans egne Ord / hoss Johannem i det 14. Cap. Huad i bede i mit Naffn / det vil ieg giøre / paa det / at Faderen skal æris i Sønnen. Men effterdi Gud gierne forfremmer sin / oc sin Søns ære / som hand selff siger Esaiæ i det 42. Cap. Jeg vil ingen anden giffue min ære / oc ey heller Affguderne mit Loff. Item / Johannis i det 8. Cap. siger Jesus. Jeg ærer min Fader / oc i vanære mig. Jeg søger icke min ære / men der er en (det er Gud Fader) som hende søger oc dømmer. Da er det obenbare / at Gud vil gierne vide dem Bøn / som raabe til

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

hannem i Troen. Naar it Christet Menniskis Tro / som giør sin Bøn / nu styder oc oppeholder sig paa disse støtter / saa er det icke mueligt / at hun kand tuile eller mistrøste.

Det Fierde Christus lærer / at wi skal giøre naar wi ville Bede / her met / at hand siger / at vor Bøn skal skee i hans Naffn / er / at efterdi Troen er død i sig selff / vden hun haffuer gierninger / som S. Jacobs andet Capitel vidner / at den som paakalder Gud / skal opløffte rene hender / det er / haffue it gaat forset / bortlegge en ond begæring til at Synde / oc giøre det Gud tacknemmeligt er. Fordi det vil S. Paulus / der hand 1. Tim. 2. skriffuer: Jeg vil at Mendene skulle Bede i alle Stæder / oc opløffte hellige hender / det er / som icke ere besmittede met it ont forset. Item / Dauid Psalm. 26. Jeg vil to mine hender i wskyldighed / oc holde mig til HERRENS Altere / det er / Jeg vil rette oc bedre mit Leffnet / oc haffue it gaat forset / och saa vil ieg paakalde Gud. Thi ligerwiss som it Hierte / der er besmittet met it ont

ont forſet at Synde oc giøre ilde / oc en ond Samuittighed / beklicker Bønen / oc giør hende ſtinckende for Gud: Saa bliffuer it Hierte / ſom er renſet formedelſt Troen / oc haffuer it Chriſtelig forſet til at ſky Synden oc Guds fortørnelſe / miſkundelige Bønhørt hoſſ vor HERRE. Som hand ſelff bekiender Eſaiæ i det førſte. Om i end vdbrede eders hender / da ſkiuler ieg dog mine Øyen for eder / oc om i end meget Bede / hører ieg dog icke: Thi eders hender ere fulde met Blod (det er Synd oc ondſkab) toer / renſer eder / tager bort eders tanckers ondſkab (det er / eders onde forſet) fra mine øyen. Lader aff det onde / lærer at giøre gaat / søger effter Ræt / ſaa ſkal i bliffue hørde met eders Supplicatz / vil hand ſige. Men effterdi at de ere ſaa faa / ſom det ville giøre / ſaa ſkeer det oc / at der ere ſaa mange ſom Bede til forgeffuis. Som Gud ſelff taler / vdi Salomonis Ordſprogs 1. Cap. De ſkulle raabe til mig / men ieg ſkal intet ſuare / de ſkulle Aarle søge mig / men icke finde / der faare at de hadede Lærdom / oc vilde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

icke haffue HERRENS fryct / det er/ de vilde icke lade sig vnderuise / oc leffue Gudelige.

En saadan Bøn/som haffuer de forscreffne vilkaar / er den rette Magnet oc Segelsten / som drager Gud Fader met sin Himmelske skat oc gode her ned til oss: den kostelige Røgelse / oc skøne Balsam/ som hannem glæder oc teckelig er: Den klingende Klocke / som liuder op i Himmelen/ trenger sig igennem alle Skyer / oc skil alle Vær fra hin anden/som Christus selff siger Johan. 15. Vden mig kand i intet giøre. Men der som i bliffue i mig/ oc mine Ord bliffue i eder/ da skulle i bede huad i ville / oc det skal vederfaris eder. Som hand oc Math. 18. met sin nerværelse binder sig til saadan Bøn / oc siger: Der som to aff eder bliffue ens paa Jorden / huor om det er at de ville bede/ det skal vederfaris dem aff min Fader i Himmelen. Thi at huor som to eller tre ere forsamlede i mit Naffn / der er ieg mit iblant dem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

III. Huor om skal mand da bede/ i saa maade?

Det giffuer oc Christus tilkiende/der hand siger: Huadsomhelst i bede Faderen/ det er/ huadsomhelst i haffue behoff/ oc alt det eder er fornøden/ være sig Legemligt eller Aandeligt/ timelige eller euigt/ met saa skel/ det icke er til Guds vancre/ eller eders Saligheds forhindring/ skulle i bede/ at Gud vil giffue eder for min skyld. Dog skulle wi giøre det/ met denne beskeden oc vndersked. Det Aandelige oc det gode/ foruden hues bekommelse wi icke kunde vorde Salige/ ja vor Siels salighed/ skulle wi bede/ at Gud vil vnde oss/ Vden alle vilkaar. Thi wi haffue HERRENS wryggelige Løffte her paa/ oc klare obenbarede vilie/ at hand det visselig giffue vil. Som wi see hoss Joel i det Andet/ oc til de Romere. 10. Capit. Huor der staar: Huo som paakalder HERRENS Naffn/ hand skal bliffue salig. Men det Legemlige gode/ som allene rør paa dette timelige Liff/ skulle wi begæ-

re met vilkaar / om det er Guds vilie oc kand være Gud til ære / oc oss nytteligt vden vor Saligheds forhindring. Vdi lige maade / det onde som kand forhindre vor Salighed / skulle wi bede vden all vilkaar / at Gud vil affuende. Men det onde / som allene møder oc tuinger oss vdi dette Liff / skulle wi begære at befries fra / om Guds ære / oc vor Salighed / icke der aff kand lide nogen affbreck / oc modstand. Thi vdi disse timelige ting / bør oss / at efterfølge den Spedalskis Exempel / hoss Mathæum i det 8. Cap. Huilcken saaledis beder: HERre / der som du vilt / da kant du hielpe mig. Som oc *Augustinus* lærer: *In omni oratione & obsecratione, domini voluntatem in te, non tuam deprecare fieri.* Det er / vdi all Bøn oc Formaning / skalt du bede at Guds vilie maa skee paa dig / oc icke din egen: Fordi wi vide icke / som *Origenes* skriffuer / huad wi skulle bede oc begære aff Gud. Thi stundem begære wi det / nødde aff vor skrøbelighed / som er imod vor Salighed. Fordi ligeuiss som en der Siug er paa Legemens vegne / begærer

gærer aff Lægen / icke det som tien til hans Karskhed / men huad den neruærendis lyst indgiffuer: Saa bede oc wi / som ere suage vdi denne Verdens skrøbelighed / vndertiden det aff Gud / som er oss icke gaffnligt.

Thi at denne *vniuersalis*, oc almindelige *partichel*, **Huadsomhelst** / huilcken ingen ting siunis at vdelucke aff Bønnen / skal forstaas met denne beskeden / beuiser Textens omstendige vilkaar. 1. Er det vor Fader / huilcken wi skal bede. Derfaare bør oss icke at begære noget aff hannem / som hans Faderlige Hierte oc Kierlighed mod oss / fornecter at giffue: Thi ingen Fader giffuer sine Børn Forgifft oc huad som skadeligt er / om de en skønt det begære. Som Christus selff siger Lucæ. 11. Cap. Huor beder en Søn Faderen iblant eder om Brød / at hand biuder en Sten derfaare? Oc der som hand beder om en Fisk / at hand biuder hannem en Hugorm for Fisken? Eller der som hand beder hannem om it æg / at hand biuder hannem en Scorpion der faare? Efterdi at i da / i

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

som ere onde / kunde giffue eders Børn gode gaffuer / meget mere skal Faderen i Himmelen ꝛc. Huor aff wi beslutte / at mand maa icke bede Gud / om det som er wnytteligt / gæckeligt eller skadeligt. 2. Ere de Christi Disciple Guds Børn oc Christi Brødre / som denne Forklarelse tilsigis: Der faare skal den reuerentz oc ære / som Børn ere deris Fader / oc Disciplene deris Mestere plictige / affuerie / at de intet skulle begære / som saadan en almectig Faders Børn ilde staar / oc kand være baade til Faderens oc deris egen vanære: Eller det som icke sømmer saadan en Mestere som Christus er / at giffue sine Disciple. Der aff see wi / at mand allene det som ærligt / høffuiskt / tuctigt oc Gudeligt er / i sin Bøn maa fremsette. 3. Er hand vor Saliggiørere / vdi hues Naffn wi skulle bede / huorfaare / mand icke skal paakalde Gud om noget / som er vor Salighed imod. Saa beslutte wi nu atter her aff / at dette almindelige ord / Huadsomhelst / skal i saa maade forstaas: I skulle bede om huadsomhelst eder kand være nytteligt /

icke

icke effter eders Dom / men effter eders Himmelske Faders Sententz. Som S. Hans i sin første Epistel 5. Capit. det forklarer / der hand siger: Saadan en fortrøstning haffue wi til Gud / at / der som wi bede om noget effter hans vilie / da hører hand oss. Fordi / wi ere lige som Siuge / siger *Augustinus*, Men Gud er vor Læge. Nu ved Lægen bedre huad den Siuge tien / end som hand selff / derfaare er det best at wi lade Guds vilie raade.

Aff dette er nu let at vide / huorledis Syrach vil den Siuge skal bede HERREN om Karskhed oc sundhed / som er met vilkaar / om den kand være Gud mere til ære end hans Siugdom / oc den kand være hannem selff nyttelig / saa at hans Salighed icke der aff forhindris vdi nogen maade / oc ey er hans Jesschristen skadelig. Der som det icke kand skee / skal hand være til frids met Kaarsset / oc gierne lide det vden knur tolmodelige / oc sige met Propheten: Jeg haffuer Syndet / derfor vil ieg bære HERRENS Vrede. Dog skal hand bede / at Gud icke skal lade

lade Kaarsset bliffue hannem for suart / oc legge hannem Straffen haardere paa / end hand kand drage / oc icke lade hannem Fristis offuer hans formue: Oc sige met Jeremia / aff det 10. Cap. Straffe mig HERRE dog met maade / oc icke i din Vrede / paa det du skalt icke oprycke mig. Oc met Dauid aff den 38. Psalme: HERRE / straffe mig icke i din Vrede / oc reffse mig icke i din grumhed. Saa haffuer oc Kong Manasses bedet vdi sit Fengsel. O HERRE / lad mig icke fordærffuis i mine Synder / oc lad Straffen icke bliffue euindelige paa mig. Item / *Hieronymus*: Wi fortiene vel alt det wi lide / ja wi forskylde fast mere / end som wi lide / dog alligeuel beder ieg dette aff dig / at du vilt straffe mig som en Fader / oc icke som en Fiende: At du vilt tucte mig som din Søn / oc icke reffse mig som din wuen.

IIII. Vil da Gud giffue oss det wi bede om?

At Gud vil visselige Bønhøre oss / oc giffue det wi bede om / met de vilkaar som ieg

ieg nu fremsette vdi det Tredie Spørsmaal / vidner den hellige Scrifft i tuende maade / som er formedelst Guds Løffte eller Forjettelse / oc formedelst Exempel / vdi huilcke Forjettelsen er fuldkommen.

Guds Forjettelser / vdi huilcke hand loffuer / at hand vil Bønhøre oss / findis gantske mange vdi Bibelen / oc Christus suer her en dubbelt Eed / oc siger: Huadsomhelst i bede Faderen om i mit Naffn / det skal hand giffue eder. Oc strax herefter i samme Capittel: Beder saa skulle i faa. Syrach lærer oc det samme vdi denne Text / der hand siger: Bed HERREN / saa skal hand giøre dig helbrede. Item / Mathæi i det 7. Cap. oc Lucæ i det Elleffte staar: Beder saa skal eder giffuis / Leder / saa skulle i finde: Bancker paa / saa skal eder opladis: Thi huo som beder / hand tager / oc huo som leder / hand finder / oc huo som bancker paa / hannem skal opladis. Oc Johannis i det 14. siger Christus to gange: Huad i bede i mit Naffn / det vil ieg giøre. Item / Esaias i det 14. Cap. De ælendige oc Fattige lede

de

de effter Vand/ oc der er intet/ deris tunge tørris aff tørst/ Men ieg HERREN vil Bønhøre dem. Item/ Cap. 65. Det skal skee/ før end de raabe da vil Jeg suare/ naar de end nu tale/ vil ieg høre.

Item/ Dauid i den 145. Psalme: HERREN er nær hoss alle dem/ som kalde paa hannem/ hoss alle dem som kalde paa hannem aluorlige. Hand giør det som de Gudfryctige begære/ oc hører deris skrig oc hielper dem. Saadanne løffte finder mand wtallige mange/ baade i det Gamle oc ny Testamente. Der faare/ effterdi Gud siger selff i den 89. Psalme: Jeg vil icke vanhellige min Pact/ oc icke forrende det/ som gick vdaff min Mund. Jeg soer en tid/ ved min Hellighed/ Jeg vil icke liue/ for Dauid: Da tør ingen tuile/ at hand jo sandelige effter Guds Foriettelse bliffuer Bønhørd/ om hand raaber til hannem i Troen.

Dernæst lærer Scrifften ocsaa met Exempel/ vdi huilcke Gud haffuer fuldkommet sit Løffte/ at Gud vil giffue det wi bede om. Aff saadanne Exempel er

den

den hellige Scrifft all fuld. Vdi Moses første Bogs 18. Capit. giør Abraham Bøn for de Sodomiter / at Gud icke skal ødelegge dem / om der findis halfftredies finds tiue Ratfærdige i Staden / oc gaar siden der fra ned at / indtil hand paa det sidste kommer til Ti: Men alle gange loffuer Gud / at hand skal bliffue hørd / oc at hand icke vil fordærffue dem / om der findis Ti Retfærdige. Saa bliffuer oc Abrahams Suend Bønhørd i samme Bogs 24. Capittel. J lige maade hører oc Gud Moses egen begæring / vdi hans anden Bogs 14. Cap. Der hand hoff det røde Haff / tiende vdi sit Hierte bad Gud om hielp. Thi der faar hand antsuar / at hand met sin Kiep skulde atskille Haffuet / at Israels Børn kunde gaa der igennem. Josua vdi sit 10. Cap. Beder / at Soel oc Maane maa staa stille / til hand fick hefsnet sig offuer sine Fiender / det skeer lige saa. Anna Samuels Moder vdi hans første Bogs 1. Cap. beder om en Søn / den fick hun ocsaa. Saa faar oc Kong Salomon Visdom / der hand den begærer

gærer aff Gud/ 1. Reg. 3. oc S. Jacob i det Femte/ taler om Eliæ Bøn/ oc siger: Elias vaar it Menniske lige som wi/ oc hand bad en Bøn/ at det skulde icke Regne/ oc det Regnede icke paa Jorden i try Aar oc sex Maanede: Oc hand bad atter igen/ oc Himmelen gaff Regn oc Jorden bar sin Fruct. Historien finder mand vdi Kongernis første Bogs/ 17. oc 18. Capit. Kong Ezechias bad vdi sin Siugdom/ om sin Karskhed/ oc sit Liffs forlengelse/ oc Gud lagde Femten Aar der til. Manasses bad/ at hand maatte befries aff sit Fengsel/ oc det vederfors hannem. Kortelige/ det er/ som Syrach siger/ ingen forsmaat aff Gud nogen tid/ som hannem haffuer paakaldet/ oc den Retfærdigis Bøn formaa meget/ naar hun er aluorlig: Som S. Jacob siger/ i sit Femte Capit. Der faare bør ingen tuile/ at Gud jo vider hannem Bøn/ der som hand beder i Troen effter Christi egen ord/ hoss Marcum i det 11. Cap. Alt huad i bede vdi eders Bøn/ tror eckon/ saa skulle i faa.

Der

Der som Gud end icke altid Bønhører effter vor vilie / saa Bønhører hand dog effter sin vilie. Fordi om wi icke bekomme det som wi bede aff Gud / saa skulle wi vide / at det er enten vor egen skyld / eller er det oss icke nytteligt som wi begære.

Vor egen skyld kand det være i atskillige maade / naar wi ere tuilactige / oc bede icke i en fast Tro / naar wi eckon lade Munden løbe / oc haffue icke Hiertet der hoss. Thi der som Tungen (siger *Chrysostomus*) fremfører ordene / men Hiertet er en anden sted / oc forhandler sin bestilling / oc tencker huad som skeer paa Torget / da haffue wi ingen nytte der aff / ja maa skee / en større Fordømmelse. Det er oc vor egen skyld / at wi icke faa aff Gud det wi bede om / naar wi ville icke giøre Penitentz / men bliffue varactige vdi vore Synder / oc haffue it ont forset / oc ville icke lade vor Vgudelighed fare / oc ligge vdi Had oc Affuind imod vor Næste. Thi da Bønhøris wi icke / som den hellige *Bernardus* siger: *Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare*

petrare quis valeat postulata: Hoc est, si aut mala quisquam committit aut si delinquenti in se non dimittit. Det er/ Bønen forhindris vdi tuende maade / at en icke faar/ det hand begærer: Det er/om nogen enten giør det som ont er / eller om hand icke forlader dem som bryder hannem imod. De *Cyrillus* siger: Dem som bliffue fremturendis vdi deris ondskab / oc daglige forøge deris fremfarne Synder / met nye Synder/ oc bliffue huer dag værre / Bønhører Gud ingenlunde / hand forskiuder deris Bøner / oc haffuer værstyggelighed til dem. Summa/vor egen skyld er det/at vor Bøn icke fuldkommis/ naar wi bede ilde/ som *Hieronymus* skriffuer offuer Mathæi 7. Cap. Der som det giffuis den som beder/ oc hand som leder finder/ oc det opladis for den som bancker: Der faare er det obenbare/ at huilcken intet giffuis / oc huilcken intet finder / oc huilcken icke opladis / at hand icke haffuer vel bedet/ leet oc bancket.

Dernæst/ Bønhøris wi icke vndertiden/ fordi det er oss icke nytteligt som wi bede om / oc kand icke være Gud til ære.

Huor-

Huorfaare Gud aff sin godhed giør saadan en salig vechsel oc skiffte met oss / at endog hand icke giffuer det som wi begære / saa giffuer hand dog effter sin vilie / det som hand vedt oss bedre oc nytteligere være. Som *Augustinus* siger: *Sæpe non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem.* Det er / Gud Bønhører tit icke effter vor vilie / paa det hand kand Bønhøre til salighed. Oc *Bernardus*, it aff disse thu kunde wi vden all tuiffuel forhaabis / at hand enten skal giffue det som wi bede om / eller det som hand ved gaffnligere være.

Saa haffue wi nu kortelige / oc ensfoldelige aff Christi ord / forklaret denne merckelige oc nødtørfftige Lærdom vdi vor Christelige Religion / om Bønen oc Guds paakaldelse. Men effterdi at Menniſken diſſuær / vdi denne sidste onde Verden / ere saa gantske lade / oc forsømmelige til at giøre deris Bøn til Gud / vdi saa maade / som nu tilforn er lært: Da vil ieg her indføre nogle Sager / som oss Christne til flittighed / oc til ideligheed vdi Bønnen / opuecke oc tilegge bør. Oc at det kand

ſkee / da ſkulle wi ſee til try ting / ſom er / til Gud i Himmelen / til oſſ Menniſke her paa Jorden / oc til vor affſagde Fiende Dieffuelen.

I. Der ſom wi ſee hen til Gud i Himmelen / da finde wi tre merckelige oc drabelige Sager vdi hannem / huilcke ſkulle bøye vort ſind / til at Bede ſtedſe met flid / ſom ere / hans Befalning / hans Forietelſe / oc hans Godhed.

Først haffuer Gud befalet aluorligen / at wi ſkulle beuiſe hannem denne tieniſte oc Dyrckelſe / ſom kaldis Bøn oc Guds paakaldelſe / huor met wi priſe oc ære hans hellige Naffn. Saa ſtaar der i den 99. Pſalme: Ophøyer HERREN vor Gud / tilbeder for hans Fodſkammel: Thi hand er hellig. Item / 1. Theſſa: 5. Beder vden affladelſe. Dette vdkreffuer oc Gud vdi ſit andet Budord / oc vdi mange andre Sententzer i Scrifften / aff huilcke ieg tilforn en ſtor Hob haffuer opregnet. Saa ſtaar det icke derfaare vdi vor Haand / at wi maa bede om wi ville / oc wi maa ladet om wi ville: Men Gud vil ende-

endelig/eat wi skulle paakalde hans naffn/ oc der som wi det icke giøre/ da vil hand det haardeligen straffe met timelig oc euig Straff/ som hans Hellige Buds offuertrædelse oc foractelse. Thi huo som icke formedelst Bøn oc paakaldelse ærer Guds Naffn/ hand vanærer det: Men huo det vanærer/ den vil icke Gud lade være wstraffet/ staar der Exod 20.

Dernæst skal oc Guds naadige Forriettelse/ beuege oss/ at wi skulle gierne bede. Thi hand haffuer icke allene giffuet oss sin Mandat oc Befalning at bede/ men ocsaa loffuet at vort Arbede/ icke skal være forgæffuis/ Men at hand vil Bønhøre oss/ Som ieg tilforn videligen/ baade met Scrifftens vidnisbyrd oc Exempel/ haffuer beuist/ Oc hand selff siger i den 51. Psalme/ at hand haffuer holdet sit Løffte: Der du kallede paa mig/ i nød/ hialp Jeg dig vd/ oc Jeg hørde dig. Huo som nu icke vil altid bede Gud paa saadanne hans Foriettelser/ hand foracter Guds Naade/ Barmhiertighed oc godhed/ oc samler sig vdi steden for dem/ Guds vrede oc For-

handelse/huilcken met tiden vil komme offuer hannem / oc hand vdlucker sig fra Guds velsignelse. Som Dauid lærer Psalm: 109. Hand vilde haffue Forbandelse / hun skal oc komme paa hannem: hand begærede icke Velsignelse / saa skal hun oc bliffue langt fra hannem.

For det sidste/ skal oc Guds wsigelige Godhed/ berøre vort Hierte til at bede oc tacke Gud/ effterdi hand haffuer beuist oss saa mange wtallige velgierninger: Hand haffuer skabt oss/ der wi vaare intet/ som Dauid bekiender i den 100. Psalme: Hand giorde oss / oc icke wi selffue/ til sit Folck/ oc til Faar som hand føder. Hand haffuer igenløst oss der wi vaare fortabte. Hand haffuer igenfød oc helliggiort oss / der wi vaare whellige Syndere. Hand beuarer/ opholder oc giffuer oss alt det som wi haffue fornøden til dette timelige Liff / Huor for Apostelen siger Act: 17. Wi leffue/ røris oc ere vdi hannem / oc effter dette Liff vil hand giffue alle som bliffue bestandige vdi Troen/ ind til enden / det euige Liff. Som hand sielff siger: Apocal: 2. Vær

tro

tro indtil Døden / saa vil Jeg giffue dig Liffsens Krone. Huo som icke beuegis aff denne Guds wsigelige Godhed / oc saadanne store velgierninger til en idelig Tacksigelse mod hannem / (huilcken er en part vdi Bønen) oc til at paakalde Gud ydermere / hand er først wtacknemmelig mod Gud / oc maa derfor vente sig Heffn oc straff. Thi Salomon scriffuer / at Plagen skal aldrig vige fra den wtacknemmeligis Huss. Oc i Visheds Bogs 16. Cap. staar / at den wtacknemmeligis Forhaabelse / skal forgaa som it Rimfrost om Vinteren / oc bortflyde som it wnytteligt Vand. Der hoss lucker hand oc saa Guds godheds oc Velsignelsis døer for sig / saa at hand intet mere gaat aff hannem kand bekomme. Fordi Gud vil være beden om sine gaffuer: Oc *Augustinus* siger smuct: *Non est dignus dandis, qui non est gratus acceptis.* Det er / hand er icke værd det som skal giffuis / som icke er tacknemmelig for det hand haffuer faaet.

II. Der som wi see hen til oss Menniske / da finde wi synderlige tuende ting / som

oss vaagne oc flittige vdi Bøn oc Guds paakaldelse giøre skal: Som er vor egen store fornødenhed / oc fromme Christnis oc Guds Børns Exempel.

Vor egen fornødenhed / som oss til at bede idelig opuecke bør / er meget stor. Først at wi kunde affbede den store Fare / trang oc nød / som wi ere vdi / oc det wtallige onde som oss offuerhenger her i Verden. Fordi wi ere stedde vdi saadan Fare oc nød her i Verden / oc ere saa beklemde paa alle sider / offuen oc neden / bag oc faare / at der som wi det rettelige betencke oc offuerueye vilde / da kunde wi aldrig være lystige oc glade: Oc wi skulde aldrig lade aff / at bede oc raabe til Gud om hielp oc trøst. Som wi aff dette effterfølgendis Exempel kunde forstaa.

Der seriffuis / at der haffuer været en Konge / som altid gick vdi dybe tancker / oc haffuer enten sielden eller aldrig leet oc giort sig glad: Huor paa hans Raad oc Tienere / dennem haffue forundret / oc begæret aff hans Broder / at hand aff Kongen skulde vdfritte / huad Orsag der

vaar

vaar til / at hand altid vaar sorgefuld oc wlystig : Huilcket hand ocsaa giorde. Men Kongen suarede sin Broder / at hand den anden dag der effter vilde obenbare hannem / huad Sag der vaar til. Dissimellem lod Kongen graffue en dyb Graff / oc opfylde hende til helten met Jld oc gloende Kul. Dernæst lod hand sette offuer denne Graff en raaden oc skrøbelig Stoel / huilcken vaar bered til at falde / naar mand rørde aldrig saa lidet ved hannem. Offuer denne Stoel befol hand at henge it blanckt Suerd / vdi en meget kleen traad: Oc at sette paa bredden hoss Graffuen it Bord beredt met Kostelige Retter / Mad oc Dricke / oc lod saa sette sin Broder paa den raadne Stoel hoss Bordet / oc befalede at fire beuebnede Mend skulde staa omkring hannem / en for / en bag / oc en paa huer side / oc holde hannem fire dragne Suerd paa Liffuit. For Bordet stode Trommeter oc Spillemend / som met deris Leeg oc sang / skulde forlyste hannem som sad til Bords. Der dette vaar nu saa bestillet / sagde Kongen

til sin Broder: Tag til oc faa dig Mad/ drick oc gior dig lystig oc glad. Da suarede hans Broder: Huorlunde er det mueligt/ at ieg kand giøre mig lystig? Som er met saa stor fare paa alle sider beklemd? vnder mig seer ieg disse gloende Kul oc denne Jld: Offuer mig henger dette Suerd/ huor faare ieg mig frycter: Trint omkring true disse Mend mig met Døden: For mig seer ieg vel dette Bord/ met kostelige Spise oc drick beredt: Men der som ieg vilde røre mig / oc tage der til / da er det til fare / at ieg falder vdi Graffuen som er fuld aff Jld: Huor kand ieg der faare / som er bespent met saadan nød oc angist/ haffue lyst til Mad oc dricke / eller giøre mig glad? Om disse sine Broders ord tog Kongen/ oc sagde: Kiere Broder/ som du nu est besindet oc beladen / saa skalt du tencke/ at ieg er daglig besindet oc belat. Thi løffter ieg mine øyen op til Himmelen/ da besinder ieg / at ieg haffuer der en Dommere/ som haffuer ræt til at straffe mig for Synden. Seer ieg ned til Jorden/ saa staar den euige Fordømmelse oc

Helff-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Helffuedis Ild for mine øyen. Seer ieg bag mig/ da befinder ieg min Synd/ ved huilcken ieg haffuer fortørnet Gud/oc fortient Helffuede. Seer ieg for mig/ da kommer Døden truendis imod mig / som vil skille mig ved Liffuet. Vender ieg mig enten til den venstre eller til den høyre side/ da seer ieg Dieffuelene / som legge vind paa at giøre mig alt ont/ oc sette Snarer for mit Legem oc Siel / at de kunde fordærffue mig baade timelig oc euig. Efftersi ieg dette daglige oc altid pleyer at betencke/ da giffuer ieg dig nu selff at betracte/ huad vellyst ieg kand haffue aff dette Liff.

Derfor/ efftersi at wi arme Menniske ere bestedde vdi saadan angist oc nød/ vdi oss/ er forsengelighed i vor Fornufft/ blindhed vdi vort Forstand / forhærdelse oc haardhed vdi vort Hierte/ oc tilbøyelighed til alt ont. Offuen oss henger Guds vrede oc Formaledidelse/ for Synden: Vnder oss / Helffuedis Fordømmelse: Omkring oss/ er wsigelig nød oc fare: Dieffuelen lurer efftер oss / Verden forsømmer sig intet/ Siugdom / wlycke / vedermod/

Kaarff

Kaarss oc modgang / trenger oss: For oss staar den grumme Død / oc bag en ond Samuittighed for Synden. Da see wi huor høyeligen wi haffue behoff / at wi vden affladelse / sucke til Gud / oc affbede saadan trang oc ælendighed.

For det Andet / er oc vor egen fornødenhed wsigelig stor / som oss til en idelig Bøn villige giøre skal / at wi kunde tilbede oss det gode som wi haffue behoff / enten til Liff eller Siel / oc alt det som oss fattis. Nu fattis oss meget / oc wi haffue behoff / Guds naade / Syndernis forladelse / den hellig Aand / Troen / Visdom oc it ret forstand om Guds salige Ord oc vor salighed / Taalmodighed / Haabet / Kierlighed til Gud oc til vor Næste / bestandighed vdi Troen oc Christi bekiendelse / en salig Affgang aff denne jammerdal: Oc der hoss Mad oc øl / Sko oc klæder / Huss oc hiemel / Høstru oc Børn / gode Venner oc gode Raad / Lycke oc fremgang vdi vort Kald oc bestilling / beskyttelse oc beskermelse vdi all Farlighed / oc hielp oc trøst vdi all nød. Dette alt sammen haffuer Gud loff=

loffuet / at hand vil giffue oss / der som wi i en fast Tro hannem der om bedendis vorder / oc stedse ville paakalde. Der faare / effterdi alt dette er oss saa storligen fornøden / at wi det icke vden vor vndergang oc fordærffuelse miste kunde / oc wi det aff Gud formedelst vor Bøn bekomme kunde / oc ellers icke: Da bør oss jo at være wfortraadne til / at raabe oc sucke til Gud her om / vden affladelse. Som Christus oc lærer hoss Lucam i det 18. Cap. Huor der staar: Oc hand sagde en Lignelse til dem / der om / at mand skal altid bede oc icke lade aff. Der vaar en Dommere i en Stad / hand frygtede icke Gud / oc skytte intet Menniske / oc der vaar en Encke i samme Stad / hun kom til hannem oc sagde: Redde mig fra min Modstandere / Oc hand vilde lenge icke. Men der effter tenckte hand ved sig selff: Alligeuel at ieg icke frycter Gud / oc skøder intet Menniske / oc effterdi denne Encke giør mig saa megen wmage / Da vil ieg redde hende / at hun skal icke komme paa det sidste oc offuerraabe mig. Da sagde HERREN.

Hører

Hører her/huad den wretfærdig Dommere sagde: Skulde Gud icke oc redde sine Vdualde/ som raabe til hannem Dag oc Nat/oc skulde hand icke haffue Taalmodighed der offuer? Jeg siger eder/hand skal snart redde dem. Her høre wi/at vor Frelsere lærer thu sycke. Det Første / at Gud vil Bønhøre oc hielpe alle sine som raabe til hannem. Det Andet / at hand dog det vil giøre met saa skel / om de varacteligen/ vden affladelse bede hannem der om.

Den anden ting som findis hoss Menniſken / oc skal opegge oc opmusse oss til flittighed vdi HERRENS paakaldelse/ er fromme Christnis / oc Guds Børns Exempel. Thi jo Gudfryctigere de haffue været/ jo offtere haffue de bedet Gud / oc Offret hannem deris Læbers Kalffue / oc Bønens behagelige Røgelse. Det Jødiske Folck haffuer tre gange om dagen / om Morgenen / Middagen oc Afftenen giort sin Bøn. Det haffuer oc den hellige Prophet Daniel holdet / som wi læse i hans 6. Cap. At hand falt huer dag tre gange paa sine Knæ/bad/loffuede

oc

oc tackede sin Gud. Oc *Ambrosius* setter oss Kong Dauid til it Exempel / met disse ord: En idelig Bøn skal befalde oss Gud. Thi der som Propheten siger: Jeg sagde dig loff siu gange om dagen / huilcken dog vaar met Rigens bestilling forhindret. Huad skulle wi da giøre som læse: Vaager oc Beder / at i icke falde vdi Fristelse? Sandelig wi skulle giøre Bøn met tacksigelse / naar wi staa op aff søffne / naar wi gaa vd / naar wi ville gaa til Bords / naar wi haffue faaet Mad / naar mand tender Liuss / oc paa det sidste / naar wi gaa til seng. Ja ieg vil oc / at du vdi Sengekammeret skalt tit oc offte læse Psalmer / met HERRENS Bøn / enten naar du opuaagner / eller før end du falder i søffn / at søffnen vdi huilens begyndelse / skal finde dig fri fra disse Jordelige tings omsorg / oc tenckende paa de Guddommelige.

III. See wi hen til vor affsagde Fiende Dieffuelen / da haffue wi til visse Orsag / at wi stedse oc altid maa ligge met vor Bøn for Gud. Fordi hand huiler intet / hand tager

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

tager icke søffn faare/ men hand løber stedse vden affladelse omkring som en skrydendis Løffue / oc søger effter / huem hand kand opsluge/ oc fordærffue baade paa Legem oc Siel/ som Apostelen siger / oc wi vdi den første part nocksom haffuer beuist. Der faare formaner vor Saliggiører oss saa troligen/ Math. 26. til vaagenhed oc til Bøn/ sigendis: Kunde i icke vaage en time met mig? Vaager oc beder / at i icke skulle falde i Fristelse. Oc Marci i det 13. Vocter eder/ vaager oc beder. Fordi Bønnen / som *Chrysostomus* siger / huilcken vdøsis for Gud/ hun er i sandhed en Himmelske rustning oc Kiørritz/ oc hun er ene som tryggeligen beuarer/ dem som haffue befalet sig Gud i vold. Thi jo stadeligere oc Mandeliger wi staa/ seriffuer den Lærere *Origenes:* Jo suagere oc skrøbeligere vorder vor Modstandere. Men der som wi begynde at bliffue suage / eller tuilactige/ da bliffuer hand diss sterckere oc stadigere imod oss. Oc det fuldkommis sandelige vdi oss/ som Moses haffuer været en Figur til. Thi den tid hand opløfftede sine

Hen-

Hender/ da tabte Amalech: Men naar hand kunde icke holde sine Hender op/ da tabte Israeliterne. Saa skulle oc wi vdi Christi Krafft opholde vore arme/ oc opløffte i Bønen hellige Hender vden vrede oc tuil. Derfor/ efterdi her ere saa mange drabelige Sager/ som oss til at bede flittelige/ stedse oc altid beuege skal: Oc det er oss saa storlige oc høyelige fornøden: Da lader oss som *Cyprianus* siger/ flittelige bede/ raabe oc skrige til Gud. Thi Bønnen er vor styrcke/ vor Vaaben oc verie: Som oss opholder oc giør oss modige/ som oss beuarer oc beskermer vdi nødsens tid.

Dette vil ieg saa lade være nock/ om den anden Lægedom oc Raad/ som Syrach giffuer den Siuge/ at hand skal bruge/ om hand vil bliffue til passe. Huor vdi hand vdkreffuer/ at den Siuge skal haffue Troen/ oc paa denne Tro paakalde Gud om hielp oc trøst. Huilcke tuende ting strecke sig oc hen til all anden Nød oc trang/ Kaarss oc fare/ som it Christet Menniske kand tilstass her i Verden. Thi

huosomheldst der haffuer nogen wlycke oc Modgang / som hannem trenger / oc begærer at vorde den quit / oc bliffue deelactig vdi Guds naade. Hand skal først aff Hiertet tro / at Gud er hannem Barmhiertig / haffuer forlat hannem Synden: Oc vil icke allene skencke hannem det euige Liff / men oc alt det som hannem kand være nytteligt vdi dette timelige Liff / oc hielpe hannem aff angist oc nød / for Jesu Christi skyld. Fordi huo det icke giør / hand haffuer ingen Naade / intet gaat at foruente sig aff Gud / men euig Vrede / straff oc Fordømmelse. Dernæst skal hand vdi saadan en Tro / vden all tuilactighed / bede Gud inderlige aff gantske Hierte / at hand vil for Christi fortieniste oc værdskyld / om det er hans Guddommelige vilie / hans Naffn til ingen vanære / oc sig selff som beder / nyteligt oc icke skadeligt paa Salighedens vegne / verdis til / Naadelige at borttage Kaarsset / oc trøste oc hielpe hannem / eller oc formilde det onde som hannem paahenger. Saa skal hand see / at Gud skal visselige hielpe hannem oc giøre en god ende der paa. Oc

Oc der som hand da befinder/at hand icke kand forløsis aff denne vaande/ nød oc Sorg/ saa skal hand icke der aff vorde vtalmodig oc knurre imod vor HERRE/ men være tilfreds met sin Lycke/ oc tencke/ det er hannem icke nytteligt at befries der fra/ oc visselige forlade sig her paa/at hans Bøn skal icke være spilt/men Gud skal effter sin Faderlige vilie/ giffue hannem det/ som langt nytteligere oc bedre kand være/ baade til Liff oc Siel/ end det som hand bad om. Huo som dette giør/ hand skal oc finde vdi sandhed/ at Gud skal ingenlunde forlade hannem/ men staa hannem bij/ Skeer det icke met obenbare oc siunlig hielp/ saa skal det dog skee met hemmelig bistand/ at hand skal være hoss hannem/met den hellig Aands krafft oc trøst/ oc giffue hannem en god tolmod oc frimodighed/ saa hand skal være vel tilfreds met sine Vilkaar/ oc bliffue bestandig/ oc icke for Kaarssens bitre Myrrhe/ vanſmecte oc falde fra Troen/ oc fra Gud/ Men staa fast vdi all Fristelse oc genuordighed: Som Paulus siger 1.

Cor. 10. Gud er trofast / som lader icke Friste eder offuer eders formue: Men hand giør saadan en ende paa Fristelsen / at i det kunde taale. Oc effter denne store ælendighed / som hannem paalegges vdi denne Jammerdal / skal hand faa Himmerigis glæde / oc det euige Liffs Herlighed. Imod huilcken det onde / som wi lide her i Verden / er icke vært at ligne: Som den dyre Paulus til de Romere i det Ottende scriffuer: Jeg holder det saa / at denne tids pinactighed er icke den Herlighed værd / som skal obenbaris i oss. Thi huad er det / at en Christen it Aar / Ti / Tiue eller trediue / met den arme Lazaro / lider Hunger oc tørst / Siugdom oc allehaande vanlycke / naar hand i Dag / eller i Morgen / formedelst it saligt endeligt / bliffuer det onde quit / oc faar saadan glæde oc Herlighed / som intet Øye haffuer seet / intet Øre haffuer hørt / oc intet Hiertе haffuer tenckt / Som der staar 1. Cor. 2. Thi paa den tid / skal HERREN / som Esaias 25. Capit. siger / affstryge Graaden aff alle Ansicter / oc borttage sit Folckes forsmædelse i alle Land. Om

3.

Om det Tredie.

DEn tredie Recept oc Raad/ som Vissmand giffuer sin *patient*, at hand skal bruge/ som hand vil fordriffue sin Siugdom oc ælendighed/ oc vorde deelactig vdi Guds Naadis Rigdom/ befattis vdi disse ord: Lad aff at Synde/ oc giør dine Hender wstraffelige/ oc rense dit Hierte aff alle Misgierninger: Offre sød luct/ oc Simle til amindelse Offer/ oc giff it feet Offer/ lige som du skulde bort. Det er/ vilt du bliffue karsk/ oc vorde it Guds Barn/ oc staa vdi hans Naade/ da skalt du haffue it gaat forset/ oc beuise Gud en ny Lydighed/ sky det onde/ forsage Diefsuelen oc all hans væsen oc gierninger/ staa Synden imod/ holde dig fra all Guds fortørnelse/ oc din fremfarne ondskab: Oc du skalt giøre det gode/ elske Gud offuer

alting / oc din Næste som dig selff. Fryete HERREN / oc tro paa hannem / idelig Offre hannem Bønens oc Tacksigelsis Offer / paa det Høye oc værdige Alter Jesu Christo / loffue oc prise hannem / oc aldelis giffue dig der hen / at du alle dine affecter oc hiertelau / alle dine Krafster vdnortis oc induortis / kant vende til at fuldkomme oc gisre hans vilie oc befalning. Thi som mand pleyer at sige / i Scholen: *Sublata cauſsa tollitur effectus: & manente cauſsa manet effectus.* Det er / Naar Sagen er borte / huor aff en ting haffuer sin herkomst / saa hører ocsaa hendis vdretning oc gierning oppe: Oc huor Sagen bliffuer ved mact / der bliffuer oc hendis vdretning oc gierning. Der faare / effterdi Synden / som ieg beuisde i den Første part / er en Sag / huor aff Guds vrede oc straff / Synden oc alt ont / haffuer sin herkomst oc vdspring. Da er det fornøden / at der som wi ville bliffue aff met Syndens vdretning oc fruct / som er Guds Vrede / Siugdom oc andet ont / oc faa Guds Naade oc vor sundhed / at wi

da

da først skille oss aff met Synden selff/ som er en Sag oc Moder her til. Fordi/ saa lenge som wi bliffue varactige vdi Synden / saa lenge bliffuer oc Guds Vrede oc Straff offuer vort Hoffuet.

Saa Formaner der faare Syrach sin *patient*, vdi denne Tredie Lægedom/ til en ny Lydighed/ huilcken er Troens rette Fruct / oc den Tredie oc sidste part/ vdi en Christelig Penitentz oc omuendelse til Gud. Thi som wi aff den Første part/ huilcken kaldis Anger oc ruelse / forstaa vor Siugdom oc brøst / oc huad Fordømmelse oss faare staar/ om wi icke bekomme hielp oc redning: Oc lære aff den Anden part/ som er Troen (huilcken kommer aff Christi sande kundskab) formedelst huilcken wi bekomme hielp / som er formedelst Christum/ oc huorledis wi bliffue forløste oc befriede fra vor fortiente Straff oc Fordømmelse. Saa see wi aff denne Sidste part / som kaldis en ny Lydighed / huad tacknemmelighed wi ere Gud plictige/ for hand saa Naadelige befrier oss fra Synden oc Syndens straff.

Denne vor tacknemmelighed/ oc ny Lydighed/ som stedse følger met Troen/ staar besynderlige her vdi/ at mand beflitter sig/ at beuise Gud/ det som mand er hannem plictig/ oc Menniſken det som mand er dennem plictig.

Først beuiser en ny Lydighed/ Gud det/ som it Menniſke er hannem plictig. Huilcket er/ at wi skulle kiende Gud rettelige/ sette vor Tro oc tillid paa hannem allene/ met altsomstørst Ydmyghed oc Tolmodighed/ giffue vor vilie vnder hans vilie/ elske hannem/ frycte/ dyrcke/ tiene/ ære oc prise hannem/ Paakalde hannem/ høre oc beuare hans salige Ord. Kortelige/ wi ere Gud plictige/ at wi skulle være hannem lydige/ giøre aff yderste formue/ det hand befaler/ oc fly aff gantske Hiertе/ det hand forbiuder/ oc staa hans Fiende imod/ som er Dieffuelen/ alle hans anhengere/ Verden/ Kiød oc Blod/ oc alle Dieffuelens gierninger oc væsen.

Dernæst beuiser oc en ny Lydighed/ Menniſken det som dennem bør/ oc wi ere Menniſken plictige/ baade oss selff/ desligest oc andre.

Oss

Oss selff ere wi plictige / at wi icke giøre noget / som kand forspilde vor Salighed / oc kaste oss i euig Fordømmelse / men legge vind paa / at wi kand beholde Troen oc en god Samuittighed. Huilcket skeer / naar wi sky all Guds fortørnelse / oc beflitte oss om tuende ting / som er først / wskyldighed / at wi holde oss saa / at ingen kand met rette skylde oss for nogen Synd oc Last / oc wi aldrig met forset oc vilie / giøre nogen ting / som Gud er wkiert: Men ere høffuiske / tuctige / oc fromme vdi alle stycker / oc vndertrycke oc døde den gamle Adams leffninger / at den ny Adam kand opuoxe / oc wi kunde tiene Gud / i Hellighed oc Retfærdighed vor gantske liffs tid. Der næst at legge vind paa / at staa vort Kald oc Embede troligen oc vel faare / saa wi intet lade aff det som vort Embede vdkreffuer / oc intet giøre aff det / som vort Kald er imod. Thi Scrifften siger: Forbandet være den som giør HERRENS gierning suigelige / Jeremi. 48.

Andre Menniske eller vor Næste

ere wi skyldige/ at wi skulle haffue dennem kier/ oc elske dem/ huilcket wi oc giør/ naar wi vnde dennem / alt det som dem kand komme til gode oc Salighed: Ynske dem alt gaat: Naar wi met Raad oc daad/ bistand oc Bøn fremme dem til det beste / oc affuende aff vor gantske Mact / hu oc Sind / alt det dennem kand være til skade vdi nogen maade / til Liff / Sict / Gods eller ære. Den som saa handler sig imod Gud / sig selff / oc sin Næste/ hand beuiser Troens rette Fruct/ oc en retsindig ny Lydighed / oc er en ret Christen oc Guds Barn/ oc Christi metarffuinge til det euige Liff. Paa deris Fruct / siger Christus Matth: 7. Skulle i kende dem: Huert gaat Træ bær god Fruct / men it raadet Træ bær ond Fruct/it gaat Træ kand icke bære ond Fruct/ oc it raadet Træ kand icke bære god Fruct.

Huor aff det er gaat at beslutte/ at de som icke beflitte sig / til at beuise Gud saadan en ny Lydighed/ oc giøre gode Gierninger / Men legge den ene Synd paa den anden/ ere Mundchristne oc Hychlere

oc

oc øyenskalcke/ oc haffue ingen ret Tro i Hiertet/ om de end skønt met Munden sig der aff berømme/ oc kunde icke vorde Salige. Som S. Jacob i sit andet Capitel: Huor hand disputerer mod saadanne falske Mundchristne/som ere Christne til Naffn oc icke til gaffn/ lærer/ Der hand siger: Huad hielper det kiere Brødre/ om nogen siger/ at hand haffuer Troen/ oc hand haffuer dog icke gierninger? Kand oc Troen giøre hannem salig? Som hand vilde sige/ Ney/ saadan en Hyckliske Tro/ som staar alle i Munden/ at mand meget ved at beraabe sig paa vor HErre Christum/ oc rose sig aff Troen/ endog Hiertet er fult aff øyenskalckhed/ Synd oc wlydighed imod Gud/ den kand icke hielpe nogen til Salighed.

Saa see wi der faare/ huor høyelig det er fornøden/ at wi skulle beflitte oss vdi en ny Lydighed/ oc giøre gode gierninger. Men effterdi at wi arme Syndere ere saa lade oc wduelige her til/ da vil ieg indføre nogle høyuictige oc drabelige Sager/ som oss der til beuege skal. Som er/ at wi skulle

øffue

øffue oss vdi ny Lydactighed/ oc gierne gisre gaat/ for Guds skyld/ for vor egen skyld/ oc for vor Næstis skyld.

Først bør oss at røris til gode Gierninger oc en ny Lydighed for Guds skyld/ vdi huilcken wi finde trende Sager/ synderlige/ som vore Hierter her til opuecke kunde. Den ene er hans Befalning. Den anden/ hans ære. Den Tredie/ den tacknemmelighed wi ere hannem skyldige.

1. Skulle vore Hierter beuegis til Lydighed/ oc til gode Gierninger: Fordi Gud som er den allerhøyeste Maiestet/ haffuer befalet det/ oc det er fornøden/ at Creaturet skal være Skaberen hørig. Hoss Ezechiel i det 20. Cap. siger HERREN: Vandrer i mine Bud. Rom. 6. Lader nu Synden icke regære i eders dødelige Legeme/ at være det lydige i sin begæring. Item/ nu i ere bleffne fri fra Synden/ da ere i bleffne Retfærdigheds tienere. Jacob. 4. Renser henderne i Synderе/ oc giører eders Hierte kyske i tuilraadige. 1. Thess. 4. Det er Guds vilie eders

eders Helliggiørelse. Math. 5. Lader saa eders Liuss skinne for Menniskene / at de see eders gode Gierninger / oc prise eders Fader i Himmelen. Johan. 15. Dette er min befalning / at i skulle elske hin anden indbyrdis.

2. Skulle wi røris til Lydighed / oc til at øffue oss i Christelige verck / for Guds ære skyld / Huilcken er den besynderligste Hoffuit Sag / huor faare Gud esker saadan ny Lydighed aff oss / at wi selff skulle ære hannem der met / oc andre som det see / skulle oc aff vor Exempel opueckis til at prise Gud / som Christus vdtryckeligen siger / vdi de ord som ieg nu aff Mathæi 5. Capitel indførde. Dette befaler oc Paulus 1. Cor. 10. Huad helder i nu æde / eller dricke / eller huad i giøre / da giører det altsammen til Guds ære.

3. Skal oc den Tacknemmelighed / som de der ere igenfødde formedelst Aand oc Vand / ere Gud plictige / beuege oss her til. Thi effterdi Gud haffuer skabt / igenløst oc Helliggiort oss / oc wi ere / leffue oc røris vdi hannem / oc alle gode oc fuldkom-

ne

ne Gaffuer komme her offuen ned fra hannem / da er det tilbørligt / at wi met gode Gierninger oc en ny Lydighed beuise hannem tacknemmelighed igen / oc icke fortørne hannem. Her til raader Apostelen til de Romere vdi det Tolffte: Jeg formaner eder kiere Brødre / siger hand / ved Guds Barmhiertighed / at i giffue eders Legeme til it Offer / som er leffuendis / Helligt / oc Gud velbehageligt / Huilcket skal være eders fornumstige Guds tieniste.

Huo som her vdi lader sig finde moduillig / foracter Guds Mandat oc befalning / søger icke hans ære / men vanærer hannem formedelst sit skendelige Leffnet / vil ingen tacknemmelighed beuise Gud / for sine wtallige velgierninger / hand haffuer Guds Heffn oc den euige Fordømmelse at foruente. Thi sparede hand icke / som der staar 2. Petri. 2. Englene som Syndede / men støtte dem til Helffuede / met Mørckens Lencker / at de skulle beuaris til Dommen: Oc sparde hand icke den fremfarne Verden / men beuarede Noe

Ret-

Retfærdigheds Predickere selff Ottende/ oc hand førde Syndfloden offuer de Wgudeligis Verden: Oc hand giorde de Stæder Sodoma oc Gomorra til Aske/ omstøtte oc Fordømde dem/ oc hand sette de Wgudelige der met it Exempel/ som skulle komme der effter: Da tørt du icke tencke/ at Gud vil haffue dig oc din wlydighed wstraffet/ oc hand vil skencke dig det for Guds skyld/ som mand pleier at sige. Thi Guds vrede skal obenbaris aff Himmelen offuer alt Wgudeligt væsen/ oc Menniskens wretfærdighed/ staar der i den Epistel til Romerne vdi det Første. Oc vdi det andet Capit: Hand skal giffue huer effter sine Gierninger/ dem som ere kiffactige/ oc icke lydde Sandhed/ men lydde Wretfærdighed/ wgunst oc Vrede/ Drøffuelse oc angist/ offuer alle Menniskens Siele som giøre ont.

For det Andet/ skulle wi tiene Gud i en ny Lydighed oc gode Gierninger/ for vor egen skyld.

1. At wi kunde være visse om vor Tro/ Oc Syndernis forladelse. Thi det er for-

nøden/

nøden / at wi aff vore gierninger skulle be-
finde / om wi haffue en Saliggiørendis
Tro i Hiertet / formedelst huilcken wi be-
komme Syndernis forladelse / oc Retfær-
dighed for Christi skyld. Fordi / it gaat
Træ bær god Fruct / oc den Tro som in-
gen gierninger haffuer / er død i sig selff:
Som S. Jacob vdi det andet lærer. Be-
finde wi derfaare / at wi haffue hu oc vilie
til / at være Gud lydige / giøre det som
gaat er / oc fly det som ont er / saa er det it
Tegn / at wi ere Guds Børn / haffue
Troen / oc vore Synders forladelse / Oc
den hellig Aand boer i oss. Thi huilcke
Guds Aand driffuer / de ere Guds Børn.
Rom. 8. Tuert imod / der som wi finde
ingen ny Lydighed / ingen gode Giernin-
ger vdi oss / saa er det it viss Kiendemercke /
at wi ere icke Guds Børn / haffue ingen
ret Tro / oc ere endnu i vore Synder oc
fordømmelse. Fordi huo som giør Synd /
hand er aff Dieffuelen / Thi Dieffuelen
Synder aff begyndelsen. 1. Johan. 3.
Item / i det Andet Capitel. Huo som si-
ger / Jeg kiender Gud / oc holder icke hans

Bud /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Bud/ hand er en Løgnere/ oc i saadan en/ er ingen Sandhed.

2. Skulle wi øffue oss i gode Giernin-ger / at vor Tro der aff kand opueckis/ bestyrckis/ voxe oc formeris. Som Apo-stelen scriffuer til Timotheum / vdi det Andet Breffs/ 1. Cap. Jeg paaminder dig/ at du opuecker Guds gaffue / som er i dig / formedelst mine Henders paaleg-gelse. Thi de som søle dem vdi deris Syndelige lyst / oc Kiødelige begæring imod deris Samuittighed / kunde icke haffue Troen / oc en god Samuittig-hed/ oc nogen Hiertens tillid oc fortrøst-ning paa Guds Naade oc Barmhiertig-hed / Men de miste det altsammen. For-di / at være Kiødelig til sinde / er Døden / oc de som ere Kiødelige til sinde/ kunde icke behagis Gud / lærer det 8. Cap. til de Ro-mere. Huor aff der oc følger / at de haffue ingen Tro. Thi huor Troen er/ der er Liffuet / oc der behagis mand Gud. De huor Troen icke er / haffuer mand ingen rolig Samuittighed. Fordi den kommer allene aff Troen: Som Apostelen taler/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Rom. 5. Effterdi wi ere bleffne Retfærdige formedelst Troen / saa haffue wi Fred met Gud / ved vor HErre Jesum Christum.

3. Skulle wi vende vort Hierte til en ny Lydighed / at wi kunde vndgaa timelig oc euig Straff / ved huilcken Gud vil hiemsøge dem / som mishandle imod hans Bud. Her om taler Christus Matthæi i det Siuende: Huert Træ som icke bær god Fruct / skal affhuggis oc kastis i Ilden. Item / Rom. 8. Leffue i effter Kiødet / da skulle i Dø. Gal: 5. Jeg haffuer før sagt eder / oc siger end nu tilforn / at de som saadant giøre / skulle icke arffue Guds Rige.

4. At wi kunde bekomme baade Aandelig oc Legemlig velsignelse / oc det timelige oc euige gode / som aff Guds naadige Forjettelse / følger gode Gierninger: Huor om der staar 1. Tim. 4. Gudelighed er til alting nyttelig / oc haffuer Forjettelse paa dette oc det tilkommende Liff. Thi der som Gud icke vilde / at wi aff den Løn som hand loffuer / oc aff Straffen / ved

ved huilcken hand truer / skulde beuegis til gode Gierninger/ da brugede hand ingenlunde saadanne paamindelse. Fordi wi kunde intet fortiene aff Gud/oc hand loffuer oss icke Løn oc betaling/ for den Sag/ at wi den met vore Gierninger forskylde. Thi wi kunde aldrig giøre saa meget gaat/ at wi jo ere plictige til at giøre mere: Huor saare Christus siger hoss Lucam i det 17. Cap. Huilcken er iblant eder/ som haffuer en Suend/ der pløyer eller vocter Fæ/ at hand siger til hannem/naar hand kommer hiem aff Marcken: Gack strax hen / oc sæt dig til Bords. Er det icke saa? Red til/ det ieg skal æde at Afften / skiørte dig oc tien mig/ saa lenge ieg æder oc dricker/ Der effter skalt du æde oc dricke. Tacker hand oc den samme Suend / at hand giorde det som hannem vaar befaled? Jeg meen det icke / lige saa oc i naar i haffue giort alt det som eder er befalet/ da siger/ wi ere wnyttige Tienere / wi giorde det som wi vaare plictig at giøre. Men at Gud loffuer/ at hand vil belønne oss/ naar wi giøre det hand befaler. Det giør hand

aff sin Faderlige Naade oc Barmhiertighed/ at hand der met vil giøre oss diss villigere til at beuare sine Bud/ Lige som en Fader tit oc offte locker sin Søn til/ at giøre det eller det/ oc loffuer at hand vil giffue hannem noget/ naar hand det faar giort/ icke at Sønen kand det fortiene; Thi hand er dog skyldig til at giøre sin Faders vilie for slet intet/ Men at hand met diss støre vilie oc flisd skal det vdrette.

For det Tredie skulle wi oc beuise Gud en ny Lydighed/ met allehaande Christelige verck/ for vor Næstis skyld.

1. At wi kunde være hannem nyttelige til forbedring/ met it gaat Exempel/ oc met vore ord oc gierninger/ omuende hannem til Gud. Her om taler Paulus 2. Cor. 4. der hand siger: Det skeer altsammen for eders skyld/ paa det/ at den offuerueettis Naade/ kand bliffue offuerflødig i flere/ som giøre Tacksigelse til Guds ære. Dette vdkreffuer oc Christus Lucæ 22. Cap. Naar du engang bliffuer omuent/ da bestyrcke dine Brødre.

2. At wi kunde affskaffe oc fly Forargelse.

gelse. Thi Christus siger Math. 18. Væ det Menniske / ved huilcket Forargelse kommer. Huem som disse drabelige oc høye Sager icke kunde beuege / til en ny Lydighed / den maa i sandhed / være it forblindet oc haardnacket Menniske / som aldelis intet skøtter om Gud oc sin salighed / oc hand maa haffue it Hierte haardere end nogen Flintesteen / oc maa vdi tide tencke til at omuende sig / oc bede / at Gud effter sin Forjettelse hoss Propheten / vil tage det Stenhierte aff hans Kiød / oc giffue hannem it Kiød Hierte igen / som kunde blødne vdi en sand Penitentz for Gud / oc fryte oc tiene hannem effter hans vilie.

Saa haffue wi nu oc forklaret dette Tredie Raad / som Vismand giffuer sin *patient*, huilcket oc i lige maade / som de tu Første / strecker sig hen til all anden Elendighed som it Menniske kand tuinge her i Verden. Thi huo som er beladen met noget ont / oc begærer at vorde aff der met / oc faa Guds Naade oc Benedidelse / hand maa tencke til aff gantske Hierte / oc aff alle kraffter / at beuise Gud en ny Lydig-

hed Frycte oc tiene hannem vdi en sand Tro/giøre det gode oc sky det onde/forsage Dieffuelen/ oc alle hans gierninger/ føre it Christeligt oc wskyldigt leffnet/ elske sin Nœste/ oc giøre alt det hand kand haffue gaat aff: Som Syrach i det Syttende ocsaa formaner: Omuend dig til HERREN/ oc forlad dit syndige Leffnet/ bed HERREN/ oc offuergiff det onde. Holt dig til den høyeste/ oc vent dig fra wræt/ oc hade aluorlige Affguderi. Saa skal oc Gud met sin Velsignelse sla her til/ miskundelige høre vor Bøn/ befrie oss fra Syndens straff/ oc den kummer oc nød som oss haffuer bespent/ oc være vor naadige Skyts Herre imod alt ont/ oc effter dette timelige Liff/ huilcket er en damp som varer en liden stund/ oc der effter forsuinder/ som S. Jacob lærer/ giffue oss det euige Liff. Huor Gud/ som S. Hans i sin Obenbarings 21. Cap. scriffuer/ skal affto alle taare aff vore øyen/ oc Døden skal icke mere være/ icke helder Sorge/ oc ey skrig/ oc ey helder Pine skal mere være/ men Guds herlighed skal op-

liuse

liuse oss/ oc Lammet skal vøre vort Liuss til euig tid.

Her hoss er oc at acte / at de som ere bestedde vdi nogen Siugdom / Kaarss oc modgang / Gienuordighed oc angist / icke allene skulle giøre disse try stycke / som nu ere forklarede / huor vdi en Christelige Penitentz oc salig omuendelse til Gud den staar: Men alle Menniske / saa mange som begære Guds naade / Syndernis forladelse / oc det euige Liff oc Salighed / skulle det oc daglige giøre / saa tit oc offte som de Synde / saa vel vdi deris Medgang naar intet Kaarss trenger dem / som vdi deris Modgang. Thi huo som icke giør Penitentz / hand kand icke bliffue salig / men bliffuer vdi sine Synder / oc faar paa sidkasten / den euige Død. Som Christus vdtryckelige selff forkynder hoss Lucam i det 13. Der hand siger: Der som i icke giøre Penitentz / da skulle i alle omkomme. Derfaare begynder hand saa sin Predicken / Marci i det første. Giører Penitentz oc tror Euangelio. Oc Lucæ i det 24. staar: Burde icke Christus lide oc opstaa /

oc lade Predicke Penitentz oc Syndernis forladelse vdi sit Naffn.

Vilt du derfaare vorde Salig / oc bliffue aff met dine Synder / da er det fornøden at du daglige / saa offte du fornemmer du haffuer Syndet / regner aff met Gud / oc omuender dig til hannem / oc giør Først det / som Anger oc ruelse den første Penitentzis part / vdkreffuer / Som er / at du bekiender din Synd / føler oc fornemmer Guds vrede oc din fortiente Fordømmelse for Synden / vdi dit Hierte / angrer oc fortryder / met Hiertens banghed oc bedrøffuelse dine Misgierninger / oc vilde gierne / de vaare aldrig skede: Oc for det sidste haffuer Had oc værstygelighed til Synden / huilcket altsammen vidleufftig er forhandlet vdi det Første stycke.

Dernæst skalt du oc haffue Troen / huilcken er den anden part vdi en Christelige Penitentz / saa at du rettelige kiender din Frelsere Jesum Christum / forlader oc fortrøster dig paa hannem / at Gud vil for hans skyld / forlade Synden / oc giffue Salighed / oc befinder her aff trøst oc glæ-

de

de vdi din Samuittighed/ huilcket er sagt vdi det Andet stycke. For det Sidste/skalt du oc haffue en ny Lydighed/ om huilcken vdi den Tredie part er talet/ oc begynde it Nyt leffnet / huilcket er Troens rette Fruct/ oc det sidste som Penitentz vdkreffuer/ oc beuiser Gud det som du est hannem plictig/ dig selff/ det som du est dig plictig/ oc din Næste det du est hannem skyldig. Der som du dette giør / oc bliffuer bestandig her i indtil Døden / saa est du Guds Barn/ oc bliffuer euindelig salig. Som der staar Mathæi i det 10. oc 24. Capitel: Huo som bliffuer bestandig ind til enden/ hand skal bliffue salig.

Men fordi at mange lade sig bedrage aff den gamle Adam / oc deris Syndige lyst / Satan oc Verden / saa at de forhale tiden oc ville icke giøre Penitentze før end paa det sidste / huor offuer mange vtallige Menniske forkaste baade Liff oc Siel / oc komme til euig Fordømmelse/ vil ieg faaregiffue nogle høyuictige Sager / som bør at beuege oc røre alle Hierter til at giøre Penitentz / heller met det

første / end met det sidste / oc i tide at opstaa aff Syndsens søffn.

Den Første Sag / Menniskens liff er icke allene stacket / skrøbeligt oc forgengeligt / som den Kongelig Prophete Dauid i den 90. Psalme giffuer tilkiende / der hand siger: HERRE / du som lader Menniſken dø / oc siger kommer igen Menniskens Børn: Du lader dem hensare som en Strøm / oc de ere som en søffn / lige som Græss / der dog snart visner. Det som blomstris aarle / oc visner snart / oc bliffuer affhugget om Afftenen oc tørris: Men Dødzens time / stund oc maade / er ocsaa alpelis wuis. Thi den er icke paa Jorden / som veed naar / oc vdi huad maade hand skal skilies fra denne grædelige Ø. Som Salomon vdi sin Predickeris 9. Cap. siger: Menniſken veed icke sin ende / men lige som Fisken fangis met en skadelig krog / oc lige som Fulen fangis met snaren / saa bliffuer oc Menniſken bortrycket i den onde tid / naar hun falder hastelige offuer dem. Item / i sin Ordsprocks 27. Cap: Rose

dig

dig icke aff den dag i Morgen er / du vedst icke huad som i dag skee kand. Denne vort Liffs forthed oc forgengelighed / oc denne wuished om vor affskeed fra denne Verden / skulle met rette bøye voris Hierter / at wi icke skulle tøffue oc forhale met Penitentz at giøre / oc raabe met Raffnen / *cras, cras*, i morgen / i morgen / men met det første helder i Dag end i Morgen / omuende oss til Gud / som Christus selff for denne Sag formaner / sigendis: Waager oc beder / thi i vide huercken timen eller Dagen. Mange haffue forventet dennem it langt Liff / men de ere snarligen bortrycte i deris alders beste Blomster. Mange haffue actet at de vilde faa tid at ligge paa deris Soteseng oc giøre Penitentz / men de ere formedelst en hastig oc wforuarendis Død skilde ved liffuet. Mange haffue set dem faare at de vilde bruge Verden / oc leffue i glæde oc vellyst aff deris Gods oc Rigdom / men Døden haffuer plutzligen met en hast / skilt dem aff / baade met Gods / Rigdom oc Liffuet. Huilcket Christus hoss Lucam

i det

i det 12. met en merckelig Parabel / om en Rig Mand beuiser / huilcken leffde i secker-hed / oc forhalede tiden oc giorde icke Pe-nitentz. Der vaar it rigt Menniske (siger hand) hues Marck som haffde baaret meget / oc hand tenckte ved sig selff / oc sagde / huad skal ieg giøre? Jeg haffuer icke rom nock til min Affuel / oc hand sag-de / det vil ieg giøre: Jeg vil nedbryde mine Lader oc bygge støre / oc ieg vil sam-le der vdi / all min Fruct oc Affuel / och saa vil ieg sige til min Siel: Kiere Siel / du haffuer jo stort forraad i mange Aar / haff nu rolighed / æd oc drick / oc vær glad. Men Gud sagde til hannem: Du Daa-re vdi denne Nat skal mand kreffue din Siel aff dig / huo skal da det tilhøre / som du haffuer samlet? Saa gaar det / huo sig samler Liggendefæ / oc er icke Rig i Gud. Saa læse wi i Daniels 5. Capitel Om Kong Balthazar / at der hand gior-de en Førstelig Pancket / oc sad i sin støste glæde oc Herlighed / da lod Gud hannem met en Scrifft forkynde / at hand haffde ent hans Kongerige / oc giffuet dem aff

Meden

Meden oc Persen det: Oc i samme Nat bleff hand slagen ihiel. Der saare / Efterdi at vort Liff det er saa stacket / oc Dødsens time oc maade er saa wuiss / oc naar som wi ere aller tryggiste / da kommer Streckebeen allersnariste / oc skil vort Legeme oc Siel fra huer anden / da er det høyelig fornøden / at wi ere Syrachs Raad lydige / som staar vdi hans 5. Cap. Tøffue icke at omuende dig (siger hand) oc forhale det icke den ene Dag fra den anden. Thi Guds Vrede kommer hastelige / oc skal heffne det oc fordærffue dig: Oc saadan som hand da finder dig / saa dømmer hand dig. Thi til huilcken side Træet falder / der bliffuer det liggende. Finder Gud dig vden Penitentz at leffue tryggelige i Synden / saa bliffuer du ocsaa Dømt som en haardnacket oc wlydig Syndere imod Gud til euig pine. Huorfaare den merckelige Doctor *Augustinus* raader alle Christne / at de icke skulle mure paa denne wuisse tid / oc stole paa it langt Liff / oc tencke at de haffue tid nock at giøre Penitentz. Thi saa scriffuer hand: Gud hand giffuer

dig

dig rom at rette dig / men du elsker mere forhalelse end forbedrelse. Du forventer oc rømmer dig meget aff Guds Barmhiertighed / lige som den der haffuer loffuit Salighed ved Penitentz / haffuer oc loffuet it langt leffnet: Huorlunde kant du vide / huad den Dag i morgen kommer bringer met sig? Du siger vel ret vdi dit Hierte / naar ieg retter mig / saa forlader Gud mig alle mine Synder. Wi kunde icke necte / at Gud haffuer dem som retter oc omuender sig / loffuet Naade. Men vdi huilcken Prophete du læss / at Gud haffuer loffuet den Naade som retter sig / læss du icke / at hand haffuer loffuit it langt Liff.

Den anden Sag / som oss beuege skal / til at giøre Penitentz met det første / vden all lenger forhaling: Er / at wi ret betencke oc offuerueye / at Penitentz at giøre / staar icke i vor Haand / oc er icke saadan en gierning / som wi aff oss selff / naar oss siunis gaat at være / kunde begynde / men det er Guds gierning / oc Guds gaffue. Som Christus lærer Johannis

hannis 6. Cap. Der kand ingen komme til mig/ vden saa er at Faderen som mig vdsende/ drager hannem. Item/ Johan. 15. Vden mig kunde i intet giøre. Dersaare er det befryctendis / om du foracter at omuende dig i Naadens tid / oc icke efter Esaiæ Raad i det 55. Capitel. søger HERREN/den stund hand kand findis/ oc kalder paa hannem / den stund hand er nær/ naar hand kalder effter dig ved sit salige Ord/ tilbiuder dig retning oc bedring/ samptelig sin Naade oc Barmhiertighed/ at hand paa det sidste vil komme met Dommens oc straffens tid/ oc tage sin Naade fra dig/ at du icke kand komme til at giøre Penitentz / men maa vddricke Vermen aff Guds Vredis Kalck/ som hand selff truer i Salomons Ordsprocks 1. Capit. Effterdi Jeg da raaber (siger hand) oc i ville icke: Jeg vdrecker min Haand oc ingen acter der paa / oc i lade mine Raad fare / oc ville icke min straff: da vil Jeg oc lee i eders wlycke / oc spotte eder naar det kommer som i ere redde faare. Naar det kommer offuer eder som en

Storm/

Storm/ det som i frycte/ oc eders wlycke som it Vær/ naar angist oc nød kommer offuer eder. Da skulle de raabe til mig/ men Jeg skal intet suare: De skulle Aarle søge mig oc icke finde: Der saare at de hadede Lærdom / oc ville icke haffue HERRENS fryct / de vilde icke mine Raad/ oc lastede all min Straff. Saa skulle de æde aff deris væsens Fruct/oc bliffue mætte aff deris Raad. Det er/de skulle straffis/ som de haffue met deris Wgudelighed fortient vden all Naade.

Den Tredie Sag er/at de som leffue vden Penitentz / de vade saa langt vd / at de siden icke kand komme i Land igen/men falde hen/ som Paulus siger/ *in reprobam mentem*, det er / vdi it vanartigt sind som intet duer/ oc bliffue saa forhærdede oc haardnackede/at de loffue oc giøre det/som icke bør at loffuis oc giøris/ oc laste oc sky det / som de icke skulle lasteoc sky / oc kunde icke komme tilbage igen til Gud. Fordi det haffuer sig met Synden / som met den der er icke vaand til at gaa barfod: Naar hand først begynder at gaa paa skarpe oc haarde

haarde Stene/ da giør det hannem ſuarligens ont/ men naar hand haffuer nu en Dag tre heller fire / ſaa vant ſig til / da bliffuer Huden noget tyckere / ſaa at det giør icke nær ſaa ont/ ſom tilforn. Paa det ſidſte/ naar hand i langſommelig tid haffuer gaaet met bare Føder / da vorder Huden ſaa meget haard/ at hand icke engang finder det giør hannem Væ. Lige ſaa/ naar it Menniſke begynder førſt at Synde/ da nagger hans Samuittighed hannem / oc giør hannem bange oc bedrøffuet / at hand haffuer giort ilde. Siden naar hand kommer anden oc tredie gang igen / da giør det hannem vel ont / oc Samuittighedens Orm plager hannem/ men icke nær ſom tilforn. Paa det ſidſte/ naar hand lenge dag effter dag / haffuer følet ſig i Synden / da bliffuer hans Samuittighed føleløſſ/ ſaa at hand aldrig paſſer paa / huad ont hand giør: Men faar en ſtor appetit/ lyſt oc begæring til at Synde / ſaa at hand det icke lade kand. Som oc Jeremias giffuer tilkiende/ ſigendis: Kand en Blaamand foruandle

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

sin Hud/ oc en Pardus forvende sine spet-
ter / da kunde i ocsaa bliffue fromme / oc
giøre gaat / efterdi i ere veduande at giøre
ont: Fordi en lang vaane bliffuer en an-
den Natur/ oc vaane bider best/ som mand
pleier at sige. Huilcket Salomon oc stad-
fester: En vng Person som vandrer den
Vey hand haffuer lyst til / hand giffuer
hannem icke offuer naar hand bliffuer
gammel. Som oc vort Danske Ord-
sprock/ lyder: Vng vennis/ gammel hol-
der. Der faare ligger der høyeligen mact
paa / at wi icke tøffuer for lenge met vor
Penitentz/ oc icke lade Synden bliffue rod-
fest i Hiertet / oc tage offuerhaand/ men
met det snariste rette oc bedre oss.

Den Fierde Sag/ er at wi betencke
den Penitentzis vilkaar / som til den sidste
tid forhalis / de ere icke met de beste / men
gantske farlige oc wuisse. Som *Augusti-*
nus siger: Jeg fryeter / at den Penitentz
døer / som begæris aff den som ligger for
Døden / oc det er it vist Ord: *Pœnitentia*
sera raro vera, en seen Penitentz er sielden
sand. Thi huorledis kant du da rettelige

sigis

sigis at giøre Penitentz / naar det er saa vijt kommet met dig / at du kant icke mere Synde? Meent du at vor HErre vil tage til tacke met dig / at du haffuer offret Satan din Vngdoms blomster / oc du vilt Offre hannem din sidste alders Bærme? Eller at hand vil lade det være velgiort / at du din gantske Liffs tid / haffuer brugt din fortrædelighed mod hannem / oc aff all formue tient hans Fiende Dieffuelen / oc vilt nu paa en time rum eller tho / naar du det icke mere giøre kant / vdi Dødzens nød tiene hannem? Det er befryctendis / at det skal gaa dig som der staar Matth. 25. Capitel: At det gick de fem daarlige Jomfruer / som komme for silde siden Dørren vaar luct / oc sagde / HERRE / HERRE / lad op for oss: Huilcke hand suarede / Jeg kiender eder icke. Oc Ezechielis i det Siuende staar der: Naar ødeleggeren kommer / da skulle de søge Fred / men hand skal icke være der. Dette scriffuer Jeg icke / at ieg vil fornecte Guds Barmhiertighed / mod dem / som paa deris Sotteseng retteligen

omuende sig. Thi HERRENS naade varer fra Euighed oc til Euighed / offuer dem som hannem frycte / Psalm 103. Icke heller at ieg vil her met lære / at deris Penitentz / som skeer vdi mod deris sidste affgang oc endeligt / hun er jo til Salighed / om hun ellers er retsindig oc aluorlig / vdi huorlunde de haffue fremdraget deris leffnet her i Verden. Fordi Røffueren hand giorde oc Penitentz paa sit sidste / Dog hørde hand dette trøstelige Suar aff Christo: I dag skalt du være met mig i Paradiss. Men ieg paaminder troligen alle Christne / huor farlige / wuisse / oc wtrygge saadan en seen Penitentzis vilkaar de ere: Oc vil icke raade nogen / at hand saa ringe acter sin Salighed oc euige velfærd / at hand dem setter paa Veyskaalen / vdi saadan fare.

Den Femte Sag / som oss skal opegge / at wi vdi tide staa aff Syndens søffn / oc omuende oss: Er / at den som met vilie oc vidskab søler sig i den ene Synd effter den anden / hand samler sig en Fordømmelig Skat / som paa sidsten /

sten / sin eyermand baade til Liff oc Siel fordærffue vil. Thi først knytter hand sig en Syndkiæde met atskillige leed / som binder oc fører hannem fangen til Helffuedis affgrund. Den Første Leed paa denne Syndkiæde / er it ont huskud / eller tancke / om den ting som er imod Guds befalning / oc hannem mishager: Der som mand giffuer denne tancke rum / oc icke strax den fordriffuer / da binder hand det andet Led vdi denne Syndkiæde / som er attraa oc begæring til det som ilde tenckis / oc om mand lader hende huile vdi Hiertet / oc icke vdi begyndelsen vdslycker denne attraa met Guds ords rindende Vand / oc Bøn oc paakaldelse / da optendis hun meer oc meer / oc lader icke aff førend hun faar Lencket det tredie Led paa Syndkiæden / som er Menniskens vilie oc samtycke / huilcke hun giør sig vnderdannig oc tilfellig. Denne vilie oc samtycke / løder oc det Fierde Led til Syndkiæden / som er den onde tanckis onde begærings / oc onde vilies / vduortis gierning oc fuldkommelse. Der som mand icke her hug-

ger aff formedelst en salig Penitentze / bekiender oc fortryder sin Synd oc Missgierning aff Hiertet / oc indflyer til Guds Barmhiertighed formedelst Troen til Christum / oc staar aff det onde: Men veluilligen bedriffuer tit oc offte / det som hand veed at være imod Guds Bud / da henger hand det femte Led til Syndkiæden / som er en ond Samuittighed. Naar en ond Samuittighed nogen tid huilis vdi Hiertet / da begynder hun at dø hen / at den icke følis. Der aff kommer da det Siette Led / som er Guds foractelse. Denne hun henger det Siuende Led ved sig / som er en offuersømmende Wretfærdighed / at mand nu icke lenger ræddis for Synden / men dristelige traader alle Guds Bud vnder fødder. Til denne offuersømmende Wretfærdighed / knytter Satan det ottende Led aff Syndkiæden / som er Affguderj. Thi naar hand haffuer nu forført Menniſken hen vdi all wdyd / da lader hand som hand vil føre dem paa den rette Vey igen / oc lære dem at tiene Gud. Men effterdi hand er

Guds

Guds oc Menniſkens Fiende / oc kand icke andet / end giøre ont: Da indfører hand vdi ſteden for den rette Guds dyrckelſe / Affguderj oc ſin egen dyrckelſe / oc foruender Guds ord met Menniſkelig *traditioner* oc paafund / ſaa at naar mand meen / at hand tiener Gud allermeſt / ſaa er hand fra hannem allerlengſt. Bliffuer mand nu en tidlang varactig vdi ſaadant Affguderj / oc vrang Guds tieniſte / da ſettis det Niende Led til Syndkiæden / ſom er it forhærdet ſind oc vrang Dom om alting / om huilcket ieg tilforn talede. Her hoſſ feſtis oc det Tiende Led / ſom er / føloſſhed / at it Menniſke bliffuer ſaa ſlet berøffuet fra ſine ſind / at hand nu aldrig mere føel Synden / tencker icke at det er engang ilde giort / men holder det lige kiert / huad helder mand begaar det ſom ont eller gaat er. Her aff ſamlis da det Elleffte Led i Syndkiæden / ſom er Penitentzis endelig foractelſe. Thi effterdi mand er kommen ſaa vijt / at mand icke føler Syndens ſlemhed oc værſtyggelighed / oc ey heller tencker at det er ilde giort /

Huorledis skulde mand da giøre Penitentze oc fortryde sin gierning? Der faare foractis alle gode Raad / all retning oc bedring / saa at Menniskets met it fuldt seyel / lader staa igennem all wtuct / Synd oc Last / indtil saa lenge Døden kommer oc bancker paa / oc vil skilie den Fordømte Siel oc Forbandede krop fra huer anden. Da knyttis det Tolffte Led til Syndkiæden / som er / Fortuilelse oc Misshaab / om Guds Naade oc Barmhiertighed. Fordi / naar mand ligger i Helbrod oc strider met Døden / da opuogner den onde Samuittighed / som tilforn soff / oc siuntis at være hendød / oc vidner imod dig / oc faareholder dig ligeruiss som paa it Register / alle dine Synder / som du fra din første Barndom / indtil den samme stund / enten met tancker oc ord / eller gierninger bedreffuit haffuer / oc giør dig dem saa grumme oc saa suare / at de bliffue dig en wdragelige Byrde: Oc begynder saadan en forskreckelig Predicken for dig / at Hiertet icke veed for angist oc banghed / huad det skal giøre eller lade / oc den

gantske

gantſke Verden bliffuer dig for trang / at du begynder at tencke: Er ieg icke it forbandet Menniſke / ſom haffuer hørt ſaa mange ſkøne Predicken aff Guds ſalige ord / om min Synd oc ſtraff / ſom mig offuerhengde / om at ieg ſkulde giøre Penitentze / om Guds naade oc Barmhiertighed / oc haffuer dog intet giort der efter / men ret lige imod: For den ſkyld er ieg fordømt / ieg hør Dieffuelen til / ieg haffuer met frij vilie oc beraad mod Synden mod min Samuittighed / ieg haffuer icke giort det aff ſuaghed / men aff forſæt. Der faare ere mine Synder ſtørre end ieg nogen tid kand faa Naade. Naar Samuittigheden ſaa Predicker for en / da forſømmer icke Dieffuelen ſig / men blæſer ſaa hefftig til denne Ild / at der bliffuer en glimmende Lue aff / ſaa her ſiunis ingen Raad eller redning at være paa færde. Her aff fødis da Fortuilelſe oc Miſtrøſtighed paa Guds Naade / och ſaa lenckis Syndkiæden ſammen met baade enderne / oc vorder ſaa tung / at hun trycker Menniſket baade met Liff oc Siel ned i

Helffuedis pøl / til wendelig marter oc pine. Saadant er det at giffue Synden rum / saadan en høy Fare er det / at giøre den ene Synd effter den anden. Oc dette er den første Skat / som de samle sig der bliffue haardnackede i Synden oc ville icke giøre Penitentz. Den anden Skat er / at den som legger Synd paa synd / hand fortien oc Straff offuer straff / oc optender Guds vredis oc forbandelsis Ild jo meer oc meer mod sig / huilcket altsammen paa heffnens dag skal vdøsis offuer hannem. Thi saa siger Paulus Rom. 2. Met dit haarde oc wangersomme Hierte / samler du dig Guds vrede til it Liggende Fæ paa vredens dag. Der faare raader oc formaner ieg alle Christne / at de met det første vdi deris velmact løse Syndkiæden / oc giøre en sand Penitentz / oc betencke disse oc andre saadanne victige Sager / som vel maatte røre oc beuege en Steen / end sige it Menniske.

Om

4.
Om det Fierde.

DEt Fierde Raad / som Viſmand giffuer ſin *patient*, at hand ſkal giøre / om hand vil bliffue Helbrede igen: Er at hand ſiger: Der effter / Det er / naar du eſt nu ſaa forligt met Gud / haffuer giort en ſand Penitentz / fortrøt din Synd aff Hiertet / tror at Gud vil være dig naadig oc Barmhiertig for Chriſti ſkyld / oc haffuer it gaat forſæt at føre it Chriſteligt leffnet effter denne dag / oc inderlige i Troen paakaldet Gud om hielp oc Sundhed. Naar du det haffuer giort / ſaa Lad Lægen komme til dig. Thi at HERREN haffuer ſkabt hannem. Oc lad hannem icke fra dig / den ſtund du haffuer hannem behoff. Her til haffuer den hellige Syrach giffuit ſin *patient*, oc ſiuge / Aandelige Raad / ved huilcke Menniſkens Siel befries fra hendis Siugdom / ſom er Synden /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

den / oc bliffuer saa karsk oc før / oc bekommer en Naadig Gud i Himmelen: Oc ved huilcke den Aandelig Sag / til kranckhed oc alt andet ont den fordriffuis. Nu lærer hand fremdelis / huad naturlig Raad oc middel en Christen skal bruge / at Siugdommens naturlige Sager kand fortagis / oc Legemet kand hielpis til sin styrcke oc sundhed igen. Som er / at mand skal icke foracte *Medicin* oc Lægedom / men lade *Medicos* oc Læger kalde til sig / som icke allene forstaa dem paa Legemens brøst oc skrøbelighed / men ocsaa vide huad Lægedom oc Raad mand der imod føre skal / at de som ere karske oc sunde / kunde beholdis ved deris sundhed / oc de Siuge kunde vorde aff met deris skrøbelighed.

Thi vdi disse Tuende ting / staar besynderlige en forfaren oc fornumstig Lægis Embede / som oc *Galenus* giffuer tilkiende *(Lib. 2. de Sectis.)* At hand met sine gode Raad / kand beuare Menniſken vdi den sundhed som de haffue / at de icke skulle falde vdi Siugdom: Oc at hand met tilbørlige *Medicin* oc Lægedom kand hielpe dem

dem til sin Førlighed oc Karskhed igen/ som den haffue mist / eller at hand kand Læge oc Helbrede de siuge. Men hans/ som saaledis *curerer* oc læger / Embede er / som den naffnkundige Mestere *Celsus*, aff *Asclepiadis* Sententz oc mening scriffuer *(Lib. 3.)* At hand det skal giøre / *tuto, celeriter & iucunde*, Det er/ tryggelig/ snart oc lifflige.

Først skal hand læge tryggelig/ det er/ at hand skal hielpe oc gaffne / eller til det mindste intet skade den Siuge oc Krancke/ Som de videberømte Læger *Hippocrates (1. Epid.)* oc *Galenus (14. Therapeu: Metho.)* Lære/ at en *Medicus* skal beflitte sig her paa/ at hand kand fuldende sin gierning: Det er / fly den Krancke sin sundhed/ eller til det ringiste / at hand ingen skade giør den som ligger vnder hans Haand / oc at Siugdommen icke lettelig skal komme igen. Her imod Synde hine wforfarne Læger/ oc wforstandige Bardskære/ som icke allene intet kunde hielpe fattige Folck/men tit oc offte fordærffue dem/ Ja endelige tage Liffuet aff dem. Thi de giffue

giffue sig vd for det de aldrig haffue Lært. Saadanne ere Manddrabere oc Folckemordere for Gud / oc Menniskens Pestilentz oc Forgifft / oc vaare værd at Øffrighed skulde legge Haanden paa dem / oc straffe dem met tilbørlige Pæn / eller oc til det mindste forbiude dem / at bruge deris Haanduerck oc Lægekonst / effterdi de ere icke gode der faare. Oc endog de ingen Verdslig straff bekomme / saa haffue de dog deris Dom aff Gud at foruente. Fordi it Menniske er en dyr oc værdig ting for vor HERRE / for hues Liff hand haffuer sin egen Søn i Døden hengiffuet. Huorfaare hand siger i Moses første Bogs 9. Cap. Jeg vil heffne eders Liffs Blod / Jeg vil heffne det paa alle Diur / oc Jeg vil heffne Menniskens Liff paa huert Menniske / som den der er hans Broder.

Dernæst skal en *Medicus* læge snart / oc icke lade sin *patient* for lenge pines. Fordi / lang tøffuelse oc forhaling vdi Lægekonsten / den er farlig / baade for Liffuet oc Sielen / siger *Hippocrates*. Thi som det gamle Vers lyder: *Prin-*

Principijs obsta sero medicina paratur.

Det er/

I begyndelsen stat Siugen imod/
Naar hun faar mact/ fanger du ey bod.

Her imod Synde oc mange bedragere/ oc forgifftige Skalcke/ som aff it lidet Saar/ som kunde vel helis vdi faa dage/ giøre it stort oc ont Saar/ paa det/ at de kunde fortiene dis flere Pendinge: Huilcke oc met rette burde der offuer at straffis.

For det sidste skal en *Medicus curere* oc læge lifflige: Det er/ foruden formegen smerte oc pine/ at hand skal giøre sin Lægedom/ det liffligste hand kand være/ som *Galenus* raader. Fordi de som anderledis læge/ de ere værre end Siugdommen i sig selff/ scriffuer *Apuleius*. Thi der er intet *symptoxma* oc indfald/ som saa meget plager de Siuge/ som en hefftig sprecke oc pine/ som den gamle *Hippocrates* vidner.

Effter wi haffue saa fortelige talet om en Lægis Embede/ aff vidberømte oc forfarne Lægers scrifft/ saa meget som til vor forsæt tien. Ville wi nu anfee huad Syrach om en Læge siger: Som er/ at

Hand

Hand er skabt aff Gud: Oc tiden/ huorlenge mand skal hannem bruge.

Først siger hand/ at HERREN haffuer skabt hannem: Huilcket icke allene skal forstaas om Lægens Person/ Huilcken Gud saa vel som alle andre Menniske haffuer skabt effter sit Billede. Men ocsaa om hans Embede oc Konst/ at lige som Gud lader nyttige Vrter oc anden Lægedom voxe til Menniskens gaffn oc beste/ saa giffuer hand oc Vise oc forstandige Læger/ huilcke hand begaffuer met Visdom/ oc denne nødtørfftige Konst/ som wi kalde *Medicinam* eller Lægekonst/ at de skulle kunde bruge det som Gud lader voxe/ til Menniskens hielp oc trøst/ oc Guds ære. Dette lærer Vissmand met mange ord tilforn vdi dette samme 38. Cap. der hand siger om Lægen: HERREN haffuer skabt hannem/ oc Lægedom kommer aff den Høyeste. Item/ HERREN lader Lægedom voxe aff Jorden/ oc en fonumstig foracter hannem icke. Bleff dog det beske Vand søt formedelst it Træ/ paa det mand skulde kiende

de

de huad krafft det haffde / oc hand haffuer giffuet Menniſken den Konſt / at hand ſkulde priſis i ſine vnderlige Gierninger. Der met Helbreder hand oc fordriffuer ſprecke / oc Apoteckeren giør Lægedom der aff. Huad kand nu høyre ſigis / til en Lægis oc Lægekonſtens ære / end de ere baade ſammen aff Gud?

Saa lære wi der faare her aff / at mand icke ſkal foracte Lægedom / ſom Naturlig oc lofflig er / men den met tilbørlig tacknemmelighed imod Gud oc Lægen bruge / Som Syrach ſiger: Hedre Lægen met tilbørlig ære / at du kant bruge hannem i din nød. Thi Gud ſom haffuer ſkabt baade Lægen oc Lægedomen / vil at wi dem bruge ſkal / paa det / at wi kunde lære kiende hans Godhed / Krafft oc Viſſdom vdi Creaturene / oc hannem derfaare tacke oc priſe. Saa læſe wi i Eſaiæ 38. Cap. At Propheten befaler / at Kong Ezechias ſkal bruge naturlig Raad vdi ſin Siugdom / oc tage it Plaſter aff Figen / oc legge paa hans Bulde / at hand kunde bliffue karſk.

Dog vil Gud/ at wi saadanne Naturlige middel met beskeden bruge / vdi Gudfryctighed/ saa / at wi bekiende hannem vdi Creaturene/ oc sette icke vor fortrøstning oc tillid paa Menniſken oc paa Apotecken/ Som der staar 2. Chron: 16. at Kong Asa giorde / huilcken icke søgte HERREN i sin Siugdom/ men Læger: Huilcke icke kunde hielpe / effterdi Gud som den rette *prima cauſsa*, oc Hoffuit sag til alt gaat/ holt stille / oc vilde icke hielpe.

Oc er vden tuiffuel dette den rette Sag/ huorfaare der ere saa mange som bruge Lægedom / oc bliffue saa lidet hiulpne der aff / at de sette deris Hierte oc fortrøstning allene der paa/ oc paa Lægen/ oc icke paa Gud i Himmelen: Oc giøre allene effter dette sidste oc Fierde Syrachs Raad/ men forgette de andre/ betencke icke den sandskyldige Orsag til deris Kranckhed oc plaffue / som er Synden. Bære icke it angerfult Hierte oc knuset Aand frem for Gud / for deris Misgierninger/ omuende dennem icke til hannem / formedelst

medelst en fast Tro oc stadig tillid til Jesum Christum. Begære icke vdi denne Tro/met Hiertens Bøn oc suck Syndernis forladelse/ oc hielp oc trøst imod deris Kaarss oc ælendighed. Sette dennem icke saare/ at de aluorligen her effter ville tiene Gud/ i Hellighed oc Retfærdighed / som hannem er behagelig. Der saare hielper dem det icke heller/ der som de end koste meget paa Læger oc Apotecker. Saa læse wi hoss Marcum i det Femte/ at der vaar en Quinde som haffde hafft Blodsot i Tolff Aar / oc ledet meget aff mange Læger / oc hun haffde fortæret alt sit Gods der paa/ oc det hialp hende intet / men bleff meget værre met hende. Thi hun sette hendis tillid paa dem/oc icke paa Gud/oc giorde icke Penitentz. Men strax hun omuende sig til Gud/ formedelst Troen til Christum/ oc forlod sig aldelis paa hannem/ at hand kunde hielpe oc ingen anden / oc søgte hen til hannem : Da bleff hun til pass aff det hun rørde ved sømmen paa hans Klædebon. Huor aff wi kunde see / at de som søge hen til Menniskelige Raad/ før end

de søge hen til Gud / oc ville før læge oc hielpe Legemens sygdom / end Sielens brøst / som er Synden / de forvende Guds Ordinantz oc skick / oc gjøre det menlige til forgæffuis. Lader oss der faare / først formedelst Troen oc en sand Penitentze indfly til den Himmelske Sielens Læge / Som er Jesus Christus / hues dyrebare Blod toer oc renser alle deris Siele / som sette deris loffue oc tillid paa hannem / aff all Synd oc wrenlighed / at vore Siele kunde bliffue helbrede oc befridde fra Synden / Som er en Moder til alt ont. Oc naar wi det haffue giort / saa maa wi oc effter Syrachs Raad / bruge disse timelige oc naturlige middel oc Lægedom / som Gud aff sin godhed / haffuer forordineret til Menniskens beste / oc visselige tro / at Gud formedelst saadanne middel / vil hielpe oss / om det er oss icke selff skadeligt / oc Gud til vanære i nogen maade. Saa skulle wi befinde / at alting skal lyckis oss / oc tiene til vor hielp oc trøst / effter Christi egen Regel hoss Mathæum i det Siette: Atspører først Guds Rige oc hans Retfærdig-

færdighed / siden skal alt andet tilfalde eder.

Imod dette Syrachs Raad Synde alle de / som søge wlofflig hielp oc middel / deris Siugdom der met at fordriffue / oc fly hen til Troldkarle / Troldkoner oc signelse Quinder. Thi den Lægedom som de bruge / met deris Manen / Læssning oc signen / er icke skabt aff Gud / men aff Dieffuelen / til at forføre Menniſken fra Gud oc hans dyrckelse / til Satan hans dyrckelse oc euig Fordømmelse. Fordi de som dette giøre / oc søge hielp hoss saadanne Folck / de forkaste her met Troen / som setter sin lid paa Gud oc ingen anden / Huilcket de icke giøre / som imod Guds befalning søge wsømmelige middel. De affslegge den Kierlighed som de skulde haffue til Gud. Thi de giøre det Gud hader / Gud befaler at wi allene skulle søge til hannem i vor trang oc nød / men de søge til dem / som bruge Dieffuelens Konst. De afføre dem all Guds fryct / thi de beuise icke Gud allene ære / men giøre det hand haffuer forbudet. De tuile paa Guds For-

iettelse/ ved huilcken hand loffuer/ at hand vil hielpe alle dem som paakalde hannem i deris nød. De ere wtolmodige. Thi i den sted de skulle sige met den hellige Job: Der som du end vilde sla mig ihiel/ saa vil ieg dog haabe paa dig. Det er/ Jeg vil icke søge wtilbørlige middel oc Raad/ men Jeg vil tolmodelige lide / huad mig effter din naadige vilie tilfalder/ oc visselige Haabe/ at du dog paa det sidste hielper: Da forlade de Gud/ oc løbe hen til hans Fiende om bistand / oc forkaste Sielen i euig pine / paa det de kunde hielpe Legemet / aff denne timelige oc stackede ælendighed. Der faare skulle wi for ingen deel lade oss forføre / til at bruge wloulige oc fordømte middel / som saadanne skarns Folck omgaas met: Thi Gud haffuer det strengelige forbudet/ vnder sin straff oc vrede. Fordi vdi Moses Tredie Bogs 20. Capit. siger hand: Naar en Siel vender sig til Troldkarle eller Spaamend/ at hun giør Horerj effter dem / da vil Jeg sette mit Ansict mod den samme Siel / oc oprycke hende fra sit Folck.

For

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

For det Andet / taler Syrach om tiden/ huor lenge mand skal bruge Lægen/ som er/ at mand skal icke lade hannem fra sig/ den stund mand haffuer hannem behoff. Thi vndertiden kommer det saa/ at Siugdommen er saa rodfest/ eller saa hefftig/ at den icke kand met en *Recept* eller to letttelig fordriffuis. Huor faare Syrach vil/ at mand icke strax skal giffue offuer/ oc tencke/ at det hielper intet / som mange giøre/ naar de icke finde sig bedre i samme stund: Men hand vil / saa fremt som Siugen er saadan at hun kand *cureris* oc Lægis / at mand da skal bruge Lægens hielp / indtil saa lenge mand forvinder sin skrøbelighed/ oc haffuer hannem icke lenger behoff. Thi Træet falder icke end for det første hug / end sige at en Læge skulde altid met en *Recept* kunde Helbrede en forgifftig Siuge / eller en Bardskær met første Plaster hele it Saar.

Men de som foracte all Lægedom/ oc ville slet intet bruge/ der som de end kunde faa det som dennem kand hielpe / de ere wtacknemmelige imod Gud/ at de icke met

Tacksigelse ville nytte/ det som hand aff Faderlig Barmhiertighed / haffuer skabt oc forordineret til deris fromme oc gaffn: Oc de ere selff Orsage der i / om de fare ilde der offuer/ eller oc slet Dø hen. Thi Scrifften befaler / at wi skulle beuise Legemet ære / det er / søge det som er nyttesligt oc tien til Legemens sundhed oc velferd/ oc sky oc fly det oss kand skade. Huo det icke giør/ hand er sin egen Manddrabere. Der faare befaler oc den hellige Paulus 1. Tim. 5. At Timotheus icke skal dricke mere Vand/men føye Vin/for sin Maffuis skrøbelighed skyld. Oc Vissmand i det 38. Cap. siger: Mit Barn / prøffue huad dit Liff er sunt/ oc see huad som dig er wsunt/ det bruge icke. Thi allehaande tien icke huer mand / Oc paa vort Danske spraack pleye wi at sige:

Liffuet det er en Falck/
Huo det ey vocter hand er en skalck.

Saa haffue wi nu enfoldelige forklaret disse Fire Raad/ oc den Aandelig oc Naturlige Recept oc Lægedom/ som Syrach giffuer oss Christne / at wi der effter skul-

skulle handle oc skicke oss vdi all Siugdom/Kaarss oc modgang/ Nød oc trang/ som oss paa komme kand her i Verden/at wi kunde vorde forløsde oc hiulpne der fra/ kunde bliffue aff met vore Synder/ oc den euige straff som Synden følger: Oc faa en Naadig oc Barmhiertig Gud/ oc endelige bliffue Christi metarffuinge til Himmerigis glæde oc Herlighed/ oc det euige Liffs lystighed. Oc ieg tuil intet/ at hudsomhelst der vil giøre effter denne forscreffne Lærdom/ bekiende sin Synd oc ondskab/ den aff Hiertens grund begræde oc fortryde/ hade oc fly/ sette sin Tro/ loffue oc tillid paa Guds Søn/ tiene Gud vdi it helligt forset/ oc en sand Gudfryctighed/ paakalde oc tilbede hannem inderlige i Aanden oc sandhed/ om hielp oc bistand/ oc der hoss icke foracter oc forsømmer de naturlige middel/ som Gud til Menniskens nytte oc gaffn beskicket haffuer/ at hand jo visselige skal bekomme Trøst/ Raad/ oc hussualelse/ oc bliffue hiulpen/ icke allene aff denne timelige oc legemlige nød oc wlycke/ som hannem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

paahenger vdi denne jammerdal / om det er Guds vilie: Men ocsaa befries oc frelsis fra Sielens Aandelige nød/ fra Synden/ fra Formaledidelse/ fra Guds vrede/ fra en ond Samuittighed/ fra den euige Død oc pine / oc bekomme igen / Retfærdighed/ Hellighed oc den euige Salighed/ for Jesu Christi offer/pine oc Døds skyld/ Huilcken være euig tack/ loff / priss/ ære oc bekiendelse / met Faderen oc den værdige hellig Aand/ som met hannem vdi Naturens oc Guddommens enighed / oc Personernis Trefoldighed/ leffue oc regnere / fra all euighed oc til all euighed/

AMEN.

Anno 1586.

En

En Daglig bekiendelse oc Bøn/ at scriffte faar Gud/ oc bede hannem om Syndernis forladelse oc en salig omuendelse/ Sammendragen aff den Hellige Scrifft.

O Du naadige oc Barmhiertige Gud: Jeg arme oc Syndige Menniske/ bekiender ydmygeligen/ baade met Hierte oc Mund/ at Jeg haffuer Syndet mod dig/ offuertraad alle dine hellige Bud/ oc giort ilde for dig. Thi ieg haffuer icke elsket dig aff gantske Hierte/ aff gantske Siel/ aff all mact/ oc aff gantske sind/ oc ey helder min Næstelige ved mig selff/ som det sig burde: Huilcket ieg inderlige aff Hiertet angrer oc fortryder: Oc beder dig derfaare met altsomstørste ydmyghed/ at du aff Naade for din Søns Jesu Christi store marter/ bittre Pine oc haarde Død/ vilt værdis til/ at forlade mig alle mine Synder/ oc icke ansee mine Misgierninger effter din strenge Retfærdighed/ men tencke paa din grunds-

grundløse Barmhiertighed / som haffuer
vært fra Verdens begyndelse / oc paa din
store Miſkundhed. Gack icke O HER-
RE / Gack icke til Rette met din Tiene-
re / thi der er ingen ſom leffuer Retfærdig
faar dig. Ah HERRE / ſtraffe mig
icke vdi din Vrede / oc tucte mig icke i din
grumhed: Men affuend naadelige din
Straff oc Vrede fra mig / ſom ieg met
mine Synder fortient haffuer / oc betale
mig icke effter mine Miſgierninger. Thi
der ſom du HERRE vilt tilregne Syn-
den / HERRE / huo kand da bliffue
beſtandig? Vær mig derfor Naadig / O
Gud / effter din Miſkundhed / oc affſlet
mine Synder / effter din ſtore Barmhier-
tighed. Giør mig pur formedelſt din
Søns Jeſu Chriſti Blods Iſop / at ieg
bliffuer reen / to mig / at ieg vorder Sne-
huid. Forlæne mig din Naade / at ieg
kand rette mig / oc opſtaa aff Synden /
oc giøre en ſand Penitentz. Omuend mig
du / ſaa bliffuer ieg omuend. Thi du
HERRE eſ min Gud. Tag / effter din
Forieettelſe / det Sten Hierte bort aff mit
Kiød / oc giff mig it Kiødeligt Hierte / oc
en

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

en ny Aand / at ieg lærer dine Bud / oc tiener dig min gantſke liffs tid / i hellighed oc Retfærdighed / ſom dig er behagelig. Bøy icke mit Hierte til noget ont / til at føre it Vgudeligt væſen met Miſdedere / at ieg ſkal icke æde aff det ſom dem teckis. Men ſkab it reent Hierte i mig / O Gud / oc giff mig en ny vis Aand. Lær mig at giøre effter din Behagelighed / Thi du eſt min Gud / Lad din gode Aand føre mig paa ſlet Vey. Forkaſt mig icke fra dit Anſict / oc tag icke din hellig Aand fra mig / oc tag icke Sandheds Ord fra min Mund / thi ieg haaber paa din Rett: men leed mig vdi din Sandhed / thi du eſt min Saligheds Gud: Oc lad dit Ord være en Lycte for mine Føder / oc it Liuſſ paa mine Veye. Formere oc ſtadfeſte det i oſſ ſom du haffuer vircket / for dit hellige Naffns ſkyld. Lad mig ſee dit gode vdi de leffuendis Land / oc der priſe dig met dine vdualde til Euig tid. Men effterdi at ieg viſſelig veed oc tror / at du effter din kiere Søns Forietning / der hand ſiger: Huadſomhelſt i bede Faderen om i mit Naffn / det ſkal hand giffue eder /

vil

vilt høre min Bøn oc mercke min ſuck/ for
din Sandheds oc Retfærdigheds ſkyld/
ſaa loffuer min Siel dig/ O HERRE/
oc huad ſom i mig er dit hellige Naffn/
du ſom leffuer oc regnerer met din elſkelige
Søn oc den værdige hellig Aand/ en
ſand Gud fra euighed oc til
euighed/ Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

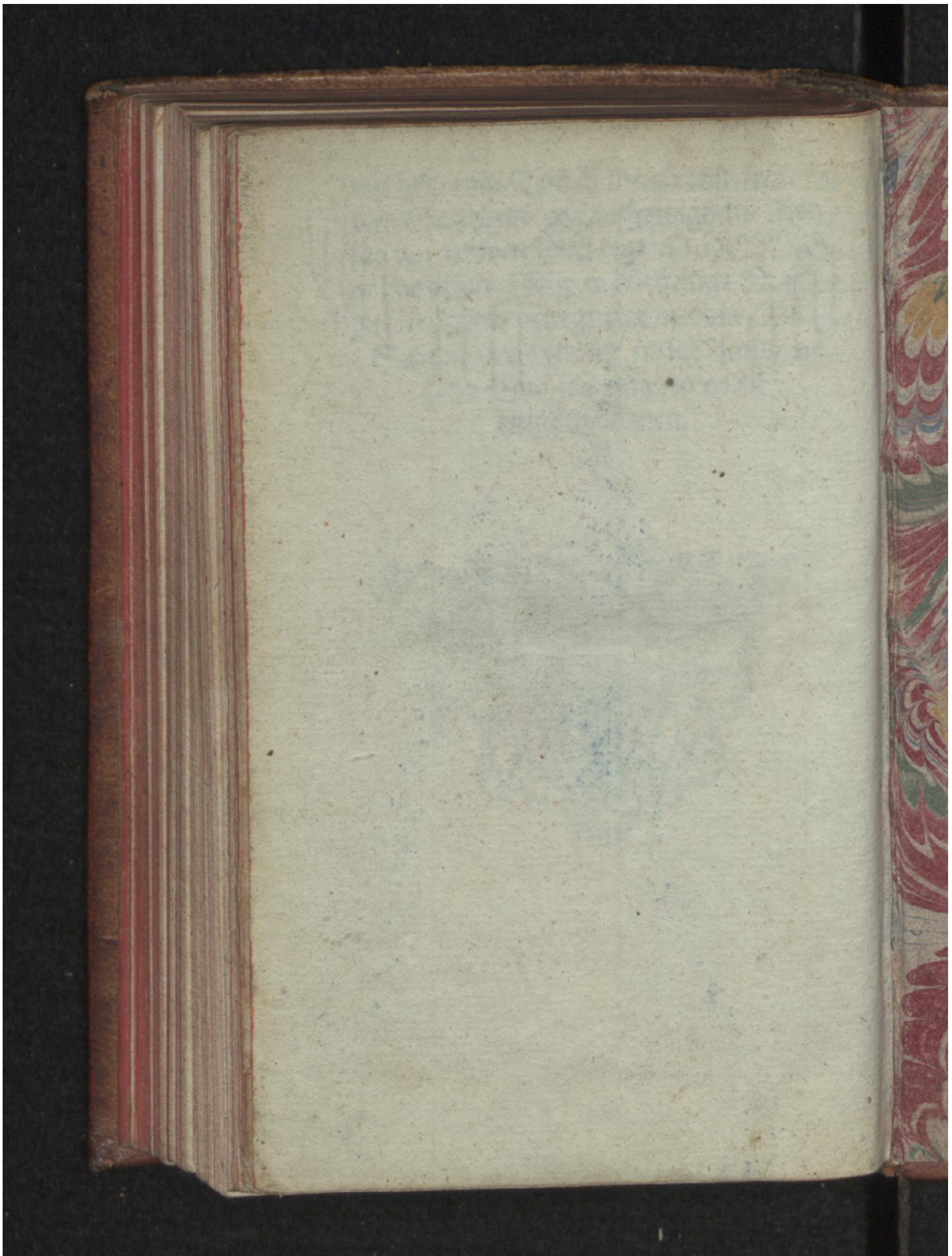

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1

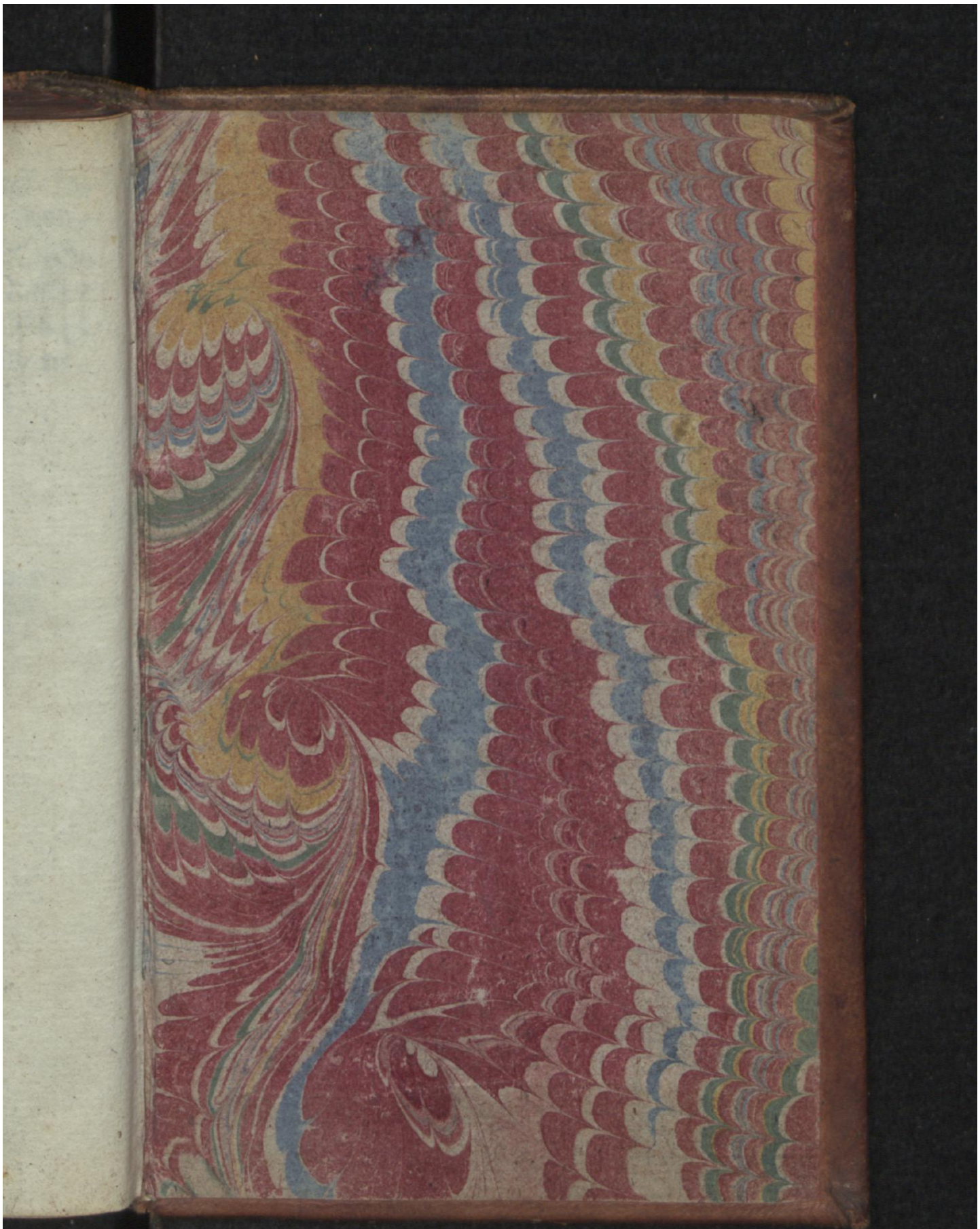

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 358 8° copy 1